

Universitätsbibliothek Wuppertal

**Q. Horatii || Flacci Sermo-||nvm, sev Satyra-||rvm, sev
Eclogarvm libri || duo: Epistolarum li-||bri totidem.**

Horatius Flaccus, Quintus

Francofurti ad Moenum, 1577

Epistolarum liber secundus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-306](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-306)

S E C V N D V S.

A D A V G V S T V M.

*VM tot sustineas, & tanta negotia solus:
Res Italas armis tuteris: moribus ornes:
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Caesar.
Romulus, & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras, hominumq; colunt genus: aspera bella
Componunt: agros assignant: oppida condunt:
Plorauere suis non respondere fauorem*

B

Speratum meritis. diram qui contudit hydram:

Notaque fatali portenta labore subegit.

Comperit inuidiam supremo sine domari.

*Vrit enim fulgore suo, qui prae grauat ar-
teis*

Infra se positas: extinctus amabitur idem.

Præsenti tibi maturos largimur honores:

*Iurandasque tuum per nomen ponimus
aras,*

Nil oriturū aliās, nil ortum tale fatentes.

*Sed tuus hic populus sapiens, & iustus in
vno.*

Te nostris ducibus, te Graijs anteferendo

*Cetera nequaquam similiratione, modō-
que*

*Æstimat: & nisi quæ terris semota, suis-
que*

*Temporibus defuncta videt: fastidit, &
odit:*

*Sic fautor veterum, vt tabulas peccare
vetanteis,*

*Quas bis quinque viri sanxerunt, fæde-
rare regum,*

*Vel Gabijs, vel cum rigidis æquata Sa-
binus,*

*Pontificū libros, annosa volumina vatū,
Dictitet Albano Musas in monte locu-
tas.*

C

*Si quia Græcorū sunt antiquissima quæq;
Scripta, velloptima: Romani pensantur
eadem*

*Scriptores trutina: non est quod multa lo-
quamur:*

*Nil intra est oleam, nil extrà est in nuce
duri.*

*Venimus ad summum fortune. pingimus,
atque*

*Pfallimus, & luctamur Achiuis doctius
unctis.*

*Si meliora dies, vt vina, poemata reddit:
Scire velim, pretium chartis quotus arro*

get annus.

*Scriptor ab hinc annos centum qui deci-
dit, inter*

*Perfectos, veteresque referri debet, an
inter*

*Vileis, atque novos? excludat iurgia finis:
Est vetus, atque probus, centum qui per-
ficit annos.*

*Quid? qui deperijt minor vno mense, vel
anno:*

*Inter quos referendus erit? veteresne poë
tas:*

An quos & præsens, & postera respuet

E

F

- A *atas?*
 Iste quidē veteres inter ponetur honestē,
 Qui vel mense breui, vel toto est iunior
 anno.
 Vt or permissō, caudaq; pilos ut equinae
 Paulatim vello: & demo unum: demo e-
 tiam unum:
 Dum cadat elusus ratione ruentis acerui,
 Qui redit ad fastos, & virtutem aesti-
 mat annis:
 Miraturq; nihil, nisi quod Libitina sa-
 crauit.
 Ennius & sapiens, & fortis, & alter Ho-
 merus,
 Vt critici dicunt, leuiter curare videtur,
 B Quò promissa cadant, & somnia Pytha-
 goréa.
 Nauius in manibus non est: & mentibus
 heret
 Pene recēs: adeò sanctum est vetus omne
 poema.
 Ambigitur quoties vter utro sit prior:
 aufert
 Pacuius docti famam senis: Attius alti:
 Dicitur Afrani toga cōuenisse Menādro:
 Plautus ad exemplar Siculi properare
 Epicharmi: (arte.
 Vincere Cæcilius grauitate: Terentius
 Hos ediscit: & hos arcto stipata theatro
 C Spectat Roma potens: habet hos, nume-
 ratque poetas
 Ad nostrū tēpus LiuI scriptoris ab auro
 Interdum vulgus rectum videt: est ubi
 peccat.
 Si veteres ita miratur, laudatq; poetas,
 Vt nihil anteferat, nihil illis cōparet:
 errat.
 Si quaedam nimis antiquè, si pleraq; durè
 Dicere credit eos, ignauè multa fatetur:
 Et sapit, & mecum facit, & Ioue iudi-
 cat equo.
 Non equidem insector: delendaque car-
 mina LiuI
- Esse reor: memini quæ plagosum mihi D
 paruo
 Orbiliū dictare: sed emendata videri,
 Pulchrâque, & exactis minimū distan-
 tia, miror.
 Inter quæ verbum emicuit si forte deco-
 rum, &
 Si versus paullo cōcinnior vnus & alter:
 Iniuste totum ducit, venditque poema.
 Indignor quicquam reprehendi, nō quia
 crasse
 Compositum, illepidè ve putetur: sed quia
 nuper:
 Nec veniam antiquis, sed honorem, &
 præmia posci.
 Rectè, necne crocum, florésque perambu- E
 let Atta
 Fabula, si dubitè: clament perisse pudorē
 Cuncti pene patres, ea cū reprehendere
 coner,
 Quæ grauis Æsopus, quæ doctus Roscius
 egit:
 Vel quia nil rectum, nisi, quod placuit si-
 bi, ducunt:
 Vel quia turpe putant parère minoribus:
 & quæ
 Imberbes didicere, senes perdenda fateri.
 Iam, Saliare Numæ carmen qui laudat,
 & illud,
 Quod mecum ignorat, solus vult scire vi- F
 deri:
 Ingenijs non ille fauet, plauditq; sepultis:
 Nostra sed impugnat: nos, nostrâque lini
 dus odit.
 Quòd sitã Græcis nouitas inuisa fuisset,
 Quam nobis: quid nunc esset vetus? aut
 quid haberet, (cus vsus?
 Quod legeret, tererétque viritim publi-
 Vt primū positus nugari Græcia bellis
 Cæpit, & in vitium fortuna labier æqua:
 Nunc athletarū studijs, nūc arsit equorū:
 Marmoris, aut eboris fabros, aut æris
 amauit:

- A** Suspendit picta vultum, mentemque tabella:
(dis: Nunc tibicinibus, nunc est gausa tragæ-
Sub nutrice, puella velut si luderet in-
fans: (quit. Quod cupidè petiit, maturè plena reli-
Quid placet, aut odio est, quod non mu-
tabile credas?
Hoc paces habuere bonæ, ventiq; secūdi.
Roma dulce diu fuit, & sollemne reclusa
Manè domo vigilare, cliēti promere iura,
Cautos nominibus certis expendere num-
mos,
Maiores audire, minori dicere, per qua
Crescere res posset, minui damnosa libido.
B Mutauit mentem populus leuis, & calet
vno
Scribendi studio. pueri, patrēsq; seueri
Fronde comas vincti cenant, & carmina
dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere
versus:
Inuenior Parthis mēdaciōr: & prius orto
Sole, vigil calamum, & chartas, & scri-
nia posco.
Nauem agere ignarus nauis timet. abro-
tonum agro
Non audet, nisi qui didicit, dare. quod
medicorum est,
C Promittūt medici: tractāt fabrilia fabri.
Scribimus indocti, doctique poemata pas-
sim. (quantas
Hic error tamen, & leuis hæc insania
Virtutes habeat, sic collige. vatis auarus
Non temere est animus: versus amat: hoc
studet vnum:
Detrimēta, fugas seruorū, incēdiā ridet:
Nō fraudem socio, puerōve incogitat vllā
Pupillo: viuit siliquis, & pane secundo:
Militia quamquam piger, & malus: uti-
lis urbi.
Si das hoc, paruis quoque rebus magna
iuuari:
- Os tenerū pueri, balbūmq; poeta figurat: **D**
Torquet ab obscenis iam nunc sermoni-
bus aurem:
Mox etiam pectus præceptis format a-
micis,
Asperitatis, & inuidia corrector, & ira
Rectè facta refert: orientia tēpora notis
Instruit exemplis: inopē solatur, & agrū.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde preces, vatem ni musa de-
disset?
Poscit opem chorus, & præsentia numi-
na sentit:
Celesteis implorat aquas docta prece blā-
dus:
Auertit morbos: metuenda pericula pel-
lit: **E**
Impetrat & pacem, & locupletem frugi-
bus annum.
Carmine dij superi placantur, carmine
Manes.
Agricola prisca fortes, paruoque beati,
Condita post frumenta leuantes tempore
festo
Corpus, & ipsum animum spe finis dura
ferentem,
Cum socijs operū, & pueris & cōiuge fida
Tellurem porco, Siluanum lacte piabant,
Floribus, & vino Genium memorem bre-
uis aui. **F**
Fescenina per hunc inuenta licentia morē
Versibus alternis opprobria rustica fudit:
Libertāsque recurrēteis accepta per annos
Lusit amabiliter, donec iā saeuus apertam
In rabiē verti cæpit iocus, & per honestas
Ire minax impunè domos. doluere cruēto
Dente lacepsit. fuit intactis quoque cura
Cōditione super cōmuni. quin etiam lex,
Pœnāque lata, malo quæ nollet carmine
quenquam
Describi. vertēre modū, formidine fustis
Ad benedicendum, delectandūque re-
dacti.

- A *Gracia capta ferum victorem cepit: & artes* *Aut vrsum, aut pugiles. his nam plebecu-* D
Intulit agresti Latio. sic horridus ille *Verum equitis quoque iam migravit ab*
Defluxit numerus Saturnius, & graue *aure voluptas* (na.
virus (æuum *Omnis ad incertos oculos, & gaudia va-*
Munditiæ pepulere. sed in longum tamen *Quatuor, aut plureis aulea premuntur in*
Manserunt, hodieq; manet vestigia ruris. *horas,* (que cateruæ.
Serus enim Græcis admouit acumina *Dum fugiunt equitum turma, peditum-*
chartis: (pit, *Mox trahitur manibus regum fortuna*
Et post Punica bella quietus, querere cæ- *retortis.*
Quid Sophocles, & Rhespis, & Æschy- *Esseda festinant, pileata, petorrita, naues:*
lus vtile ferrent. *Captiuum portatur ebur, captiua Co-*
Tentaui quoq; rē si dignè vertere posset: *rinthus*
Et placuit sibi natura sublimis, & acer. *Si foret in terris, rideret Democritus, seu*
B *Nam spirat tragicum satis: & feliciter* *Diuersum cōfusa genus pãthera camelo,* E
audet: *Siue elephas albus vulgi conuerteret ora:*
Sed turpem putat in scriptis, metuitq; li- *Spectaret populum ludis attentius ipsis,*
turam. (bere *Vt sibi præbentē mimo spectacula plura.*
Creditur, ex medio quia res arcescit ha- *Scriptores autē narrare putaret a sello*
Sudoris minimum: sed habet comœdia *Fabellā surdo. nam quæ peruincere voces*
tanto (Plautus *Eualuere sonum, referunt quem nostra*
Plus oneris, quanto veniæ minus. auspice, *theatra?* (re Tuscum:
Quo pacto parteis tutetur amatis ephēbi: *Garganum mugire putes nemus, aut ma-*
Vt patris attenti, lenonis vt insidiosi: *Tanto cum strepitu ludi spectantur, &*
Quantus sit Dorfennus edacibus in pa- *artes,*
rasitis: (socco. *Diuitiæq; peregrina: quib. oblitus actor*
Quam non astricto percurrat pulpita *Cum stetit in scena, concurrat dextera*
Gestit enim nummum in loculos dimitte- *leua.* (ergo
re, post hoc *Dixit adhuc aliquid: nil sanè. quid placet*
C *Securus cadat, an recto stet fabulatalo.* *Lana Tarentino violas imitata veneno.* F
Quæ tulit ad scenam vëtofo gloria curru, *Ac ne fortè putes, me, quæ facere ipse re-*
Exanimat lentus spectator: sedulus inflat. *cusem,*
Sic leue: sic paruum est, animum quod lau- *Cum rectè tractent alij, laudare malignè:*
dis auarum (me *Ille per extentum funem mihi posse vi-*
Subruit, aut reficit. valeat res ludicra, si *detur*
Palma negata, macrum: donata reducit *Ire poeta, meū qui pectus inaniter angit,*
opimum. (poetam *Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,*
Sæpe etiam audacem fugat hoc terretq; *Vt magus: & modò me Thebis, modò po-*
Quod numero plures, virtute, & honore *nit Athenis.* (malunt,
minores, *Verum age, & his, qui selectori credere*
Indocti, stolidique, & depugnare parati, *Quam spectatoris fastidia ferre superbi:*
Si discordet eques, media inter carmina *Curam redde breuem: si munus Apolline*
poscunt *dignum*

- A *Vis cōplere libris & vatis. addere calcar:* *At neq; dedecorant tua de se iudicia, atq;* D
Vt studio maiore petāt Heliconā virētē. *Munera, quæ multa dantis cum laude tu*
Multa quidem nobis facimus mala sæpe *lerunt*
poetæ: *Dilecti tibi Virgilius, Variūsq; poetæ:*
(Vt vineta egomet cadam mea) cūm ti- *Nec magis expressi vultus p̄ aenea signa,*
bi librum *Quàm per vatis opus mores, animique vi-*
Sollicito damus, aut fesso: cūm ledimur, *rorum*
vnum *Clarorum appārent. nec sermones ego*
Si quis amicorum est ausus reprehendere *malle*
versum: *Repenteis per humum, quàm res compo-*
Cūm loca iam recitata reuoluimus irre- *nere gestas:*
uocati: *Terrarumque situs, & flumina dicere, &*
Cūm lamentamur, non apparere labores *arceis*
Nostros, & tenui deducta poemata filo: *Montibus impositas, & barbara regna,*
Cūm speramus, eò rem venturam, ut, si- *tuisq;*
 B *mulatque* *Auspicijs totum confecta duella per orbē,* E
Carmina rescieris nos fingere, commodus *Claustrāq; custodē pacis cohibentia lanū,*
ultrò *Et formidatam Parthis, te principe, Ro-*
Arcessas, & egere vetes, & scribere co- *mam:*
gas. *Si, quantum cuperem, possem quoque: sed*
Sed tamen est operæ pretium cognoscere, *neque paruum*
qualeis *Carmen maiestas recipit tua: nec meus*
Ædituos habeat belli spectata, domique *audet* (cūsent,
Virtus, indigno non committenda poetæ. *Rem tentare pudor, quam vires ferre re-*
Gratus Alexandro regi Magno fuit ille *Sedulitas autē stultē quem diligit, urget:*
Cherilus, incultis qui versibus, & malē *Præcipuē cūm se numeris commendat, &*
natis *arte.*
Rettulit acceptos, regale nomisma, philip *Discit enim citius, meminitq; libentius*
pos. *illud,*
 C *Sed veluti tractata notam, labemque re-* *Quod quis deridet, quàm, quod probat,* F
mittunt *& veneratur.*
Atramenta, ferè scriptores carmine sædo *Nil moror officium, quod me grauat: ac*
Splendida facta linunt. idē rex ille, poema *nequē ficto*
Qui tam ridiculum, tam carè prodigus *In peius vultu proponi cereus vsquam:*
emit: *Nec prauè factis decorari versibus opto,*
Edicto vetuit, nequis se præter Apellem, *Ne rubeam pingui donatus munere: &*
Pingeret: aut alius Lysippo duceret æra, *vna*
Fortis Alexandri vultum simulantia. *Cum scriptore meo capsâ porrectus aper-*
quòd si *ta,*
Iudicium subtile videndis artibus illud *Deferar in vicum vendentem tus, &*
Ad libros, & ad hæc Musarum dona vo- *odores,*
cares: *Et piper, & quicquid chartis amicitur*
Bæotum in crasso iurares aëre natum. *ineptis.*

A **SVSTINEAS**] sustinere negotium, dictum, vt *sustinere onus*. Sallust. coniur. Catil. *forte libuit attendere, quæ res maximè tanta negotia sustinisset.*

RES ITALAS ARM. TVTERIS] libri alii quot veteres habent, *in earis.*

MORIBVS ORNES] bona & recta institutione, & disciplina, seu bonis institutis ornes.

LEGIB. EM.] leges enim ex malis moribus natae sunt, atque ad emendationem peccatorum voluntariorum & non voluntariorum comparatae sunt. Oda 24. lib. 3. *Quid tristes querimonia, Si non supplicio culpa reciditur? Quid leges sine moribus Vana proficiunt?*

ROMVL. ET LIB. P.] Augustum cum Libero, Castore, & Polluce, Hercule, Romulo comparat, ostenditque melius actum esse cum Augusto, quam cum illis, propterea quod illi post mortem denique diuinos honores ab hominibus sint consecuti, cum eis viuis de humano genere optimè meritis non satis magnam gratiam retulissent: Augustus autem viuis, vidensque diuinis honoribus à populo Ro. afficiatur: qua in re cum populi Ro. sapientiam, ac iustitiam magnopere probet, tum negat eum ceteris in rebus eandem iudicandi prudentiam adhibere, quippe qui vetera nouis omnibus anteponat, nihilque magni admodum aestimet, nisi auctoritatem, & dignitatem quandam arate compararit.

LIBER PATER] Cur Dionysus, seu Bacchus Liber pater à Romanis appellatur? an quod libertatis parens & effector sit iis, qui bibunt? Nam vulgò homines libertate dicendi, & audacia complentur in poculis, & in ebrietate. an quod libamina praebeat? an à Dionysio Eleuthereo eo, qui Eleutheris Bœotia vrbe colebatur? hæc ex Plutarcho. *Ρωμαίοις.*

ET CVM CASTORE POLL.] Oda 3. lib. 3. *Hac arte Pollux, & vagus Hercules Innisus arceis attigit igneas, &c.*

POST INGENTIA FACTA] posteaquam maxima, & memorabilia facinora ediderunt: post res fortissimè & præclarissimè gestas.

C **DEORVM IN TEMPL.**] M. Tull. libr. 3. de nat. deorum, *Iam verò in Græcia multos habent ex hominibus deos, Alabandum Alabandij, Tenedij Tenedem: Leucotheam, qua fuit Ino, & eius filium Palamonem: cuncta Græcia Herculem, Æsculapium, Tyn-daridas: Romulū nostri, aliisque complures, quos quæsi nos, & ascriptitios ciuicis, in calum receptos putant.*

DVM TERR. HOMINVMQVE COL. GEN.] dum viuunt, & versantur cum hominibus.

PLORAVERE] quaesti sunt, ingemuerunt, *ὀμωσαν.* sic sapè aliàs: & pluribus locis iam admonimus: sup. epist. ad lib. *Paucis ostendi gemis.*

NON RESPOND. FAVO. &c.] id est, eum fauorem, quem à populo sperabant, non esse suis in eum meritis parem, sic loquitur sat. 8. lib. 2. *eoq; Responsura tuo numquam est par fama labori.*

DIRAM QVI CONTVDIT HYDRAM] Hercules, vt sup. Oda. 4. lib. 4. *Non hydra sc̄cto corpore firmior Vinci dolentem creuit in Herculem.*

NOTAQVE FATALI PORT. LAB. S.] labores Herculis commemorat Lucr. proœmio lib. 5.

COMPERIT INVID. SVPR. &c.] nam **D** eius, qui inuidia laborat, interitu, extinguitur inuidia, vt Od. 24. lib. 3. *Virtutem incolumem odimus, Sublatam ex oculis querimus inuidi.* Propert. lib. 3. eleg. 1. *Omnia post obitū fingit maiora vetustas, Mains ab exsequiis nomen in ora venit.* Sic Demosth. *ὁδὲ σφάνε, Τίς γάρ κ' οἶδε τῶν πάντων, ὅπ' οἷς μὲν ζῶσι πᾶσιν ὑπερὶ πρὸς ἢ πλείων, ἢ ἐλάττων φθόνος; τὴς πθνεώτας δὲ ἔδδ' τῶν ἐχθρῶν ἔδδ' ἐπ' αἰσῶν;* id est, *quis enim nescit, eos omnes, qui viuunt, inuidia magis, aut minus laborare: mortuos autem ne inimicorum quidem cuiquam odio esse?* Idem oratione *ὁδὲ παρὰ ἀρετῆς καὶ μὲν τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἔ μέτεσι πρὸς πθνεώτων: οἱ δὲ ὅπ' οἷς καλῶς ἀρετῆς εἰσὶν ἔπαυροι, τῶν ἔτω τετελευτηκότων ἰδίον κτήμα εἰσὶν: ἔδδ' γὰρ ὁ φθόνος αὐτοῖς ἔπ, πνικαῦτα ἐναντιῶται.* id est, *Atqui aliorum quidem bonorum nullius mortui sunt participes. Laudes verò ob actiones honestas ac præclaras tributa, eorum, qui ita mortui sunt, propria possessio est. Nam neque inuidia tum eis amplius aduersatur.*

VRIT ENIM FVLG. SVO, QVI, &c.] id est, qui virtute, aut arte aliqua ceteris omnibus, qui eandem artem, ac virtutem colunt, antecellit, illis acerbum dolorem commouet, sibi odium & inuidiam conflat. ignauis enim, inertibus, miseris inuidet nemo: sed viris fortibus, strenuis, industriis, ac fortunatis: vt sat. 3. lib. 2. *Inuidiam placare paras virtute relicta.* nimio autem splendore oculos præstingui, annotatum est ad Od. 2. lib. 2.

QVI PRÆGR. ARTEIS] qui artifices se inferiores sua præstantia quodammodo onerat, at que opprimit.

EXTINCTVS] id est, mortuus, nam, vt lux pro vita, sic nox, & tenebræ pro morte vsurpantur à scriptoribus. Eurip. Hippol. cor. *ἔ γάρ οἱδ' ἀνεφθιμένας πύλας Ἄδ' ε, φάος δὲ λοιπῶν βλεπῶν πόδε.* id est, *nescio enim mihi apertas esse Orci portas, lucem autem me hanc vltimam videre.* M. Tull. Tuscul. 2. *tamen obijciebatur interdum animo metus quidam, & dolor cogitanti, fore aliquando finem huius lucis.* Horat. Od. 28. lib. 1. *sed omneis vna manet nox. iam extinctus compositum est ab ex, & stinguo, quo verbo vtitur Lucret. lib. 2. stinguique colorem.* ab eodem sunt hæc, *distinguo, restinguo, prestinguo,* quod postremum in omnibus libris impressis corruptum est. Nam, vbicumque legitur *perstringere*, seu *prestingere oculos*, seu *aciem oculorum* apud M. Tull. Plautum, & ceteros, legendū *prestingere* vt hoc dicam *ἐν παρόδῳ.*

AMABIIVR IDEM] Nam (vt inquit Plautus Captiuus.) *Tum denique omnes nostra intelligimus bona, Quom. qua in potestate habuimus, ea amisimus.*

PRÆSENTI TIBI] sic supra Od. 5. lib. 3. *presens Diuus habebitur Augustus, adiectis Britannis Imperio granibusque Persis.* Seruius ad illum Virg. locum Tityro, *Namque erit ille mihi semper deus notat, semper, idque & post mortem & dum viuunt. Alij enim imperatores post mortem demum in numerum deorum referuntur: Augustus autem templa viuus meruit.* Horatius, *Præsenti tibi maturos, &c.*

MATVROS] non expectata morte delatos: tempestiuos. Plato libr. 7. de rep. scribit, non esse tutum viuos carminibus, laudationibus, encomiis

A miis afficere, his verbis, τὴν γὰρ μὴ ἐπιζήσας ἐγχεσμίους τε, καὶ ὕμνοις ἡμῶν ἄκασφαλὲς ὄφιν ἀν' ἀπαντὰ πρὸς τὸν βίον διαδραμεῖν τέλος ἐπιπέσειται κελόν.

IVRANDAS] quibus delatum erat iurandum, iudicium iurabant. M. Tull. pro Flacco. ergo is, qui si aram tenens iuraret, crederet nemo: per epistolam, quod volet, iniuratus probabitur? Iurandas igitur per nomen tuum, id est, ad quas per nomen tuum iuraturi sumus.

SED TVVS HIC POP.] populus Rom. (inquit) in eo est prudēs existimator, & æquus rerum æstimator, quod te diuinis honoribus afficit, & quod te superioribus omnibus ducibus tum Græcis, tum Latinis antepont: in ceteris non perinde rectè sentire reperitur.

TERRIS SEMOTA] sublata ex hominum conspectu, & pane dicam, mortua, id est, quorum auctores multis antè seculis mortui sint.

SVISQVE TEMP. DEF.] idem dicit: hoc est, quæ per uetera facta sint: vel quorum tempora abierunt, deflexerunt, ac præterierunt.

B FASTIDIT] aspernatur, ac respuit. supra epist. 3. lib. 1. Fastidire lacus, & riuos, &c.

SIC FAVOR VET. VT TAB. &c.] id est, qui ita fauet veteribus, & antiquitati, vt leges XII. tabularum, quas decemviri conscripserunt, Solonis leges imitati: & fœdera regum Romanorum cum Gabiis, aut Sabinis iacta: & ius Pontificium, & annales à pontificibus conscriptos, & Vatum prædicta, dicitur à Musarum ore fluxisse. Sic M. Tull. primo lib. de legibus eos irridet, imperitiosque, ac tardos esse existimat, qui cum Egeria Numam esse collocutum, & ab aquila Tarquinio apicem impositum putent.

ANNOSA VOLVM. VAT.] vatum carmina: in quibus fuit Cn. Marcius, quem commemorat T. Livius lib. 5. annal. eiusque duo vaticinia profert: vnum, quo prædicebatur pugna Cannensis euentus: alterum, quo iuebantur Romani ludos Apollinareis instituere, si victores esse vellent. Priore carmine (inquit Livius) Cannensis prædicta clades in hac fermè verba erat. fermè additum est à

C Liuius, quia verba Marcij, quod erant antiquiora, paullum sunt immutata. Ego post Alciatum & Ranconetum, & Memmium, his verbis conscriptum carmen fuisse existimabam: Annem Troiugena Cannam Romane seuge, Nete alienigena in campo cogant Diomedis Conseruisse manus pugnatem: sed neque credes Ante mihi doncum complexis sanguine campum, Multaque millia casa tuorum deferat amnis In pontum magnum de terra frugiferente, Piscibus, pinnigerisq, ferisq, colentib, terras Vifuat esca caro tua. nam m' ita Iupiter insit. Alterum carmen sic putabat contextum fuisse Ios. Scaliger, nisi quod in paucis quibusdam ab eo dissenti. Romulida si perduelleis expellere voltis, Et vomitam gentum qua longè alienigenarum Venit: Apollineri voueatis censeo ludos: Qui Deo Apollineri siunto come quotannis, Quom iam poplicitus popolos dederit stripi partē, Conseruntto priuatim pro seq, suisq, Pratoribus ludis faciundis oliu præsto, Quis summum populo plebeiq, endo vrbe dabit ius. At bis quinque viri Græco sacrari tu obeunto. Hac si faxiis rectè gaudebit semper: At

que adeo fiet melior res poplica vostra. Nam is Deus vestros perduelleis stinguet ad vnum, Qui vestros capos placide nunc ruraque pascunt.

FOEDERA REG. VEL GAB.] fœdera cum Gabiis iacta sunt à Tarquinio Superbo: de quibus sic Dionysius Halicarnas. Ρωμαικ. ἀρχαιολ. δ. τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν ὀρκίων μνημεῖον ἐν ῥώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ διὸς πίσις, ὃν Ῥωμαῖοι σέβουσι καλεῖσιν, ἀπὸς ἑλληνικῆ βύρων βοεῖα πωλεῖται τῷ σφαγιασθέντι ὀπὶ τῶν ὀρκίων τότε βοὸς ζεαμμασιν ἀρχαίκοις ὀπιζεζεαμμένη τὰς γινόμετας ἀπὸ τῶν ὀρκίων, id est, horum fœderum monumentum Roma exstat in templo Iouis Fidiij: quem Romani sanctum appellant, scutum ligneum pelle bubula in teclum eius bonis, qui tum in fœdere faciendo fuit immolatus, litteris antiquis inscriptas condiciones, & pactiones continens.

SI, QVIA GRÆC. SVNT ANTIQ. &c.] id est, si, quia scripta Græcorum antiquissima quæque, sunt etiam optima, iccirco Romani scriptores, quo antiquiores erunt, eo meliores habentur, maxima erit nostri iudicij peruersitas, nam eadem ratione reperiemur Græcis meliores.

E Non semper autem quæ sunt antiquissima, videntur etiam optima: quemadmodum ex oraculo illo, quod Apollo cōsultus ab Atheniensibus, quæ potissimum religionē colerent, ac tenerēt, edidit, intelligere licet. Nam cum respōdisset, antiquissimam, & more maiorū comprobata: iterum cōsultus, quæ esset antiquissima, quia mos maiorum sæpe mutatus esset, respondit, quæ optima.

EADEM PENS. TRVT.] eadem ratione, & æquitate æstimantur. al. pensentur.

NIL INTRA EST OLEAM, NIL, &c.] proverbiū cōuenit in eos, qui aut, quæ perspicuè vera sunt, negant: aut, quæ perspicuè falsa, aiunt. quid enim certius, quid apertius est, quàm & intra oleam, os esse, & extra nucem, putamē, ac duritiem?

VENIMVS AD SVMMVM, &c.] reperientur enim pictores, cantores, palestritæ in Italia, quàm in Græcia, meliores: quod est falsum.

PSALLIMVS] cithara canimus. nam ἰδμεν (vt docet Suidas) ἐστὶ τὰ ἀκροῦ ἢ δακτύλων ἢ χορδῶν ἀπιδου: id est, summis digitis chordas tangere.

F VNCTIS] vngebantur enim palæstritæ, vt alibi diximus. Aristotel. lib. 8. de republica, quatuor arteis enumerat, quas in Græcia discere solebant, ζεαμματικῶ, γυμναστικῶ, μουσικῶ, ζεαφικῶ. hoc est grāmaticam, artē corporum exercendorum, musicam, picturam.

SI MELIORA DIES] si poemata, vt vina, fiunt vetustate meliora: scire velim (inquit) quoto anno, aut etiam quoto die poemata sit vetus habendum.

VT VINA] vinum vetus etiam Pindarus laudat: sed negat ita laudari carmen oportere. nam recentissimum quodque ait esse laudabile Olymp. carm. nono, ἀνεὶ δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἀνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων. id est, lauda vinum quidem vetus, flores autem hymnorum recentiorum.

QVOTVS ARROGET, &c.] quotus annus acquirat, vel pro suo iure vèdicet chartis pretium: id est, quoto denique anno scripta auctoritatem, & pondus sibi comparent.

SCRIPTOR] hic est quæstio. quærit autem Ccc iiij vtrum

A vtrum is, qui centum complevit annos, vetus sit habendus, antecens.

QVI DECIDIT] qui mortuus est, qui deperit.

VILEIS] contemptos, parvi pretij, nam & paulo antè nomine pretij usus est, vt supra verbo *Estimat*.

EXCL. IVRG. F. EST VET.] hic est respōsio.

QVID? QVI DEPERIIT, &c.] dicis (inquit) cum esse veterem habendum, qui centum cōplevit annos: quid si desit mēsis, vel annus vnus: inter quos referēdus erit: veterē sine, an novos, & malos?

ISTE QVIDEM VET.] altera responsio ad secundum interrogatum.

VTOR PERMISSO] vtor eo, quod mihi das, (inquit Horatius) cum etiam habendum in veteribus, qui centum ab hinc annos excefferit è vita, vno mense, vel vno anno minus.

CAVDEQVE PILOS VT EQV.] de hac cauda equina sic Plutarchus in Sertorio, ἰππικὴ εἰσὶ γὰρ δύο, πῆν μὲν ἀδυνή πλέως, καὶ παρὰ βύτερον ἡδὴ, πῆν δ' ἐπὶ ῥονὲν ὑμεζέθη μὲν αὐτὸν καὶ ἰσχυρόν, θαυμαστὴν δὲ πυκνότητι καὶ καλλιᾷ τριζῶν ἔχειν ἔχοντι. παρὲς τήκει δὲ πῆν μὲν ἀδυνή, μέγας αὐτὸν καὶ ῥομαλέος· πῆν δ' ἐπὶ ῥον, μικρὸς ἔτερος, καὶ πῆν ὄψιν εὐκαταφρόνητος. σημεῖα δὲ δόθεντος αὐτοῦ, ὁ μὲν ἰσχυρὸς ἀμφοτέρω τῶν χροσὶ τῶ ἰππικῶ ἀδυνὴ τὴν κέρκον, ὡς δόπορρῆσαν, εἰλικε βία παρὰ αὐτὸν δὲ ἀδυνὴ πῆ ἰσχυρῶ καὶ μίαν τῶν τριζῶν ἔχει πῆν. ἐπὶ δὲ ὁ μὲν ἔκ ὀλίγα παρὰ ματα μὲν πῆν ἔαυτοῦ, καὶ πῆν κω γέλωτα πῆν, θαυμάσιος παρὰ ματα ἀπὶ πῆν: ὁ δ' ἀδυνὴ ἀκαρεῖ, καὶ συνῆδεν πῆν, ψιλήν τριζῶν ἀπὸ δειξὴν τὴν ἔχειν ἀνασῆς ὁ Σερτώριος, ὁ ἔχει τε, εἶπεν, ἀνδρες σύμμαχοι, τὴν ὀπίσθη ἀνυσίμου τῆν βία ἔσται, καὶ πολλὰ τῶν ἀθρόως ἀλπίων, ἠδὲ δόνητα πῆν καὶ μικρόν, id est, equos introduxit duos, alterum quidem planè infirmum, & iam veterem: alterum autem tum procerum ipsum, & robustum, tum caudam mira pilorum crebritate, & pulchritudine habentem. Astabat autem infirmo quidem equo vir magnus & validus: alteri verò equo alter homo parvus, & aspectu ipso contemnendus. signo autem eis dato, robustus quide ille utraque manu caudam equi infirmi, tanquam perrepiurus, totis viribus ad se trahabat: homo infirmus verò ex equi robusti cauda pilos singillatim euellebat. Posteaquam autem ille non mediocri labore frustra suscepto, multoque risu spectatoribus excitato defatigatus fuit: infirmus verò, brevi tempore, & sine vlllo labore caudam à pilis vacuam, nudam que reddidit: surrexit Sertorius, & videtis (inquit) ὁ socij, per seuerantiam viribus efficaciorē esse, & multa, qua semel, & vno impetu capi non possunt, paulatim vinci, & capi posse.

ET DEMO VNVM, DEMO ETIAM VNVM] id est, detrabo vnum, &c. non dicit, adimo: sed demo. demit enim quide toto aufert: adimit qui totum tollit. Vtitur autem hoc genere argumentationis M. Tull. Frumentaria. Deinde iudices videtis, quam infinitam sitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. Si, ternos denarios qui coëgit, erit absolutus: quater nos, denos deniq, aut videnos coget alius: quae erit reprehensio: in quo primum iniuria gradu resistere incipiet seueritas iudicis? quotus erit iste denarius, qui non sit deferendus? & in quo primum estimationis iniquitas, atque improbitas reprehendetur?

DVM CAD. ELVS. RATIONE, &c.] id est, dum is, qui poematum bonitatem vetustate, & annis metitur, vnà cum suo aceruo paulatim lapsò, ipse quoque cōcidat. *συνεπίτω*, id est, acerua lem, argumentationem, quae interrogatione constat, appellant Stoici, cum aliquid minutatim, & gradatim additur ei, quod ab aduersario cōcessum est, vel detrahitur. de quo M. Tull. Acad. lib. 2. *Soritas hos vocant, qui aceruum efficiunt vno addito grano: vitiosum sanè & captiosum genus. ibid. tum paucis additis venit ad soritas, lubricum sanè, & periculosum locum: quod tu modo dicebas esse vitiosum interrogandi genus. Idem de diuinat. lib. 2. aut quem admodum soriti resistas? quem si necesse sit, Latino verbo liceat acerua lem appellare.*

AD FASTOS] id est, ad annos. in fastis enim consulum singulorum annorum, ceterorumque maiorum magistratum nomina perferre bātur. Tum appellatione consulum anni notabantur.

MIRATVRQVE NIHIL] & nihil magni aestimat: nihil admiratione dignum ducit.

NI SI, QVOD LIBIT. SACR.] nisi, quod sepultum, & mortuum est. de Libitina diximus sup. ad Od. 30. lib. 3. *multaque pars mei Vitabit Libitinam.*

VT CRITICI DICVNT] critici sunt, grāmatici qui de scriptoribus, & scriptis iudicant, *καὶ τὸ κρίνειν*, quod valet iudicare: è quibus erat Mecius Tarpā. Talis fuit Aristarchus inter Græcos.

LEVITER CVRARE VIDETVR, &c.] id est, ita negligenter scribit, vt videatur oblitus esse, quid de se promiserit, ac somnariit. dicebat autem se somniasse esse mortuum, & ex Pythagoræ sententia, animam Homeri in corpus suum immigrasse: ex quo se optimum poemam exstitisse, verūque Homericis simileis conscribere. Quod autem Lucretius ait lib. 1. non Homeri animam in Ennij mortui corpus domicilium suum transfuisse, sed speciem quandam ex Acherunte in somnis viuo, & dormienti Ennio obiectam esse, his verbis, *Et si prater ea tamen esse Acherusia templa Ennius ater nis exponit versibus edens, Quo neque permanent anima, neque corpora nostra, Sed quadam simulacra modis pallentia miris, Vnde sibi exortam semper florentis Homeri Commemorat speciem, lacrymas effundere salsas Copisse, & rerum naturam expandere dictis:* pertinet hoc ad aliud somnium, nempe in quo Homerus Ennio naturam rerum explicabat: quod referendum est illud: *Visus Homerus adesse poeta.* hic autem Homerus, Ennio in somnis dicebat, se factum aliquando esse pavonem, seu animam suam commigrasse in pavonem: deinde ex pavone in corpus Ennij transfisse. Ex quo illud ipsius Ennij. *Nam videbar somnare me de ego esse mortuum.* & illud Persij. *Cor iubet hoc Enni, postquam deestertuit esse Meonides, quintus pavone ex Pythagoræo.* Eodem referendū illud M. Tull. ex lib. 6. de rep. *Hic mihi, (credo quidem ex hoc, quod eramus locuti: sit enim saepe ferè, vt cogitationes, sermonesque nostri pariant aliquid in somno tale, quale de Homero scribit Ennius: de quo videlicet sapissime vigilans solebat cogitare & loqui)* &c. De se porò gloriose predicabat Ennius, versus veterum reprehendens

A dens, *Quos* (inquit) olim Fanni, vatesque canebant, cum neque Musarum scopulos quisquam superarat, Nec dicti studiosus erat Ante hunc. Aut ipse de se (inquit) M. Tull. in Bruto, nec mentitur in gloriando.

NAEV. IN MANIB. NON EST] Nævij scripta non teruntur manibus hominum. nam eum memoria tenent, neque egent adiumento litterarum. haret in omnium animis perinde, ac si sit recens. adeo sanctum est, &c. fuit autem Ennio Nævius antiquior, ut declarant hæc verba M. Tull. in Bruto, quibus Ennium affatur. *Nec verò tibi aliter videri debet, qui a Nævio vel sumpsisti multa si fateris: vel sinegas, surripuisti.* A Nævio sunt illa, quæ M. Tull. producit epist. ad L. Luceium lib. 5. *Placet enim Hector ille mihi Nævianus, qui non tantum laudari se latatur, sed addit etiam, à laudato viro.*

AMBIGITVR QVOTIES] quoties inter homines doctos controuersia est vter vtri, & quis cui sit anteposendus, vel quis cui præster, &c. sup. ep. 18. *Ambigitur quid enim?*

AUFERT PAC. DOCTI FAM. SEN.] id est, Pacuuius consequitur, & obtinet laudem, atque existimationem docti: existimatur ab omnibus doctus. M. Tull. lib. 3. de oratore. *Atque id primum in poetis cerni licet, quam sint inter sese Ennius, Pacuuius, Attius dissimiles.* Idem citat hæc ex Pacuuius lib. 5. de finib. *Quin etiam fera (inquit Pacuuius) quibus abest ad præcauendum intelligendi astutia, sibi iniecto terrore mortis horrescunt.* Idem lib. 1. de orat. ad Qu. Fr. *nec quisquam est eorum, qui, si iam sit ediscendum sibi aliquid, nõ Teucrum Pacuuij malit, quam Manlianas venalium vendendorum leges ediscere.*

ATTIVS ALTI] Attius refert nomen & existimationem alti & elati poetæ. Attius dicebatur plus habere magnitudinis, & grandiloquentiæ, ut ita dicam: Pacuuius plus doctrinæ. erat autem Attius multis annis Pacuuius minor. M. Tull. in Bruto. *Attius iisdem adilibus ait se, & Pacuuium docuisse fabulam, cum ille octoginta, ipse triginta annos natus esset.* idem M. Tull. in oratione pro P. Sextio, multos Attij versus profert, cumque disertissimum poetam appellat.

DICITVR AFRANI TOGA] dicitur Afranius poetæ Romanus, seu Latinus cum Menandro comparandus: seu ad Menandri scribendi genus propè accedere. Afranius togatas scripsit comedias. eadem autem ratione appellantur à toga togata, quæ à pallio palliata. de Afranio M. Tull. in Bruto. *C. Titium, cuius orationes tantum argutiarum, tantum exemplorum, tantum urbanitatis habent, ut penè e Attico stilo scriptæ esse videantur. studebat imitari L. Afranius poetæ, homo perargutus, in fabulis quidem etiam disertus.*

PROPERARE] cur properare? an quòd negliger & minus accuratè scripti sunt eius versus? sic enim infra ead. epist. aspice, *Plautus Quo pacto parteis, &c. Quam non adstricto percurrat pulpita socco. Gestit enim nummum in loculos dimittere, post hoc, &c.* An hoc referendum est ad versuum omnium rationem & naturam, qui pedibus constant, & iccirco currere dicuntur, sat. 10. princip. *Nempe incomposito dixi pede currere cursus Lucill, &c.*

SICVLI EPICHARMI] Epicharmum poetam comicum Siculum sæpe commemorat M. Tull. eiusque versus sæpe vsurpat, ut libr. 1. ad Attic. *ut crebro mihi vaser ille Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam.* ἡμετέρι μίμναστο ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν τῶν περὶ ἑαυτοῦ. quæ verba sic reddit Latinè. *Qu. Fr. de petit. consulatus ad Marcum. Quamobrem Epicharmus illud teneo, nervos, atque arvis esse sapientiæ, non temerè credere.* & epistol. ad Qu. Fr. lib. 3. *ἡμετέρι πῶς ἄλλο κέχρηται, id est, fac scias, quo pacto se aduersus alium gesserit.* & Tusc. 1. *sed tu mihi videris Epicharmi non insulsi hominis, ut Siculi, sententiam sequi. Quam? non enim noui. Dicam si potero Latinè, &c. Emori nolo: sed me esse mortuum nihil aestimo.*

CÆCILIVS] hunc scribit M. Tull. libr. 7. ad Att. malum esse auctorem Latinitatis. idem alibi, *Nam illorum (Scipionis & Lælij) æqualis Cæcilius, & Pacuuium male locutos videmus.* fuit autem hic natione Gallus.

LIVI SCRIPTORIS AB ÆVO] Liuius Andronicus poetæ à M. Liuius Salinatore, cuius filias erudierat, fuit libertate donatus, ut scribit Euseb. in chron. primus hic C. Clodio Cæci filio, & M. Tuditano coss. fabulam docuit anno ipso antequam natus est Ennius, post Romam conditam anno ccc cx. ut scribit M. Tull. Tusc. lib. 1. & in Bruto. Idem ibidem ait Liuianas fabulas non satis esse dignas, quæ iterum legantur. De hoc Liuius de T. Liuium lib. 7. annal. ad princip.

INTERDV M VVLG. RECT. VIDET] rectè iudicat, & prudenter sentit. rectum peccato opposuit, quod est prauum.

EST VBI] id est, alicubi, ἔστιν ὅπου: seu potius aliquando, ut accipiamus est vbi, pro est quando, ἔστιν ὅτε id est, ὅτιοτε.

NIM: ANTIQVE] ἀρχαῖος, id est, impolitè, illepidè. sic sup. epist. ad Torq. lectos archaicos dixit. vbi tamen alij legunt Archiacos, ab Archia.

CREDIT] sic habent 3. lib. Vat. & Iann. Faër. Torn. Cleric. Nicot. Russard. alij. & quidem ipsa veritas ita legendum esse clamat.

IGNAUE MVLTAFATETVR] tollenda est distinctionis nota post nomen multa, ut sit hæc sententia. Si eos credit quædam dicere nimis antiquè, si pleraque durè: si fatetur eosdem multa ignaue, id est, oscitanter, & minimè accuratè dicere, sapit: & mecum sentit.

ET IOVE IVDICAT ÆQVO] id est, verè iudicat. Iupiter enim æquus, id est, propitius est iis, iudiciæque eorum approbat, qui verè iudicant: iratus est iis, iudiciæque eorum improbat, qui secus: vel di hoc modo, quia Diis probantibus, & fauentibus omnia rectè fiunt: iratis, secus.

QVÆ] Liuij carmina.

PLAGOSVM] qui plagas multas, & graueis discipulis suis infligere solebat.

ORBILIVM] magistrum, seu doctorem meum, de quo Sueton. de claris Grammaticis. *Fuit (inquit) natura acerbæ non modò in antisophistas (quos omni sermone lacerauit) sed etiã in discipulos, ut Horatius significat, plagosum eum appellans, & Domitius Marsus scribens, Si quos Orbilius ferula sententiæque caecidit.*

A *cidit. floruit ætate Ciceronis: vixit propè ad centesimum ætatis annum, amissa iam pridem memoria, vt ex Bibaculi versu intelligere licet, Orbilius vbinam est, literarum obliuio?*

ET EXACTIS MINIM. DIST.] id est, perfectis, & perpolitis proxima: quod valet exacta, perfecta, exquisita, limata, ἀκριβῆ. exigere dicimus ad perpendiculum, vt Verr. 3. de anteaetis. *Tu Verres hic quod moliare, nihil habes: nisi forte vis ad perpendiculum columnas exigere.* Cælius ad Cic. lib. 8. ep. *Nunc si ad illam summam seueritatem legitimum ius exegeris, &c.* & T. Liuius lib. 30. annalium. *Nolite ad vestras leges, atque instituta, exigere ea, quæ Lacedæmone sunt.* & exigere ad vnguem dicebantur marmorarij, cùm marmorum commissuras vngue explorabant. ex quo exacta dicuntur à Latinis, quæ sunt probata, perfecta, accurata, summo studio, summoque artificio elaborata, δμειβόμενα: & rursus ad vnguem factum, perfectum, & perpolitum: vt lat. 5. lib. 1. *ad vnguem factus homo.* & lib.

B *de arte poë. carmen non castigauit ad vnguem.* Virg. Georg. 2. *Nec secius omnis ad vnguem Arboribus positis secto via limite quadret.* vbi Seruius notat, translationem esse à marmorariis, qui iuncturas vnguibus probant. δόρυον nominant Græci, quod Latini ad vnguem factum.

EMICVIT] excelluit, eminuit.

CONCINNIO] venustior, elegantior, cultior.

DVCIT] producit, ostentat, iactat, προμύει, id est, quasi in pompa producit.

VENDITQVE] vendit posuit, pro vendit. venditare autem, est velle vendere. At qui vendere vult mercem aliquam, eam laudat. Hor. infra epist. prox. *vbi plenius æquo Laudat venaleis qui vult extrudere merces.*

INDIGN. QVICQ. REPR. &c.] id est, indignè fero, aliquid reprehendi, non quia pingui Mînerua, & sine lepore, aut venere factum habeatur, sed quia nouum, & recens.

NEC VENIAM ANTIQVIS, &c.] id est, & indignor non veniam erratorum suorum antiquis dari, quam si impetrarent, benè secum actum existimare deberent: sed præmium peti, vt scriptoribus optimis, ac perfectissimis. sic M. Tullius in orat. perfecto veteres insectatur, his verbis, *Ergo Ennio licuit vetera contemneri dicere Versibus, quos olim Fauni, vatèsque canebant: mihi de antiquis eodem modo non licebit, præsertim cùm dicturus non sim Ante hunc, vt ille, nec que sequuntur, Nos ausi reserare, &c.* idem ibid. *non est eis satis non contemni, lau dari etiam volunt.*

RECTE, NECNE CROCVM, &c.] id est, si dubitarem, vtrum iure, & meritò Attæ fabulæ in scena recitentur, atque à populo spectentur, necne: senes omnes clamarent me impudentem esse, &c. hæc verba per ambulet crocum & flores, hoc significant, agatur ab histrionibus in scena ambulatibus: quæ croco, & floribus, & aliis odoribus conspergi solebat: quod declarat & versus ille Lucret. libr. 2. *Et cum scena croco Cilici perfusa recens est.* & Ouid. lib. 1. de arte. *Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.* Sed verbum per ambulet venustè po-

suit propter poetam Attam, vt mox dicemus.

PER AMBULET ATTÆ FABVLA,] Quintius Atta, poeta togatarum, sic cognomento dictus, quod attā, id est, vitiosis pedibus, aut cruribus esset, aut quod plantis extremis ambulando insisteret, & terram magis attingeret, quàm ambularet. quod mihi indicauit Err. Memmius v. c. & admonuit Festus: qui docet, attas esse appellatos, eos, qui propter vitium crurum aut pedum plantis insistunt, & terram attingunt magis, quàm ambulant: quod cognomen Quintio poeta adhaesit, inquit ille. Hunc Attam commemorat M. Tullius in Sextiana, *Nihil sanè Atta iuuabant, anagnostæ, libelli etiam pro vino oppignerabantur.* sic enim habent cod. veteres: & ita iam pridem docuit esse legendum P. Victorius: nos denique ita edendum curauimus: vbi tamen alij legunt, *nihil sanè chartæ adiuvabant:* alij, *nihil sanè arte adiuvabantur:* alij, *nihil sanè te adiuvabant anagnostæ, &c.*

ÆSOPVS] tragediarum actor: de quo M. Tul. in Sextiana, & lib. 1. de orat. ad Qu. Frat. & Plin. lib. 10. & 35. & iterum M. Tull. ep. ad Qu. Fr. lib. 1. *Præterea Æsopi tragedi nostri familiaris Licinius seruus aufugit.*

DOCTVS ROSCIVS] de Roscio hæc M. Tul. in Quintiana, *Etenim cum artifex eiusmodi sit, vt solus dignus videatur esse, qui in scena spectetur, tum vir eiusmodi est, vt solus dignus videatur, qui eò non accedat.* exstat & oratio pro eo ipso, vbi hæc de eodem M. Tullius: *Roscius socium fraudauit? potest hoc homini huic herere peccatum? qui medius fidius (audaciter dico) plus fidei, quàm artis: plus veritatis, quàm discipline possidet in se? quem populus Rō. meliorem virum, quàm histrionem esse arbitrat: qui ita dignissimus est scena propter artificium, vt dignissimus sit curia propter abstinentiam? & de orat. ad Qu. Frat. lib. 1. Itaque vt ad hanc similitudinem huius histrionis, oratoriam laudem dirigamus, videtisne quam nihil ab eo, nisi perfectè, nihil nisi cū summa venustate fiat: nisi ita, vt deceat, & vni omneis moueat ac delectet? Ita que hoc iamdiu est consecutus, vt in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur. & lib. 1. de diuinat. *Quid amores, ac delicia tue Roscius? num aut ipse, aut pro eo Lanuuium totum mentiebatur? qui cum esset in cunabulis, educareturque in Selonio, qui est campus agri Lanuuiini, noctū lumine adposito experrecta nutrix animaduertit puerū dormientem circumplexum serpentis amplexu: quo aspectu exterrita clamorem sustulit, pater autem Roscij ad haerustipes retulit: qui responderunt nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore.* & or. pro Arch. poeta. *Quis animo tam agresti, ac duro fuit, vt Roscij morte nuper non commoueretur? qui cum senex esset mortuus, tamen propter excellentem artem, ac venustatem, videbatur omnino mori non debuisse.**

EGIT] recitauit in scena: vnde dicuntur actores comædi & tragedi.

SALIARE] quod à Saliis, Martis sacerdotibus, saliendo canebatur, à Numa Pompilio institutum, & factum, vt indicat M. Tull. lib. 3. de oratore. & Varro lib. 6. de ling. Latina. Dionys. Halicarn. libr. 2. de Saliis, ἡ πόσις τῶν Σαλίων ἀπὸ τῆς σωπίνης κηπίστας ἀνομασιμένοι. τὸ δὲ ἐξ ἀλλοδαπῶν, καὶ πηδῶν σαλίρε ὑπὲρ αὐτῶν

D

E

F

A αὐτῶν λέγεται, ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας, καὶ τῶν ἄλλων ἀπαντας ὀρχηστὰς, ἐπὶ καὶ τῶν πολλῶν χορευμάτων, καὶ σκίρτημα ἔνεστι τῶν χορευμάτων ἀπὸ τῆς σαλίων τῆς ὀνομασίας, σαλιπτορες καλεῖσθαι κινῶνται, ὅτι τῶν αὐτῶν ἐν ῥυθμῶ τῆς ὀνομασίας κινήσεις παρὰ μὲν ἡμῶν, τῶν δὲ τῶν ἑλλήνων, καὶ παρὰ τῶν πινάκων ἡμῶν ἀδύνατον ἄμα τῶν χορευμάτων. id est, à Romanis autem ex contento motu nominati. Nam ἑξ ἑλλήνων & πινάκων salire ab iis dicitur. Iam vero ab eadem causa etiam alios omnibus saltatores, quoniam etiam in his multa est choree exercitatio, & tripudiatio, deriuato à Saliis nomine, saltatores appellant. Mouentur enim ad tibiam numerosè motus quosdam armis accommodatos nunc simul, nunc vicissim, & alternis, & patrios quosdam hymnos canunt vna cum choreis.

ET ILLVD, QVOD MEC.] Varro eo, quem modo dixi, libro multis verbis ostēdit, carmina Saliaria, quamuis à C. Ælio fuerint interpretata, tamen multis etiam locis esse obscura.

INGENIIS NON ILLE FAVET, &c.] id est, non fauet eorum ingenii, qui iam mortui sunt, neque eò facit, quòd veteribus faueat, sed quòd nobis aduersari, nostraque scripta oppugnare studeat, & nobis inuideat.

B QVOD SI TAM GRÆCIS, &c.] si apud Græcos tanto odio fuissent noui, seu recentes scriptores, quanto sunt apud Romanos, nullos nunc veteres haberent, quos publicè manibus tererent, oculisque lectarent.

NOVITAS] aliter vsurpatur à M. Tullio nouitas, epist. 7. lib. 1. *novitati esse inuisum meae.*

VIRITIM] liber Card. Rain. habet *Quiritim* ceteri omnes consentiunt cum vulgatis. Omnino hæc recepta recta est.

VT PRIMVM POS. NVG.] ostēdit, ex otio, & fortuna secunda nata esse in Græcia variarum artium studia.

POSITIS] sedatis, compositis.

NVGARI] rebus ludicris, & leuibus artibus operam dare.

C ET IN VITIVM FORT. LAB.] sic sunt homines: in rebus duris, & aduersis virtutem colunt, & forteis se præbent, &, vt monet sat. 2. lib. 2. *Fortia in aduersis opponunt pectora rebus:* in læcudis inertia & nequitia se tradunt, & luxu ac delicijs enervantur, ac molliuntur: ita vt difficilior esse videatur secundam fortunam, quam aduersam ferre. lege quæ annotauimus ad Od. 27. lib. 3. ibi, *bene ferre magnam, &c.*

FORTVNA ÆQVA] fortuna secunda, propitia, amica.

SVSPENDIT PICTA VVLTVM] tabulas pictas attentissimè spectauit, in easque studium & cogitationem suam contulit. tralatio est. Obseruandum est autem hîc, verbum *suspendit*, quod propriè, aut certè aptè quadrat ad *vultum*, etiam ad mentem tamen pertinere, cum aliud verbum sit nullum.

NVNC TIBICINIB. NVNC EST] id est, nunc comædiis delectata est, nunc tragædiis. in comædiis enim adhibebantur tibicines. lib. de arte poet. *Tibia non, vt nunc, orichalco vincta, tubaq; Æmula, &c.* & ibid. *Sic prisca motumque & luxuriam addidit arti Tibicen, traxitq; vagus per pulpita*

vestem. simpliciter tibicinibus significantur, ij, qui tibia canunt.

SVB NVTR. PVELLA, &c.] *εἰκὼν*, siue imago, siue similitudo illustris & luculenta, qua declarat, Græcorum studia bellis compositis ac sopitis fuisse leuia, nugatoria, & pæne dicā puerilia. veluti (inquit) si puella infans sub nutrice luderet.

MATVRE] citò. sed vtrum maturè reliquit, posteaquam fatiata est, an maturè & citò fatiata, reliquit? videtur hoc probabilius, vt significet, quod Græci dicunt, τὸ ἀνέρον, id est, celere & propinquum rerum amatarum fastidium, celerèque satietatem: quo vitio laborant iuuenes. epist. de arte poet. *Æ amata relinquere permix.* Iam verò quin maturè interdum citò significet, nemo, qui Carisium legerit, & eius auctoritate moueatur, dubitabit.

PLENA] fatiata. epist. ad librum. *cum plenus languet amator.* lege igitur coniuncte *maturè plena.* nam, vt scribit M. Tull. lib. 3. de orat. ad Qu. Frat. *omnibus in rebus, voluptatibus maximis fastidium finitimum est.* Neque tamen reclamabo, si quis illo potius modo coniungere malet, *maturè reliquit.*

QVOD PLACET, AVT ODIO EST, &c.] nihil perpetuò placet, nihil semper displicet.

HOC PACES HAB. BONÆ, VENTIQVE] id est, ex pace igitur, & rebus secundis nata est hæc in Græcia artium varietas, studiorum mutatio, & inconstantia. Alij sic, bonæ paces, & venti secundū hoc habuere, vt sint mutabiles, neque perpetuò aut placeant, aut displiceant.

ROMÆ DVLCCE DIV FVIT] Nunc docet, poetica studium non multis antè sæculis Romæ coli cœptum esse, Romanosque illos veteres, in studiis & grauioribus, & vtilioribus, quam in scribendo, fuisse occupatos.

SOLENNE] vsitatum: vt annot. suprà ad epist. 1. lib. 1. ibi, *In sanire putas sollemnia me, &c.*

RECLVSA] aperta. vt epist. ad Torq. *Æ operta recludit.*

MANE] vt sat. 1. lib. 1. *Sub Galli cantum consultor ubi ostia pulsat.* & M. Tull. orat. pro Mur. *Vigilans tu de nocte, vt consultoribus tuis respondeas: ille vt quòd intedit, maturè cum exercitu perueniat. te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.*

CLIENTI PROMERE IVRA] respondere ius. M. Tull. lib. 1. de legib. ostendit, patrij moris fuisse consultoribus respondere, his verbis, *ego verò atatis vacationi potius confidebam, cum præsertim non recusarem, quo minus more patrio sedens in solia consulentibus responderem.* Idem lib. 1. de orat. ad Qu. Frat. multis verbis ostendit, *domum iurisconsulti totius oraculum esse ciuitatis, neque vllum honestius esse senectuti celebranda, atque ornanda perfugium quam iuris interpretationem:* deinde subiicit hæc sub persona Crassi: *Equidem mihi hoc subsidium iam inde ab adolescentia comparavi, nō solum ad causas vsum forensem, sed etiam ad decus, atque ornamentum senectutis, vt, cum me vires (quod ferè iam tempus adueniat) desicere cœpissent, ita ab solitudine domum meam vindicarem.* Idem lib. 3. *M. verò Manilium transuerso foro ambulare solitum, quod erat insigne eum, qui id faceret, facere ciuibus omnibus consilij sui copiam.*

ad

A ad quos olim sic adibat, non solum, ut de iure civili ad eos referretur, verum etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni denique officio, &c. Erat porro inscriptum in iuriconsultorum foribus, licet consulere: quod docet & M. Tul. in or. pro Murena, his verbis, *Itaque non modo beneficij collocandi spem, sed etiam illud, quod aliquando fuit, licet consulere, iam perdidistis.*

CAVT. NOM. CERTIS EXPEND.] id est, pecuniam collocare apud debitores locupletis nominibus factis, & in codice argentarij per scriptis. Cum hoc loco viderem veteres membranas inter se discrepare (alia enim consentientes cum libris vulgatis habent, *certis nominibus*: alia dissentientes, *rectis nominibus*) diu, multumque dubitavi, utras potissimum sequerer. mouebat me Porphir. qui videtur legisse, *rectis nominibus*: & quamquam hoc loco corruptus est, ita interpretari, *idoneis, ac legitimis nominibus*. mouebat altera ex parte locus Ciceronis in Quinctiana, his verbis, *moritur P. Quinctius, qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debebat.* accedebat Festus in voce *nuncupata*. *Nuncupata* (inquit) *pecunia est (ut ait Cincius in lib. secundo de officio iuriconsulti) nominata, certa, proprijs nominibus pronuntiata.* Tandem re quaesita, cum a veteribus iuriconsultis nullam rectorum nominum fieri mentionem coperissem, tutius esse existimaui scripturam receptam, & vulgatam retinere: rem integram seruare: arbitrio lectoris, utram lectionem malit, permittere. Hoc tantum testatum relinquam, multo plureis codices veteres habere *rectis*, quam *certis*: ut peccaturus non sit, qui *rectis* legendum putet.

EXPENDERE] expensos, ferre, occupare, ne sint steriles, & ut perpetuos sumtus suppeditare possint. certum videtur esse nomen cum debitor est soluendo, & cum ei per syngrapham creditum est: certius autem si pignore accepto, & cum satisfactione. nam verbum cauendi hoc quoque significat: ut cauere sibi praedibus, & praediis: cauere sibi per sponforem, cauere sibi pignoribus, quod est ita pecuniam credere, ut praedes accipias, ut sponforem, & pignora. quod si quis malet legi *rectis nominibus*, rectum nomen interpretabimur legitimum.

MAIORES AUDIRE] maioribus obtemperare: maiorum, & prudentium consilium sequi.

MINORI DICERE] minori consilium dare, quo & rem suam familiarem honestis rationibus augere, & cupiditatem immoderatam comprimere, ac refrenare possit.

CRESCERE RES] augeri bona, & facultates rei familiaris.

DAMNOSA LIBIDO] ut supra epist. ad Loll. 2. *Quem damnosa Venus, quem praecipua alea nudat.*

MUTAVIT MENTEM P. L.] mutauit consilium illud pristinum, & priorem illam vitae consuetudinem: omne autem studium suum ad scribendum contulit *populus leuis* *populus Rom.* mobilis, & mutabilis.

ET CALET VNO SCRIB.] & flagrat vno scribendi studio. sic dictum, *Feruet anaristia, &c.* epist. 1. lib. 1.

FRONDE COMAS VINCTI] *comas vincti,*

D hellenismus est. Graeci autem in his generibus subintelligunt *xy*. Latine diceremus *vinctis comis*. Iam vero *fronde*, id est, edera, ut supra epist. ad Iul. Florum, *seu condis amabile carmen, Prima feret edera victricis premia.*

DICTANT] dictant seruis scribendi peritis: ut supra epist. ad Fulcum Arist. *Hac tibi dictabam post fanum putre Vacuna.*

IPSE EGO, QUI NVLLOS, &c.] ne sibi quidem parcat Horatius, & se quoque in iis numerat, qui non satis exploratis suis viribus, & fortasse ad eam rem inepti natura, immoderata tamen scribendorum versuum cupiditate tenentur.

INVEN. PARTHIS MENDAC.] in eo sunt Parthi mendaces, quod fugientes, & tergo verso simulant se pugnare nolle, cum tamen fugiendo maxime pugnent, ut diximus supra ad illum locum. *Et versis animosum equis Parthum dicere, Od. 19. lib. 1. ad quae accedant hi Quid. versus lib. 1. de arte. Telaque Parthorum, Romanaque petora dicam: Telaque, ab auerso quae iacit hostis equo.* Alij Parthos omnium mortalium esse mendacissimos dicunt. ei rei argumento esse, quod apud eos mendacium acerrimis poenis vindicatur, ut narrat Herodotus lib. 1. Et quidem ita Muretus hunc locum explicabat: a quo dissentio. quemadmodum igitur illi sunt fallaces, ac mendaces, sic & ego: qui cum affirmem me nullos versus scribere, ante lucem tamen lumen, calamum, chartam poscam.

CALAMVM, ET CH. ET SCR. POSCO] sic lat. 3. lib. 3. *Sic raro scribis, ut toto non quater anno Membranam poscas.* & epist. 1. lib. 1. *Si non posces ante, diem librum cum lumine, &c.*

NAVEM AGERE, &c.] ceteras (inquit) artibus nemo se scire profitetur, nemoque exercet nisi qui eas habet cognitatas. nemo nauim gubernare conatur, nisi gubernator: nemo agro medicamentum adhibet, qui non sit medicus. at scribunt poemata sine discrimine tum docti, tum indocti. In eos, qui aliud agunt, quam, quod didicerunt, conuenit versus Euripidis, *τεκτων εδρ' αν' εσχερατις, ε ζυλουργος*: id est, cum faber esses, agebas, quae non sunt fabri lignarij. Cum hoc loco congruit ille in epist. ad Pison. *Ludere qui nescit campestribus abstinet armis: Indoctusque pile, disciue trochive quiescit. Ne spissarissum tollant impune corona. Qui nescit, versus tamen audet scribere.*

ABROTONVM] herbam amaram. Lucrer. lib. 4. *Præterea quacumque suo de corpore odorem Exspirant acrem panaces, absynthia tetra, Abrotoniq, graues, & tristia centaurea.* Abrotonum autem excudendum curavi, veterum librorum Horat. & Plinianorum, & Graecorum auctoritate fretus.

SCRIBIMVS INDOCTI D. q3] non dixit *Scribunt indocti, &c.* sed *scribimus.* ut vitaret inuidiam & arrogantiam crimen.

HIC ERROR] error animi, inf. epist. prox. *Et detus per vim mentis gratissimus error.* errorem appellat immoderatum scribendorum versuum studium cum amore sui coniunctum, qualis est Suffeni illius apud Catull. & illius non nominati epist. de arte poet. *Hic dum sublimis versus ructatur, & errat. al. sublimis.*

A SIC COLLIGERE.] ἔτι συλλογίζεσθαι: sic ratiocinare. fat. i. lib. 2. ut q̄ Imperet hęc natura potens, sic collige mecum.

NON TEMERE] non sine magna aliqua causa. epist. ad Loll. proxima. non temere à me Quivis ferret idem.

HOC STUDET UNUM] sic loquitur M. Tull. Phil. sexta, unum sentitis omnes, unum studetis, M. Antonij conatum auertere à rep.

RIDET] pro nihilo putat, non fert molestè.

INCOGITAT] machinatur, molitur. verbum Græcum expressit ἐπινοεῖ, seu ὀπιβυλεύει. sed ne quis miretur hanc scripturam, ut nouam, puerove incogitat, ego eam sine vlla litura repeti in omnibus libris manuscriptis. neque dubitandum est, quin sit vera, & recta: vulgata autem, puerō non cogitat, corrupta.

SILIQUI] siliqua fructus est arboris, quam κερῆιον Græci vocant, de quo Plin. lib. 15. cap. 24. Idem lib. 23. cap. 8. scribit, siliquas recentis stomacho esse inutileis.

B SECUNDO] id est, secundario: qui magnam partem ex furfure constat, & non ita multo polline.

MALVS] καλός, inutilis, nullius bonæ frugi, nequam, ἀχρεῖος.

SIDAS HOC] enumerat commoda, quæ hominibus proficiuntur à poetis.

FIGURAT] conformat, fingit, ut rectè, & emendatè loquatur.

TORQUET] detorquet, auocat.

OBSC. SERMON.] ἀίχρῆλογίαν vno verbo dicunt Græci.

PECTVS] animum φρένας, καρδίαν. sic sup. fat. 6. lib. 1. sed vita & pectore puro. infra ead. epist. meū qui pectus inaniter angit.

PRÆCEPTIS] documentis, ἑπιθήκεις. in ep. ad Pison. Et vita monstrata via est.

AMICIS] id est, vtilibus, honestis, ac iucundis. hæc enim insunt omnia in vera amicitia: & qui verus amicus est, prodest, delectat, ornat.

FORMAT] instituit. translatio est, ut fat. 4. lib. 1. sic me Formabat puerum dictis. vide annot. ad Od. 10. lib. 1.

C ASPERITATIS] sæuitiæ, χαλεπότητος. sup. ep. ad Loll. 2. Asperitas agrestis, & inconcinna, &c.

RECTE FACTA REFERT] narrat, & mandat litteris, quæ ex virtute facta sunt.

ORIENTIA TEMP. NOTIS INSTRUIT EXEMPLIS] id est, exempla petit ab antiquitate, quæ vel sequantur, vel fugiant præsentis, & hodiernæ ætatis homines. vel sic, præsentia & nascētia tempora exemplis rerum præteritarum ornat atque instruit: vel sic, homines & qui hodie viuūt, & qui post nascentur, exemplis ab antiquitate repetitis instruit.

IGNARA MARITI] innupta, nondum virū experta, ἀγάμος, ἀνυμέναιος. contra sup. Od. 14. lib. 3. vos ó pueri, & puella iam virum experta.

PRÆSENTIA NUMINA SENTIT] præsentis deos, id est, præfens deorum auxilium experitur.

DOCTA PRECE BLANDVS] id est, carmine aliquo à docto poetâ conscripto diis immorta-

libus blandiens, seu blandè supplicans.

AVERTIT MORBOS] carminibus morbos impēdenteis propulsat, ex quo carmen ἀποτροπαῖον dictum: & dij ἀποτροπαῖοι, qui mala impendentia auertunt.

LOCUPLETEM FRUGIBVS] abundantem, sic dixit ep. 6. lib. 1. Mancipiis locuples. annum autè frugibus abundantem appellant Græci εὐμελειαν.

AGRICOLÆ PRISCI, &c.] Aristot. lib. 8. de moribus ad Nicom. ostendit, antiqua sacrificia, & conuiuia hilariora, fuisse instituta maximè collectis iam, & cōditis frugibus, his verbis, αἱ γὰρ ἀρχαῖαι θυσίαι, καὶ σπυδοὶ φαίνονται γινέσθαι μετὰ ταῖς τῶν καρπῶν συγκομιδαῖς, οἷον ἀπαρχαί. μάλιστα γὰρ ἐν ταῖς ἐργαζομέναις καρποῖς. id est: nam prisca sacrificia, cœtusque & conuentus, qui sacrificiorum causa habebantur, collectis iam frugibus, ut primitias quasdam, fuisse instituta. his enim temporibus maxime otiabantur, & ab opere cessabant. tale est illud Virgil. Georg. 1. Frigoribus parto agricola plerumq̄ fruuntur, Mutuâque inter se lati conuiuia curant. Inuitat genialis hiems, curâsque resolut: Cœu. presse cœu iam portum tetigere carina, Puppibus & lati nante imposuere coronas. Cereri item primitias dabant, eamque venerantes epulabantur, & conuiuia agitabant inter se. quod declarat locus Theocriti in θαλυσ. ἢ γὰρ ἐταῖροι Ἀνέρες ἐν πέπλῳ Δαμάπτει δάπτει πλειῶν Ὀλβω ἀπαρχόμενοι· μάλιστ' ἐν σφίσι πῶσι μύσθρα Ἄ δάμῳν εὐκρίθον ἀνεπλήρωσεν ἄλων. id est, Profectò enim homines cari, atque amici Cereri bene cultæ conuiuium parant, primitias suarum diuitiarum ei dantes. Dea enim eis valde diuite mensura arcam fertilem impleuit.

BEATI] suo contenti.

TELLVREM PORCO, &c.] vel genus positum est pro genere: & dictum porco, pro porca: quemadmodum contra apud Virgil. lib. 8. Æneid. porca, pro porco, ibi, & casa iungebant fœdera porca: ut notat Seruius ad illum locum. vel legendū porca libris omnibus inuitis, non porco. Telluri enim propter eius fecunditatem, & fertilitatem porca fœmina, eaque grauida & fœta immolabatur, ut declarant hæc verba Arnobij lib. 7. aduers. gent. Telluri (inquunt) matris crosæ ingens immolatur fœta: at Mineruræ virgini virgo caditur vitula, nullis vn. quâ stimulis, nullius operis excitata conatu. Præterea, siquid hoc etiam ad tem pertinet, Telluri porcæ præcidaneam immolabat heres, si is, cuius heres esset, humatus non esset. alioqui familia pura non erat. Varro lib. 3. de vita pop. Ro. apud Nonium. Ne hoc quidem alienū est, Seruium notare apud Virgilium lib. 8. ad illum locum, tibi maxima Iuno, theologos dicere Iunonem esse matrem deorum, quæ Terra dicitur: ex quo etiam ei porca sacrificari. Postremò non est dubium, quin diligenter obseruarint veteres illi, quibus hostiis cuique deo immolandum esset, cui maioribus, cui lactentibus: cui maribus, cui fœminis, ut testatur M. Tull. lib. 2. de legib. Constatque, ut opinor, diis maribus masculas victimas immolari solitas. cùm igitur Tellus, dea fœmina sit, consentaneum est, ei porcæ immolari debuisse.

PIABANT] placabant. ex quo piaculum, sacrificium,

A ficiam: quo dii offensi placantur: & peccatum, quod tale sacrificium desiderat.

FLORIBVS ET VINO GEN.] idque maxime die natali. Persius, *Funde merum Genio*, lege an not. ad illum locum, *Scit Genius, natale comes qui temperat astrum*, &c. epist. 2. huius lib.

MEMOREM] sic habent omnes libri scripti. quam scripturam si probamus, memorem intelligemus, qui obliuisci non sinat. quidam legunt *memores*, nullo libro auctore. Omnino *memorem* rectum est, memorem enim appellabant Genium, quia homines moneat, ut viuant, dum licet, breuitatis vita, & condicionis humanæ memores.

FESCENINA PER HVNC, &c.] id est, Fescenini versus, qui maxima verborum licentia constabant, inuenti per hunc morem, &c. habebat autem locum tum in spōfos, tum in quoslibet alios. Catull. in carmine, quod scriptum est in nupt. Iulix, *Nec diu taceat procaz Fescenina locutio*. T. Liu. Fesceninum versum commemorat lib. 7. annal.

LVSIT AMABILITER] iocata est sine petulantia, & sine cuiusquam offensione: sine contumelia verborum: comiter, & facete.

LIBERTAS QVE, &c.] & libertas quotannis vsurpata: anniuertaria.

RECURRENTEIS ANNOS.] *ἄντροπύνας* dicit Homerus.

DONEC IAM SEVVS, &c.] hinc nata est verus comœdia, quæ ne honestis quidem familiis percipit. *ἄντροπύνας* enim est *ἄντροπύνας*, iocandoque maledicere.

AP. IN RAB.] in apertam maledicentiam. **DOLVERE CR. DENTE LACESS.]** qui fuerant maledictis appetiti, & contumelia affecti, grauiter tulerunt.

FVIT INTACTIS QVOQVE CVRA] non solum, qui laesi fuerunt, iniquo animo tulerunt illam maledicendi licentiam: verum etiam ij, quos non attigerat, periculo communi prospexerunt. simile est illud sat. 1. lib. 2. *Dum sibi quisque cauet, quamquam est intactus*.

QVINETIAM LEX, POENAQVE LATA] lex lata est, & pœna lege constituta in eos, qui quempiam maledico carmine describerent. sic in epistol. de arte poet. *sed in vitium libertas excidit, & vim dignam lege regi. lex est accepta, chorusque Turpiter obtinuit, sublato iure nocendi*. Legem autem XII. tabularum significat: de qua sat. 1. lib. 2. *Si mala condiderit in quem quis carmina, ius est, Iudiciumque*.

VERTERE MODVM F.] mutauerunt rationem scribendi metu fustuarij.

FORMIDINE FVSTIS] metu fustuarij: quæ pœna erat lege XII. tab. constituta.

AD BENEDICENDVM] benedicere hoc loco contrarium est verbo *maledicendi*. sic Terent. prologo Phorm. *benè dictis si certasset, audisset benè*.

GRÆCIA CAPTA FER. VICT. CEPIT] hunc locum non satis rectè explicat ij, qui in hunc poëtam commentarios ediderunt. est tamen eius sententia non obscura, & ab ipso Horatio aliis verbis declarata. Græcia (inquit) à Romanis capta, & bello subacta, cepit vicissim victores ipsos. quo-

modo cepit: id est, artes, & disciplina Græcorum, Romanis placuerunt: à Romanis expetita, & cultura sunt: Romanos delectarunt. Inest autem ambiguum non inelegans in verbo *cepit*. capit enim & is, qui vincit, & is, qui delectat. M. Tull. epist. ad Lucium Qu. fil. lib. 5. *Genus enim scriptorum tuorum est et a me vehementer expectatum, tamen vicit opinionem meam, meq, ita vel cepit, vel incendit*, &c. & off. 3. *ob eam, credo, causam, quod in his aliquid probi, quod capiat ignaros. tale est illud T. Liu. lib. 34. Etiam in Græciam, Asiâque transcendimus, omnibus libi amu illecebris repletas: & regias etiam attrahimus gazas: eo plus horreo, ne illa magis res nos ceperint, quam nos illas. Infesta, mihi credite, signa ab Si racensis illata sunt huic urbi*, &c.

FERVM] indoctum, nondum litteris, & humanitate expolitur. *ἡ παιδεία ὅπου ἡμέτερος ποιεῖ*. id est, doctrina enim cicures efficit.

ET ARTEIS INTVLIT] Romani bellum Græciæ intulerunt: Græcia arteis Italiæ intulit. Romani Græciam bello ceperunt: Græcia Italiam artibus cepit. posteaquam enim Romani Græcorum imperium euerterunt, totamque Græciam in prouinciam redegerunt, tum demum arteis, & disciplinas Græcorum adamarunt.

AGRESTI] nullis litteris, nullisque disciplinis polito: fero: inculto.

SIC HORRIDVS ILLE, &c.] id est, hoc modo numerus ille poëticus, inconditus, & impositus, qui aetate Saturni, vel à Saturno vigerat, ac floruerat, id est, antiquissimus, obsoleuit, & in vsu esse desit. Festus in voce Saturno, &c. *Versus quoque (inquit) antiquissimi, quibus Faunus fata cecinisse hominibus videtur, Saturnij appellantur, quibus & a Natio bellum Punicum scriptum est, & a multis aliis plura composita sunt*. Taleis versus significat Ennius. lib. 1. de bello Punico secundo. *scripsere alij rō Versibus, quos olim Fauni, vatesque canebant*. Erant autem versus illi ferè omnes Iambici hypercatalecti, ut *Dabunt malum Metelli Natio poëta: dicti Saturnij, quia iam vsque à Saturno talibus versibus Latini vti esse putarentur*.

ET GRAVE VIRVS MVND. PEP.] id est, inquinatam loquendi rationem: inelegantem, atque inuenustum faciendorum versusum modum, nitor, & elegantia Græcarum autium expulerunt.

RVRIS] sermonis inconcinni, inuenusti, illepidi, inornati: rusticitatis. Catull. in Annaleis Voluf. *Pleni ruris, & infacetiarum [seu infacetiarū] Annales Voluf. cacata charta*. Idem ad Virrum, idem *infaceto est infacetior [seu inficeto est inficetior] rure*. Plaut. in Trucul. *rur merū hic quidem est pudendū*.

SERVS ENIM] id est, sero enim studium, animumque suum contulit ad scripta Græcorum. serus, pro serò, frequens apud poëtas. Virg. Georg. 3. *Nocte natat ceca serus freta*. sic supra Od. 12. lib. 1. *Serui in calum redeas*. & sat. 7. lib. 2. *iusserit ad se Maenas serum sub lumina prima venire*: eiusdem generis sunt illa, Virg. lib. 3. Georg. *nocturnus obambulat*. Horat. sat. 4. lib. 2. *Si vespertinus subito te oppreserit hospes*.

ADMOVIT ACVMINA] ingenij sui vim contulit ad lectionem librorum Græcorum.

A QUIETVS.] *εἰς πῦρ ἀγορῶν*, bellis compositis, bellis defunctus, pace potiens.

QVID SOPH. QVID THESP. ET ÆSCH.] hi fuerunt poetae tragici, ex quibus Thespis totus periit. de eo meminit in epist. de arte poet. *Ignotū tragica genus inuenisse camæna* Dicitur, & *plaustris vexisse poemata Thespis*, &c. Æschyli tragœdiæ aliquot exstant, ne illæ quidem admodum integræ, nisi quibus in locis à Frâncisco Porto, & Errico Stephano sunt emendatæ.

TENTAVIT QVOQUE, REM, &c.] periculum etiam fecit, possétne Græca in Latinum sermonem conuenienter, & aptè vertere. *si pro an, vt sepè aliàs.*

ET PLACUIT SIBI, &c.] id est, placuit sibi Romanus scriptor in eo, quod esset natura sublimis: vel sic: Romanus sua scripta de Græcis versa, seu ad exemplum Græcorum composita adamauit, ac probauit, cum esset sublimis, ac vehemens natura: & ita ad tragœdias scribendas natura factus.

B SPIRAT TRAGICVM] id est, spiritus habet tragicos. est autem genus loquendi Græcum, *πνεῦμα*, vt *Ἀπὸ πνεῦν*, id est, Martem spirans, & *πῦρ πνεῦν*, ignem spirans. & Theocrit. *ἐν δισκοῖς ῥ. φόνον ἀλλήλοισι πνεόντες*. Virgil. Georg. 2. *tauri spirantes naribus ignem*. & apud Eurip. *μεγα πνεῦν*. magnum spirare. sic enim in Bacchis, *μεγα πνεῦν ἔλθῃ μέγα*. Propert. lib. 1. *mollem spirare quietem*.

SED TURP. PVT. IN SCRIPT. &c.] id est, sed turpe esse putat sua scripta emendare, & de lectis versibus non satis cultis, aut vocabulis non satis lectis, atque ornatis, alios versus cultiores, aliâque vocabula significâtiora, ac lectiora substituere. *metuit lituram* dictum pro eo, quod est, abhorret à litura, non potest ferre, vt sua scripta lituris notentur. sic in epist. de arte poet. *Nec virtute foret, clarisve potentius armis, Quàm lingua, Latium. si nō offenderet unum. Quemque poetarum lima labor, & mora, &c. metuit, φονάτῳ*, odit, vt annotauimus supra ad Od. 2. libr. 2. sed non reticebo, in codice Tornes. & in vno Vat. & in Russardino, & vno Nicotiano, scriptum esse, *Sed turpem putat insciē, metuit q. lituram*. de qua scriptura iudicet lector.

C EX MEDIO QVIA RES ARCESSIT] hūc locum corruptum in omnibus veteribus exemplaribus, quibus vsus eram Romæ, ego partim coniectura ductus, partim à codice Tornesiano, quem Lugduni nactus sum, & vno Nicotiano, & Russardino, quibus Lutetiæ, adiutus restitui. quæ quidem mea restitutio ita non solum probabilis, verum etiam recta, & aperta est, vt putem, eam improbatum neminem. nam quis vquam Latinorum ita locutus est, *res accessit de medio*, pro, *res petita, aut sumpta est de medio*? dico igitur nomen *res* esse numeri multitudinis, quarti casus. *arcessere* autem *res* è medio ita dixit, vt dicere solemus, *arcessere à capite*. M. Tullius Topic. *Cum autem à genere ducitur argumentum, non erit necesse id vsque à capite arcessere. sepè etiam citrà licet*, &c. Iam verò notissimum est, argumenta comœdiarum esse humilia, & plebeia, & familiaria: tragœdiarum autem sublimia, grandia, regia, heroi-

ca. itaque harum personæ sunt insignes, illustres, ampla, publicæ: illarum humiles, populares, obscuræ, priuatæ. Hoc igitur dicit Horatius. Quia comœdiæ res, id est, argumentum, & materiam è medio arcessit, seu, è medio sumit, non ex longinquo aliquo, aut grandi, aut Heroico vitæ genere, iccirco creditur esse minimum operosa, minimumque laboriosa: sed non est ita, &c. Corruptus in eodem verbo locus est in epistola Asinij Polionis ad M. Tull. cuius principium *Balbus Quaestor. lib. 10. epist. ad familiares. Treis legiones firmas habeo: quarum vnâ vicesimam octauam cum ad se initio belli accessisset Antonius hac pollicitatione &c. legendum enim arcessisset, &c.*

HABERE SVD. MIN.] minimum laboris ac difficultatis. putant homines facillimum, & minime laboriosum esse comœdiam scribere, quia res sumit de medio.

SED HABET, &c.] sed eo grauius onus sustinet, quanto minus ei ignoscitur, qui in ea scribenda aliquid titubarit, aut peccarit.

E ASPICE, PLAVTVS QVO PACTO] Hic locus non vno modo explicatur. alij enim putant, Plautum reprehendi ab Horatio, hoc modo. vide, quàm negligens sit Plautus in seruando cuiusque personæ decoro, & in tuendis senum, amatorum, lenonum, &c. partibus: vide quàm parum sit accuratus. atque ita, *quo pacto* interpretantur, quàm malè, quàm non accuratè. Sic Plautum carpit in lib. de arte poet. *At vestri pro au Plautinos & numeros, & Laudanere sales, nimum patienter vtrūque, Ne dicam stultè mirati*. alij Plautum ab Horatio laudari putant hoc modo, Aspice quàm accuratè Plautus singularum personarum parteis tueatur, &c. quorum vtri rectius sentiant, pronuntiare mihi omnino difficile est. Videtur enim probabile esse Plautum ab Horatio non reprehendi in eo, in quo maximè poetæ virtus, & præstantia consistit. Nam si neque sales Plautini, neque numeri sunt laudandi, vt sentit Horatius, neque Plautus curat suæ cuiusque personæ decorum tueri, ac seruare, cuius etiam peccati aiunt isti Plautum ab Horatio in simulari, quid est, cur vllus Plauto inter poetas comicos relinquatur locus? Rursum mouet me quòd Horatio Plautus non admodum placebat, vt apparet ex iis versibus, quos supra posui. præterea series ipsa sermonis & verborum significatio videntur hanc sententiam postulare, vt dicat, Plautum minus rectè curari parteis ephebi, senis, lenonis, parasiti. hæc enim est series orationis: vide *Quo pacto* (Plautus) *parteis tuletur amantis ephebi, Quantum sit Dorfenus*, &c. id est, quàm magnus Dorfenus inter parasitos. significat fortasse Plautum esse putidum, & vsque ad fastidium diligentem in describendo iuvene amante, sene auaro, lenone insidioso, parasito edaci: cetera, quæ desiderantur in bono scripto, negligere: quali verò, is, qui in comœdia aliqua parasitum aliquem edacem introduxerit, eiusque edacitatem illustribus coloribus depinxerit, nihil præterea admodum curarit, præclaram laudem mereatur.

A **QUANTVS SIT DORSENN.]** huius versus explicatio pendet à superiorum explicacione. Qui existimant Plautum ab Horatio reprehendi, aiunt Dorsemmum nomen fuisse cuiusdam parafiti in aliqua Plautina comœdia, quæ non extet: qui autem aliter sentiunt, dicunt hunc Dorsemmum poetam fuisse comicum, aut Atellanarum scriptorem: quod si verum est, sic erit hic versus intelligendus, vt dicat Horat. hunc scriptorem nimium studium posuisse in describendis parafitis: in reliquis personis fuisse negligentem. in duob. Vatic. & Tornes. scriptum est *Dossemmus*.

QVAM NON ASTR. PERC. PVLPI.] quàm laxo, ac dissoluto foeco fabulam peragat, id est, quàm negligenter, ac dissolutè fabulas scribat, foccus enim comœdia est, cothurnus tragœdia.

GESTIT ENIM NVMM.] id est studet rem facere duntaxat, loculosque nummis implere: sed quis? Plautus scilicet: vel vt alij, Dorsemmus comœdiarum, seu Atellanarum scriptor.

B **POST HOC SEC. CAD. AN R. STET, &c.]** parùm sollicitus post hoc vtrum exhibetur, atque explodatur comœdia, an probetur attentisque animis audiatur, ac spectetur, *recto talo* dixit per tralationem, quia qui stant, recto sunt talo: qui cadunt, contra. sic Callim. *εις Ἀρτεμι, πῶν δ' ἐδέν ὅτι σφυρὸν ὀρθὸν ἀνέστη*, id est, nihil horum stat. non dissimile est illud Euripid. *Androm. ὀρθῶ βῆναι ποδῖν*. recto ingredi pede neq; illud Pindari, *ἄφρονος ἀνὴρ ἄλλοτε ἄλλο πῆλον ὕποτ' ἀφρονέει κατὰ βῆα ποδῖ*. id est, timidus atque ignauus homo alias aliud spirans, nūquam vero, id est, recto, seu certo descendit pede. prætereà in ludo talatio, dicunt talum rectum assistere, & cadere rectum, M. Tull. de Finibus lib. 3. *si hoc fingamus esse quasi sinem, & ultimum, ita iacere talum, vt rectè assistat: qui talus ita erit iactus, vt cadat rectus. prepositum quiddam habebit ad sinem*. Iam verò dicebant stare fabulam, quæ attentè audiretur, & quæ placeret: *cadere & excidere histriones*, qui explodebantur, quive exigebantur. Græci *ἐκπίπτεν* quoque dicunt, vt alibi annotauimus. Terent. in prologo Hecyræ, *In his, quas primum Cecili didici nouas, Partim sum earū exactus, partim vix steti*. & in prologo Phorm. *Quod si intelligeret, cum stetit olim noua, Actoris opera magis stetitisse, quàm sua*, &c. ibid. *Cum per tumultum noster grex motus loco est*. & in prolog. Heaut. *dare potestatem, mihi statariam agere vt liceat per silentiū: id est, vt stare liceat. nam statariam agere translate posuit*.

QVEM TVLIT AD SCENAM, &c.] id est, qui laudis, & gloriæ studio adductus, ad scribendas fabulas se contulit, spectatorum attentione atque alacritate excitatur, & extollitur: languore, & somno animum despondet. curram gloriæ tribuit, vt & supr. satyr. 6. lib. 1. *Sed fulgentie trahit constrictos gloria curru*, &c. ad quem locum lege quæ sunt annotata.

EXANIMAT] ὑπερβολικῶς dictum pro eo, quod est valde contristat. mærore affligit. annot. ad Od. 17. lib. 2. *Cur me querelis exanimas tuis?*

LENTVS] id est, languidus, fastidiosus. in art. poet. *male si mandata loqueris, Aut dormitabo, aut*

ridebo. aliter dixit lentos igneis Od. 13. lib. 1. & lentum amorē Od. 19. lib. 3. & lentum duellum inf. ep. 2.

SECVLVS] alacer, studiosus, & ad audiendum promptus, ac paratus, qui non dormitat. paullo aliter epist. 13. lib. 1. *Sedulus importes*.

LAVDIS AVARVM] laudis cupidū, vt in ep. de art. poet. *præter laudem, nullius auaris*.

SVBREVIT] percellit, subuertit, mærore afficit atque affligit: & vt supra locutus est, exanimat. sed hic tralatio est ab oppugnatione urbium, quarum muri subrauntur cuniculis. Oda 16. lib. 3. *subruit amulos Reges muneribus*.

REFICIT] recreat, excitat, erigit.

VALEAT] vox est contemnentis, vt sat. 6. *haud mihi vita est opus hac, ait: & valeat*. sic enim legendū, non *valeas*. Terent. in Heaut. *valeāt, qui inter nos dissidiū volunt*. M. Tull. ad Attic. lib. 4. *sed valeāt recta, vera, honesta consilia*. & lib. 1. de nat. Deorum in extremo, *Deinde si maxime talis est deus, vt nulla gratia, nulla hominū caritate teneatur, valeat*. & ita loquuntur Græci. Theocritus *χαίρει ἡ ἴερ, χαίρει τὸ ὄσις πῖος*, id est, valeat quisquis talis est. Aristoteles *μὲν τὰ πρὸς θεοῖς, χαίρει τῶσιν ἰδέειν*. id est, valeant ideæ. & M. Tull. ad Att. lib. 8. *At ille tibi πολλὰ χαίρει τῆς καλῆς dicens, pergit Brundisium*. Plato in I neateto, *εἰπὼν πᾶσι τῶν ἄλλων δοξασματα χαίρειν*. id est, sinere oportet aliorum opiniones valere. Eurip. Hyppol. coron. *τὰς δ' ὑπὲρ καθευ Φοιτῶντας ὄρνις, πολλὰ ἐγὼ χαίρειν λέγω*. id est, eas autem auis, quæ supra caput volare solent, multum valere iubeo.

RES LVDICRA] comica, & tragica.

PALMA NEG. MACR. DON. RED. OPIM.] macrum opopuit opimo, sic epistola 1. lib. 1. *Invidus alterius rebus macrescit opimis*. Valeat (inquit) stultitiam poeticum, quod in comœdiis & tragœdiis scribendis ponitur, si victus dolore contabescam, victor nitido, & bene habito copore futurus sum.

SÆPE ETIAM AVDACEM, &c.] id est, sæpe hoc poetam quantumvis audacem, a studio scribendi deterret, quod vulgus, & multitudo imperita in mediis fabulis, vrfum poscit, aut pugiles, aut gladiatores, aut funambulū, &c.

ET DEPVGN. PARATI, SI DISC.] & ita pertinaces, vt, si equites ab iis dissentiant, parati sint armis decertare. Quidam testantur se scriptum vidisse in vno cod. peruetusto *decertare, pro depugnare*. nihil refert.

HIS NAM PLEBECVLA GAVDET.] talem calamitatem interuenisse cum ageretur Hecyra, dicit prologus Terentianus his verbis, *Hecyræ ad vos refero, quam mihi per silentium Numquam agere licitum est: ita eam oppressit calamitas. Eam calamitatem vestra intelligentia Sedabit si erit adiutrix nostra industria. Cum primum eam agere coepi, pugilum gloria, Funambuli eodem accessit expectatio, Comitum cōuentus, strepitus, clamor mulierum Fecere, vt ante tempus exirem foras. Vetere, in nova coepi vti cōsuetudine, In experiundo vt essem: refero denuo: Primo actu placeo: cum interea rumor venit Datū iri gladiatores, populus cōsolat. Tumultuantur, clamāt, pugnant de loco. Ego interea mecum nō potui tutari locum. non celabo lectorem, in cod. Tornesiano, &*

A in vno Vatic. & in tribus præterea, quos postea in Gallia consului, Clericano, Nicotiano, Ruffard. legi, *his nam plebecula plaudet*, vt quispiam dicere possit, scriptum esse ab Horatio *plebecula plaudit*. ego iudicium meum in hac re non interpono.

VERVM EQVITIS QVOQVE, &c.] Sed iam non solum vulgus (inquit) humilesque, atque indocti homines, verum etiam equites, & honesti viri ab aurium voluptate, quam erant ex ingenio, artificiòque poetæ percepturi, toti sese ad oculorum oblectationem contulerunt.

AD INCERTOS OCVLOS] incertos appellat oculos, quia sæpe & fallunt, & falluntur: vt apparet in infracto remo sub aqua, in columbæ collo, in duabus ex lucerna flammis, cum oculum torferis. quod tamen negat Epicurus oculorum esse mendacium, sed opinionum. Lucret. lib. 4. *Quæ violare fidem quasi sensibus omnia querunt, Nequiquam, quoniam pars horum maxima fallit* Propter opinatus animi, quos addimus ipsi, Pro visis vt sint. *quæ non sunt sensibus visa.*

B **QVATTVOR, AVT PLVREIS AVLÆA, &c.]** aulæis obtendebatur, ac prætexebatur scena, vt obstarent populo, dum fabularum actus commutarentur, aulæis etiam, & velis integebantur theatra ad arcendum solem. Lucret. lib. 4. *Et vulgò faciunt id lutea, rursusque vela, Et ferrugina cum magnis intentâ theatris* Per malos vulgata, trabeisq; trementa pendent, &c. & Horat. epist. ad Pisonem. de arte poet. *Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi: Si plausoris eges aulæa manentis, & vsque Sessuri, donec cantor, vos plaudite, dicat.* Aulæa igitur (inquit) remouentur è scena, contrahuntur, & complicantur in quattuor horas, aut plureis, dū pugna simulacrum aliquod editur, dūmque fuga equitū, ac peditum, representatur, dum victi reges per triumphum ducuntur. admonendus est autem lector minus exercitatus in litteris, corruptè scriptū esse in quibusdam codicibus *hand plureis*, cum legendum sit *aut plureis*.

DVM FVGIUNT, &c.] dum imago fugientium hostium subijcitur oculis spectatorum. alij per equites, equestris ordinis homines, & per pedites, plebem significari volūt: à quibus dissentio, malòque fugâ hostium simulatam intelligi, tum propter verbum *fugiant*, tum propter alterū illud, quod sequitur, *peditum*: nisi quis referat ad equitū peditumque centurias, in quas diuisus erat populus Romanus. sic epist. de arte poet. *Romani tollent equites, peditésque cachinnum.*

MOX TRAH. MANIB. REG. FOR.] id est, mox reges opulenti, ac potentes, manibus à tergo reuinctis, per triumphum ducuntur. Virgil. 2. *Aeneid. Ecce manus iuuenem interea post terga reuinctum.* &c.

ESSEDA FESTINANT] esseda, vehicula sunt Gallica. Cic. ad Treb. *essedum aliquod suadeo rapias, & ad nos quâprimùm recurras.* Virg. Georg. 2. *Belgica vel molli melius feret esseda collo.* vt ebantur eo & Britanni. Cæsar. lib. 4. de bello Gall. *At barbari consilio Romanorum cognito, præmisso equitatu, & essedariis (quo plerumque genere in præliis vti consueuerunt) reliquis copiis subsecuti, nostros nau-*

D *bus egredi prohibebant, ibid. reliquos incertis ordinibus perturbauerant: simul equitatu, atque essedis circumdederant.*

PILENTA] pilentum, vehiculum, quo matronæ vehantur. Festus. vtitur T. Liuius lib. 5. *Annalium.*

PETORRITA] petorritum, nomen, & vehiculum Gallicum. scribitur autem duob. *rr.* in omnibus libris antiquis.

CAPTIVVM EBVR] vel signa, ex ebore, vel elephanti.

CAPTIVA CORINTHVS] id est, simulacrum Corinthi, quam L. Mummius cepit, ac deleuit. portabantur enim oppidorum captorū simulacra in triumphis. M. Tull. in Pisonem. *vertes te ad alteram scholam: differes de triumpho. Quid tandem habet iste currus? quid victi ante currum duces? quid simulacra oppidorum?* Tibull. lib. 2. *Vt Messalinum celebrem, cum premia belli Ante suos currus oppida victa feret.* T. Liuius lib. 37. *Tulit in triumpho signa militaria. CCXXXIII. oppidorum simulacra CXXXIII.* Alij per captiuam Corinthū vasa Corinthia significare malunt. quos non refello.

RIDERET DEMOCRITVS] homo ad ridendas vulgi ineptias, & curas inaneis maximè propensus: quem commemorat & M. Tullius de risu verba facturum lib. 2. de orat. ad Q. fratrem. *Atque illud primum, quid sit ipse risus, quo pacto concietur, ubi sit, quomodo existat, atque ita repente erumpat, vt eum cupientes tenere nequeamus, & quo modo simul latera, os, vultum, oculos occupet, viderit Democritus.* Significat autè Horatius, in sullò, & inepto mote, nimium apparatus adhiberi in fabulis, propterea quòd in eo spectando populus occupatus, minus attentum, minusque alacrem se præbeat histrionibus auditorem. eundem morem ostendit M. Tull. sua iam a tate increbruisse, eumque valdè videtur improbare epist. ad Marium, lib. 7. his verbis, *Nosti reliquos ludos, qui ne id quidem lepòris habuerunt, quod solent mediocres ludi. Apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem: quo quidem apparatu nò dubito, quin animo aequissimo carueris, quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytemnestra? aut in equo Troiano arcerarum tria millia: aut armatura varia peditatus, & equitatus, vt in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.*

SEV DIVERS. CONF. GEN. &c.] id est, siue animalis genus ex camelo, & panthera concretum spectaret populus, siue elephantum album, pantheram consulam camelo camelopardalim appellant. Varro lib. 4. de ling. Lat. *vt Alexandria camelopardalis nuper adducta [seu aduecta] quòd erat figura, vt camelus: maculis, vt panthera.*

SIVE ELEPHAS ALBVS, &c.] Etiam sua a tate exhiberi solitos esse populo elephantos, ostendit M. Tullius in ea epistola ad Marium, quam paullo antè commemorauimus, his verbis, *Elephantorum extremus dies fuit: in quo admiratio magna vulgi, atque turba delectatio nulla extitit: quin etiam misericordia quædam consecuta est, atque opinio eiusmodi, esse quandam illi bellus cum genere humano societatem.*

A MIM O] histrione, vt epist. ad Loll. sup. lib. 1. aut parteis mimum tractare secundas.

SCRIPTORES] poëtas. nam appellatione scriptorum omnes, qui quiduis scripserunt, intelliguntur. epist. ad Pifones, *Aut famam sequere, aut sibi conuenientia finge* Scriptor. honoratum si forte reponis Achillem, &c. idem epist. prox. Scriptorum chorus omnis amat nemus.

ASELLO FABELL. SVRDO] poëtas existimaret inanem operam sumere, quia populus non attendit. prouerb. *surdo narrare fabulam.* hoc est, cum eo loqui, qui non audiat, qui nō attendat, qui sermonem negligat aut respuat. Terent. in Heaut. *ne ille haud scit, quam mihi nunc surdo narret fabulam.* Virg. in Gallo, *Non canimus surdis, respondent omnia siluæ.* Lucret. lib. 5. *Nec ratione docere, vlla, suaderéque surdis, Quid sit opus facto.* sed obseruatione dignum est, Horatium duo proueria iunxisse. de vno diximus. est & alterum, *asino fabulam narrare,* quod à Græcis sic effertur, *ὄνω τις ἔλεγε μῦθον ὃ δὲ τὸ ὠτὸν οὐκ εἶχε.* id est, *asino quidam fabulam narrabat: ille autem aureis mouebat.*

B NAM QUÆ PER VINCO. VOC. &c.] id est, quis histrio tantum vocem contendat, vt populi strepitum, & clamorem superare possit? sic in epist. de arte poët. de iambo, *Et populareis Vincentem strepitus.*

GARGAN. MUGIRE PVTES, &c.] populi strepitum cum sonitu, & quasi mugitu, quem siluæ Gargani montis edunt ventis agitata, & cum murmure maris concitati, comparat. Est autem Garganus mons Apuliæ. sup. Od. 9. lib. 2. *ant Aquilonibus Querceta Gargani laborant, &c.*

AVT MARE TVSCVM] aut mare Tyrrenum.

QVIBVS OBLITVS ACTOR, &c.] significat, hoc tam exquisito apparatu non ornari actorem, neque commendari, sed commaculari. Nam hoc valet verbum *obliti.* non enim dixit, *quibus actor ornatus,* sed *quibus oblitus.*

CONCURR. DEXT. LAVÆ] plausus à populo datur, non propter actoris orationem, quippe qui nihil dum dixerit, sed propter eius vestitum atque ornatum superuacaneum, & nimis elegantem, & luxuriosum. est autem hic tralatio. paullo aliter dixit sat. 1. lib. 1. *quidem enim? concurritur: hora Momento aut cita mors, &c.*

C LANA TARENTINO, &c.] quid igitur placeat spectatoribus? vestitus ianthinus, id est, violacei coloris.

QUÆ FACERE IPSE RECVS.] quia comœdias scribere nolim.

MALIGNE] parca, exigua, hæc enim vis est huius vocis. Catull. de Vari scorto. *Non (inquam) mihi tam fuit maligne, &c.* id est, angustè. non ita fuit mihi res angusta. nam & Seruius scribit malignum idem esse, quod angustum, ad illum locum Virgil. lib. 6. *Æneid. Quale per incertam Lunam sub luce maligna.* Plautus Bacch. *Iustus, iniustus: malignus, largus: commodus, incommodus.* Virg. Georg. 2. *Difficiles primum terra, collésque maligni,* id est, steriles. Horat. sat. 5. lib. 1. *Differtum nautis, cauponibus atque malignis.* T. Liuius lib. 34. *annal. Sed in purpura*

D *quæ teritur, absumitur, iniustam quidem, sed aliquam tamen causam tenacitatis video: in auro vero, in quo præter manus pretium, nihil interuenti sit, quæ malignitas est? Idem lib. 39. Et maligne omnia præbentibus suis, meretricula munificentiâ sustinebatur.*

ILLE PER EXTENT. FVN. &c.] id est, videtur mihi rem omnium factu difficillimam præstare posse. ille mihi videtur idem efficere posse, quod funambuli, qui per funem extentum ambulat: & iccirco magnam hominum admirationem excitant.

MEVM QVI PECT. INAN.] id est, qui meum animum commouere, & inani metu perterrefere: qui me sine causa ira concitare, vel contra ad lenitatem inflectere, ceterisque animi motibus afficere potest. pectus pro animo posuit, vt sup. ead. epist. *Mox etiam pectus præceptis format amicis.* & Od. 3. lib. 1. *Illi robur, Et as triplex Circa pectus erat.*

IRRITAT] ὀργίζει ad iram impellit. epist. ad Pifon. *inuuat, aut impellit ad iram.* verbum irritadi qui scribendum esse vno r arbitrantur quasi ab ira deducatur, falluntur. lege annotata ad Od. 28. lib. 3.

E MVLCET] delectat, & vt illo loco epist. ad Pifon. *inuuat.*

VT MAGVS] vult Horatius, poëtam, vim habere permouendorum animorum, & quasi falcinadorum oculorum, instar magorum, qui carminibus, & venenis, & arte magica portenta faciunt. M. Tull. de nat. Deor. lib. 1. *Cum his coniungere licet portenta magorum, Egyptiorumque in eodem genere dementiam.* Hor. sup. Od. 27. lib. 1. *Quæ saga, quis te soluere Thessalis Magus venenis, quis poterit Deus? Erant autem magi sapientes Perfarum.* M. Tull. de diuin. lib. 1. *Cyro magos dixisse (quod genus sapientum, & doctorum habebatur in Persis) ex triplici appetitione solis, xxx. annos Cyrum regnaturum esse, portendi magicas artes commemorat.* Virg. *Æneid. 4. Te stor cara Deos, Et te germani, tuumque Dulce caput, magicas, inuitam accingier artes.* artis magicæ vanitatem compluribus locis exagitat Plinius.

ET MODO ME THEBIS, &c.] vsque adeo aptè, & accommodatè res gestas describit, vt, qui audiunt, in iis locis, vbi gestæ sunt, interesse, & præstò esse videantur: vt sup. Od. 1. lib. 2. *Audire magnos iam videor duces, Non indecoro puluere sordidos & ibid. Iam nunc minaci murmure cornuum Perstringis aureis, iam litui strepunt.* idem in epist. de arte poet. *Non satis est pulchra esse poemata, dulcia sunt, Et quocumque volent, animum auditoris agunt.* sic Arist. *ὁ δὲ ποιητικὸς δὲ τὸ τῶν μῦθων σιωπῆσαι, ὅτι τῆ λέξεως σιωπῆσαι ὁδοῦ, ὅτι μάλα σιωπῆσαι ὁδοῦ τῶν πῶν μῦθων. ἔτι δὲ τῶν ἀναρῆσαι τῶν ὀράν, ὁδοῦ παρ' αὐτοῦ τῶν γινόμενων πῶν ἀρετῶν, ἔτι δὲ τῶν ἀρετῶν, ὅτι ἡμισυ ἀν' ἀρετῶν αὐτῶν τῶν ἀρετῶν, id est, oportet autem fabulis componere, & conficere etiam verbis, quam maximè oculis res subjicientem. Sic enim perspicuè cernens, tanquam inter sit in rebus ipsis agendis, reperiet decorum, minimè que eum latebunt ea, quæ aliquantum repugnant.*

VERVM AGE, ET IIS, QVI] Variè explicatur hic locus: vno modo sic: Verum age (inquit) Auguste, etiam poetas, qui fabulas scribere nolunt: neque spectatorum fastidium, ac superbiam ferre possunt

A possunt, sed sese lectori committere malunt, cura libera, aut certe eorum curam minue. Nam quamuis sit eis res cum lectore, non cum spectatore, non tamen iccirco sine magno sui nominis, suæque existimationis periculo scribunt. Præterea varia sunt hominum iudicia: neque idem scribendi genus probant omnes. Excitandi igitur tibi sunt poetarum animi, magnisque præmiis inuitandi, ut vel neglectis, vel superatis tot difficultatibus, sese totos ad scribendum conferant. atque in hac explicatione, *reddere breuem*, est efficere breuem. Alio modo sic: diligentius attende, & considera, qui poetæ probandi sint, qui non: non nihil cogitationis, & curæ confer in hanc rem, ut attendas, & iudices, qui poetæ tanto nomine digni sint, qui contra indigni: quam quidem explicationem videtur sequi Porphyr. ego autem non probo. nam hoc *reddere curam breuem* tale potius videtur esse, quale illud apud T. Liuium lib. 27. *breuem illi letitiam, qua exsultat, facturum*. Postremò sic: Verùm age, Auguste, etiam iis poetis, qui se lectori committere, quàm spectatori fastidium ferre malunt, redde aliquantum curæ: id est hos poetas, qui legi sua scripta, quàm audiri, & spectari malunt, redde aliquanto magis sollicitos, & diligentes, & timidos, quàm sunt. Nam nunc quidem nimis securi, negligentes, atque audaces sunt: neque satis magnam curam ad scribendum conferunt, &c. atque hæc explicatio mihi magis placet. verùm tamen iudicet lector.

QUAM SPECT. FAST. F. S.] quàm spectatorem fastidiosè, & superbè audientem ferre: vel quàm spectatorem superbum ac fastidiosum ferre. Quemadmodum dixit Horatius *fastidia superbi spectatoris*, sic Virg. *Alex. superba fastidia*.

SI MVNVS APOLL. DIGN. VIS COMPL. LIB.] si bibliothecam, quam ædificandâ curasti in aditu templi, quod abs te consecratum est Apollini, vis bonis libris complere. sup. epistol. ad Iulium Flor. i. *Et tagere vitet Scripta, Palatinus que cumque recepit Apollo*.

C ET VATIBVS ADD. CALC. VT STVD. M.] id est, & si vis poetam excitare, ut maiore studio in artem poeticam incumbant: vel ut maiorem curam, maioremque diligentiam in scribendo adhibeant.

HELICONA VIRENTEM] Bœotia montem, Musis consecratum: in quo Hesiodus, poeta factus est. in lib. de arte poet. *Excludit sanos Helicône poetas*. lege annot. ad Od. 12. lib. 1. ibi *Aut in umbrosis Helicônis oris*.

(VT VINETA EGOM. CÆD. MEA)] hæc sunt includenda interpositionis nota: id est, ut me ipsum omnium primum reprehendam: ut mihi ipse detraham omnium primo. ductum fortasse ab iis, qui cum censuissent vineta omnia succidenda, propter mala, & incommoda, quæ à vino in homines proficiscuntur, à suis vinetis cædendi initiū facere voluerunt: vel simpliciter ab iis, qui sua ipsi lædunt, minuunt, & oppugnant.

CVM TIBI LIBR. SOLL. DAM.] primum, & vstitutum poetarū peccatum, libros suos principibus, & claris viris intèpestiue obtrudere,

verbi gratia, occupatis, & maiore aliqua cogitatione, & cura suspensis: quod in sua re vetat Horat. sup. epistol. ad Vinnium Afell. *Augusto reddes signata volumina Vinni, Si validus, si letus erit, si demque poscet*.

CVM LÆDIM. VN. SI QVIS, &c.] alterum peccatum cum offendimur, & molestè ferimus, si quis amicorum nostrorum vnum aliquem è versibus nostris audeat improbare.

CVM LOCA IAM RECIT. REV. IRR.] tertium, cum ea, quæ iam recitauimus, repetimus non reuocati ab eo, qui audit, neque lectionem repetere iussi: quia scilicet ea nobis venusta stultè videantur.

CVM LAMENTAMVR, &c.] quartum, cum querimur, nostra scripta ab hominibus non cognosci, atque ita, præmia eis merita non perfolui.

ET TENVI DED. POEM. F.] id est, poemata summo studio, acerrimòque ingenio elaborata. *tenui* igitur, id est, subtili. tralatio enim est à lino, seu lana, quæ carpitur, & digitis trahitur, ac deducitur, licet reclamant quidam. Adiuuat me Catullus, & quidem pulcherrimis versibus (ut sollet cætera) hanc lanæ ducendæ rationem describens. *Dextera tum leniter deducens fila supinis Formabat digitis: tum prono pollice torquens Libratum tereti versabat turbine fusum: Atque ita decerpens æquabat semper opus dens, &c.* Idem eod. carm. *Currite ducentes subtemina, currite fusi*. Adiuuat & Varro lib. 6. de ling. Lat. his verbis. *In Menachmis Plauti: Inter ancillas sedere iubeas: lanam carpere, Idem est hoc verbum, &c. Carpere à carento, quod eam tum purgant, ac deducunt, ut careat spurcicia ex quo tum carminari dicitur lana, cum caret eo, quod est nequam*. Postremo mecū facit & Macrobius lib. 6. qui ad hunc locum Virgil. in Sileno, *deductum dicere carmen*, notat, *Deductum pro tenui, & subtili eleganter positum est. sic autem & Afran. in Virgine: verbis pauculis respondit, tristis, voce deducta: malleque se non quiescisse dixit. Item apud Cornific. Deducta mihi voce garrienti. Pomponius in Atellana. Vocem deducas oportet, ut mulieris videantur verba. sic Hor. sat. 1. lib. 2. *simileisque meorum Mille die versus deduci posse*.*

CVM SPERAM. EO REM VENT.] quintum, cum tantum nobis arrogamus, tantumque nostra scripta facimus, ut speremus, te statim ut audieris, nos versus scribere, vltro iussurum, ut ad te accedamus, atque ab egestate nos vindicaturum. *Arcessas* autem legendum, non *Accersas*. & ita habent omnes cod. manuscripti.

COMMODOVS] de hac voce vide annot. ad Od. 8. lib. 4. *arcessas commodus*, id est, arcessas eo animo, ut nobis commodus: vel arcessas nos, te in nos commodum & liberalem præbens.

SED TAMEN EST OPERÆ PRET. COGN.] id est, Sed tamen opera in hoc benè collocatur, ut cognoscamus, quales custodes, actutores habeat virtus. æditui sunt templi custodes. hoc loco ponitur hoc nomen translata pro iis, qui virtutem clarorum virorum suis scriptis ab obliuione hominum, iniuriæque temporis vindicandam suscipiunt, quales sunt poetæ.

A **QVALEIS AEDITVOS**] id est, qualeis scriptores: qualeis sui nominis præcones, ac prædicatores habeat. tralatio est ab ædituis illis, quorū est ædeis sacras tueri. *Aeditimus*, (inquit Carisius) dicitur qui adem seruat quasi adis intimus, adituus ab æde tuenda.

BELLI SPECT. DOMIQUE] epistola vlt. lib. i. *Me primis urbis belli placuisse, domique.*

CHERILVS] malus poëta de quo in lib. de arte poët. *Sic mihi, qui multum cessat, sit Cherilus ille, Quem bis, terque bonum cum risu miror.* significat Hor. saepe malos poëtas à regibus, & clarissimis viris bonos haberi, magnisque præmiis ornari. simile quiddā scribit M. Tull. in orat. pro Archia poëta, de Syllæ in quendam ignobilem, & indoctum poëtam liberalitate, his verbis, *Syllā nos in cōcione vidimus, cum ei libellum malus poëta de populo subiecisset, quod epigramma in eum fecisset tantummodo alternis versibus longiusculis, statim ex iis rebus, quas tunc vendebat, iungere ei præmiū tribui sub ea conditione, ne quid postea scriberet.* Nomē Cherilus apud

B Aristol. in exemplis Aldinis scribitur per dipth. ei. sic enim Topic. n. *Εἰς δὲ σαρκώεις ἀρετῆς μακροί- σιόν. ἀρετῆς δὲ οὐκ αἰα, ἐξ ὧν ἴσμεν οἶα Ὁ μῦθος μὴ οἶα Χερειλος, id est, ad claritatem porro exempla sunt afferenda. exempla autem propria & ad rem accommodata, ex iis, qua scimus, ducta: qualia Homerus, non qualia Cherilus. huius Cherili vulgatissimus extat versiculus ille, Πέτρας κοί- λαται φανὸς ὑδατος ἐν δὲ λεχέει, id est, (vt Lucr. interpretatur lib. i.) *Stillicidii casus lapidē cauat,* (vel vt idem lib. 4. extr.) *Nōne vides etiam guttas in saxa caden- teis Humoris, longo in spatio pertundere saxa?* profe- runtur etiam hi Cherili, seu Chærii versus ab Eusebio lib. 9. præp. euang. *Τὸν δ' ὄπθην διέβαρε γένος θαυμαστοῦ ἰδέσθαι Γλασσαν μὲν φοίνισσαν ἀπὸ σωματῶν ἀφέν- τις, ἄκην δ' ἐν σολύμοις ὄρεισι πλάτην ἀρετῆς λίμνη Λύχμαλέος κεφαλᾶς, προχουεσάδες, αὐτῆρ ὑψηλὴν ἵππων δαοτῆ πρὸς τῶν ἑφόρων ἐσκληκότι καπνῶ:* quorum versuum hæc fere sententia est. A tergo autem eorum transibat genus hominum visu mirabile. Qui vocem Phœnif- sam mittebāt: habitabāt autem Solyms in montibus apud latā paludem, Capitibus squallidi, in orbem tonfi: At superne equinorum capitum ossa nuda & sine pelle gestabant, fumo exsiccata.*

C **MALE NATIS**] non dixit malè factis, sed malè natis, vt ostendat, inuita (vt dicitur) Minerua, id est, repugnante natura esse factos. Nam (vt scribit M. Tull.) *sic à summis hominibus, eruditissimisq; accepimus, ceterarum rerum studia & doctrina, & præceptis, & arte constare: poëtam natura ipsa valere, & mōtis viribus excitari, qua de re alibi plura.*

RETVLIT ACCEPTOS] referre acceptū alicui, est fateri, se ab eo accepisse: idque in codicē accepti referre: denique est quasi debitorē se profiteri. significat etiam interdum fateri, sibi pecuniam à se creditam, à debitore esse solutā. M. Tull. pro Cecinna, *se habere ait argentarij tabulas, in quibus sibi expēsā pecunia lata sit, acceptiq; relata.* vnde acceptilatio. per translationem autem dicimus, *acceptum referre* alicui bonum pro eo, quod est, in genuè fateri, ac prædicare sibi illius opera, ac beneficio id boni euenisse: vt M. Tull. ad Attic. lib. i. or-

D natissimèque de meo consulatu locutus est, vt ita diceret, se quod esset senator, quod ciuis, quod liber, quod viueret mihi acceptū referre. & referre illi malum acceptum, est illum mali auctorem, & causam prædicare, vel mali causam in eum cōferre: vt idē M. Tull. Philipp. 2. *omnia denique, qua vidimus (quid autem mali nō vidimus?) si recte ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio.* eadem autem ratione dicimus *refero acceptum huic, vel illi rei,* qua ratione, *refero acceptum persone,* vt idem pro Deiotaro, *verum omnem tranquillitatem, & quietem senectutis acceptam refert clementia tua.* idem Philipp. 2. *ego enim amplius LLS ducentios acceptum hereditatibus retuli.* Atque ita hoc loco loquitur Horat. versibus incultis retulit acceptos Philippos, id est gloriatu est, vel gloriari ei licuit, se ab Alexandro Philippos, quod erat regale nomisma, opera, vel beneficio versuum suorum abstulisse. *versibus incultis enim dandi casus est, non septimi, vt alij existimant.*

PHILIPPUS] genus erat nummi aurei à Philippo Macedonum Rege sic appellatum. Plautus Bacchid. *me mist miles ad eam Cleomachus vel vt ducentos philippos reddat aureos, vel vt hinc in Eliam hodie eat secum simul.* ibid. *Da mihi ducentos nūmos philippos te obsecro.*

NOMISMA] νόμισμα nomen Græcum est, ἀπὸ νό- μος, id est, à lege dictum. lege enim valet nummus Aristot. lib. 5. de morib. ad Nicom.

TRACTATA] contrectata manibus: vt epist. ad lib. suum. *Cetrectatus ubi manibus sordescere vulgi Cæperis.*

REMITTUNT] reddunt: vt epist. de arte poët. *Poscentiq; grauem persape remittit acutum.*

FERE SCRIPTORES, &c.] subintellige sic: vt sit integra redditio. seu ἀντιπόδοις, sic fere scriptores, &c.

SPLENDIDA FACTA LINVNT] res præclarè gestas, & laudabileis inquinant, & contaminant. sic Plautus Mostell. *vna opera ebur atramento candefacere postules.* huic loco non admodum dissimilis ille est Od. 6. lib. 1. *Laudes egregij Caesaris & tras Culpa deterere ingenI.*

POEMA TAM RIDICVLVM] Cherili mali poëta.

TAM CARE] tam caro pretio. Itaque quidam hīc tam caro legendum putant: aiuntque ita olim Latinos esse locutos.

EDICTO VETVIT, NE QVIS SE, PRÆTER AP.] hac dere sic M. Tull. in epist. ad L. Luceium Qu. Filium lib. 5. *Neq; enim Alexander ille gratia causa ab Apelle potissimum pingi, & à Lyssippo fingi volebat: sed quod illorum artem cum ipsis, iam etiam sibi gloria fore putabat, &c.* Et Plutarchus in Alexandro: *πῶ μὲν ἐν ἰδέαν τὸ σῶμα τοῦ εἰ Λυσίππου μάλιστα τῶν ἀδριανῶν ἐμφαίνουσιν ὑφ' ὃ μὲν καὶ αὐτὸς ἠξίε πλάττειν, id est, corporis speciem statua à Lyssippo facta omnium statuarum optime exprimit, atque ostendunt: a quo vno etiam ipse Alexander se effingi volebat.* Idem sic de vtroque lib. *ἄξιός τις Ἀλεξάνδ. πύ- ρος. Ἦν δὲ ὁ Ἀπέλλης ὁ ζωγράφος, ὁ Λυσίππος ὁ πλάτης καὶ Ἀλέξανδρον ὃν ὁ μὲν ἐξεψέ τον κεραυνοφόρον ὅπως ἐναρξῆς, ὁ κεκραμένως, ὡς λέγειν, ὅπ' ἄσιν Ἀλεξάνδρον ὁ μὲν φιλιππικὸν γέροντι ἀνίκητος, ὁ δὲ ἀπὸ ἀμίμητος.* id est, *Erat autem*

A *Apelles pictor, & Lysippus statuarum fictor atate Alexandri: quorum alter pinxit Alexandrum* κεραινοφόρον, id est fulmen ferentem, ita expresse, atque (ut ita dicam) evidenter, & temperatè. ut diceret duorum Alexandrorum eum, qui natus esset ex Philippo, esse inuictum: eum autem, qui ab Apelle fictus, non imitabilem. ibid. paullo post de Lysippo, Διὸς ἐμόνον Ἀλέξανδρον ὄρασε δέκελευε Δύσιππον εἰκόνας αὐτοῦ δημιουργεῖν. Μόνος δὲρ ὕπνος, ὡς εἰ οἴκε, κατεμύλωνε τῷ χαλκῷ τὸ ἦθος αὐτοῦ, & σωεῖ ἐφέρε τῇ μορφῇ τὴν ἀρετὴν, &c. id est, Quapropter & Lysippum solum iubebat Alexander sui imagines fabricari. hic enim solus, (ut apparet) mores ipsius are indicabat, & una cum forma virtutem exprimebat. Aggefilaus autem, ut loco supra producto scribit M. Tull. neque pictam, neque fictam sui imaginem passus est esse. sed de hoc mox suo loco dicemus.

ALIVS LYSIPPO id est, alius à Lysippo, vel quàm Lysippus, ut sup. epist. ad Quint. *Néve putes alium sapiente, bonoque beatum.* alius Lysippi autem dici non potest, quod quidam tamen arbitrantur.

B *DU CERET ÆRA FORTIS ALEX.* id est, statuas æreas efficeret, quibus Alexandri facies, & figura corporis exprimeretur. *as ducere*, valet ἐλαύνειν, id est, malleis extendere: ex quo ductile. Verum cum ex ære, aut ex vlllo alio metallo ducto statua fingi non possint, sed ex fusso potius fiant, videtur hic locus non carere difficultate. mihi quidem semper fuit suspectus. adde quod constat, Lysippum æs fudisse, & ex ære fusso signa fecisse. Quid igitur dicendum? è duobus alterum, vel translationem esse ab iis, qui malleis tundunt, ad eos, qui fundunt: vel legendum *funderet æra*: ut loquitur sat. 3. lib. 2. *Quid sculptum infabre, quid fussum durius esset.* Quoniam autem inter has scripturas *funderet*, & *duceret*, nimium interest, ita ut non sit verisimile, librarios illos, qui manu libros describebant, similitudine vocum, aut literarum peccasse, afferam verbum totidem litteris, quæ si transponantur, erit alteri idem, nempe *cuderet*. Si coniecturæ igitur locus est, putauerim ab Horatio scriptum esse *cuderet æra*, transpositisque postea litteris ex recta scriptura *cuderet*, factam esse hanc vulgatam, *duceret*. Illam autem hac esse meliorem, Virgilij auctoritate, & testimonio probabo, qui ita loquitur Æneid. 6. *Excudent alij spirantia mollius æra.*

QVOD SI IVD. SVBT. VID. &c.] id est, quod si iudicium Alexandri acerrimum in cognoscenda, ac perspicienda artis pingendi, & fingendi præstantia, ad versus, & poeticam transferres, liquidò iurare posses, eum pinguem esse, tardum, atque hebetem. Sed ex ijs, quæ scribit Ælianus Variæ histor. libr. 2. apparet neque Alexandrum satis acri iudicio in pictura fuisse, neque Apellem eius iudicio multum tribuisse. Nam, cum Alexander (ut tradit ille) sui quandam imaginem vidisset ab Apelle pictam, neque eam merita laude affecisset: equus eius autem ad equum in ea tabula pictum adhinnisset, tanquam ad equum verum: fertur Apelles dixisse, at, ô Alexander, videtur equus tuus esse in arte pingendi te multò intelligentior.

AD HÆC MVSARVM] id est, ad poëmata, & ad versus.

BOEOTVM IN CRASSO, &c.] M. Tul. lib. de fato ostendens quantum inter locorum naturas intersit, ita scribit, *Inter locorum naturas quantum intersit, videmus: alios esse salubres, alios pestilentes: in alijs esse pituitosos, & quasi redundantes: in alijs exsiccatos, atque aridos: multaque sunt alia quæ inter locum & locum plurimum differunt: Athenis tenue calum: ex quo acutiore etiam putantur Atticæ Crassum Thebis: itaque pingues Thebani, & valentes, &c.* Quo ex loco intelligere licet, Bæotios, qui crasso celo vterentur (Thebæ enim in Bæotia fuerunt) pingueis, crassos, atque hebetes fuisse. Pindarus quidem Olymp. v. d. s. prouerbum vetus maledicti loco in Bæotios fatetur esse iactatum, *fuerunt Bæotiam*, iubetque Æneam quendam chori magistrum socios cohortari, dent operam, ut intelligant auditores, ac spectatores, hoc prouerbum in Bæotios non conuenire, neque se suos esse, sed Musarum alumnos. Pindari verba sunt hæc, *ἄρα μὲν ἦραν παρθενίαν κελαιόσσην, γὰρ ναὶ τ' ἔπειτ' ἀρχαῖον ὄνειδος ἀλαθείαι λόγους εἰ φεύγομεν Βοιωτῶν ὕν, &c.* Huc pertinet illud Antagoræ in eodem: *ὄς ἐπὶ ἀνεγνωσσε ἄρα Βοιωτῆς τὸ ἄθροισμα δὲς ἀνεγνωσσε ἄρα Βοιωτῆς τὸ ἄθροισμα δὲς ἀνεγνωσσε* κλείσας τὸ βιβλίον, διαχέας, εἶπε, καλεῖσθε Βοιωτῆς. βούδτ δὲρ ὄπα ἔχεν: id est, Cum Antagoras apud Bæotos librum de rebus Thebanis conscriptum recitaret, neque quisquam significaret selectione illa delectari, & opus approbare, ille libro clauso, meritò (inquit) Bæoti vocamini. Boum enim aureis habetis. lepos inest in voce *Bæotus*, seu *Βοιωτῆς*, quæ potest dici facta ex his duabus βούς, & ὄπα: bos, & aures. *Bæotum* autem accipio in accusandi casu, ut referatur ad Alexandrum, hoc modo: iurares Alexandrum esse Bæotium in aère crasso natum, non ut alij, Bæotum, pro Bæotorum. Nam Bæotum dixit ut Græci Βοιωτῆς.

AT NEQV. DE DEC. T. DE SE IVD. ATQ.] non dedecorant tua de se iudicia, quia quales eos esse iudicasti, tales eos esse consuetudo vitæ, & dies, & eorum scripta comprobant: neque iidem munera, quæ abs te acceperunt, dedecorant, quia apud dignos sunt collocata.

MVLTA DANTIS CVM LAVDE] multa tua cum laude. munificentia enim, & beneficentia bene collocata, id est, apud dignos, honorifica, & gloriosa est largitori.

TVLERVNT] acceperunt, consecuti sunt, ut sup. Od. 8. lib. 4. *neque tu pessima munerum Ferrer.*

DILECTI TIBI] dilecti abs te: tibi cari.

VARIVSQVE] de quo supra Od. 6. lib. 1. *Scribentis Vario.* & lat. vlt. lib. 1. *Plotius, & Varus.*

NEC MAGIS EXPR. VULT. &c.] sic M. Tull. in orat. pro Archia poëta: *An cum statuas, & imagines non animorum simulacra, sed corporum studiose multi summi homines reliquerint: consiliorum relinquere, ac virtutum nostrarum effigiem non multo malle debemus, summis ingentis expressam, & politam?* & Horat. sup. Od. 8. lib. 4. *Non incisa notis marmora publicis, Per qua spiritus, & vita redit bonis Post mortem ducibus, &c.* Eius, qui domit a nomen ab Africa Lucratius redijt, clarum indicant *Laudes,*

A des, quam Calabra Pierides. Iccitò Agesilaus ille (ut scribit Xenophon in eius vita) nè qua sui corporis imago exstaret, magnopere cauit: animi autem monumenta cōstituere nūquam desinebat. sic Xenoph. καὶ τὸ μὲν σώματος εἰκόνα σῆσθαι ἀπέχετο, πολλὰν αὐτῷ τὸ πρὸ δουρεῖσθαι θελόντων τῆς δὲ ψυχῆς ἕδὲ ποτὲ ἐπαύειτο μνημεῖα διαπονήμενος. quod retulit M. Tull. in epist. ad L. Luceium Qu. Filium, his verbis, *Neque minus enim est Spartiatus Agesilaus ille perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem sui passus est esse, quam, qui in eo genere elaborarunt. Vnus enim Xenophontis libellus in eo Rege laudando facile omnium imaginum, statuasque superauit.* Idem fuisse M. Catonis Censorij de statuis iudiciū narrat Plutarch. his verbis, Καὶ περὶ πλεονέκτου κατὰ γὰρ τῶν ἀγαθῶν τὰ τοιαῦτα, ἔλαβαν. αὐτὸς ἔλεγε, ὅτι χαλκῶν, ἔρωσάφρων ἔργων μὲγα φρονήσας: αὐτὸ δὲ καλλίστας εἰκόνας ἐπιτῆς ψυχῆς ἀειφέρειν τῶν πολιτῶν. πῶς δὲ τῶν θαυμάσιων, ὅτι πολλὰν ἀδύων ἀνδριάντας ἐχόντων, ἐκείνος ἐκ ἔχει, μᾶλλον γὰρ, ἔφη, βέλομαι ζητεῖσθαι διὰ τὴν ἀνδρίας ἢ καὶ τῶν, ἢ διὰ τὴν καὶ τῶν, id est, *Aliqui prius ipse deridebat eos, qui huiusmodi rerum (nempe statuarum) cupiditate afficiuntur: Et dicebat eos ignorare se operibus fabrorum, Et pictorum gloriari: sui autem pulcherrimas imagines civis suos in animis ferre. is autem, qui mirabatur, illum, cum plerique ignobiles, atque inglorij statuas haberent, nullam habere, dicebat se malle queri quam obrem nulla sibi statua esset posita, quam cur esset posita.*

B REPENTEIS PER HUMVM] id est, humileis, & veluti humi repenteis, & orationi solutæ simillimos, quales sunt epist. & satyræ. Pindarus appellat λόγος χαμαιπῆϊς. sat. 6. lib. 2. *Quid prius illustrem satyris, musæque pedestri?* alij per humileis sermones putant humilia, & plebeia argumenta significari, ut epistolarum, ac satyrarum: quibus cum non pugnabo. nam propemodum mecum faciunt.

ET ARCEIS MONTIB. IMPOS.] & arceis in montibus exstructas. quod fuit veteribus vsitatum.

CONFECTA DVELLA] bella debellata, id est, transacta ac finita.

C CLAVSTRAQUE CVSTODEM, &c.] portas Iani clausas: quod pacis tempore tantum fiebat. sic sup. Od. 15. lib. 4. *Et vacuum duellis Fanum Quirini clausit.*

ET FORMID. PARTHIS TE P. R.] nam Parthi signa Crassidis demta, ad Casarem Augustum vltro remiserunt. Od. quam modò commemoravi, tua Casar atas Fruges, & agris rettulit vberes, Et signa nostro restituit Ioni, Derepta Parthorum Superbis Postibus.

SI, QVANT. CVP. POSS. QVOQVE] id est, si voluntati par esset ingenium, & facultas. sic sat. 1. lib. 2. *cupidum pater optime vixes Desiciunt neque enim quiuis horrentia pilis Agmina, nec fracta pereuntes cuspide Gallos, Aut labentis equo describet vulnera Parthi.*

RECIPIT] capit, ἔχει, tralatio à vasis. non recipit, id est, respuit. In his autem, patuum carnem maestas, inest ἀντιθεσις.

TENTARE] conari, aggredi, experiri.

RECUSANT] id est, non possint. sic epistol. de arte poet. *quid ferre recusent, Quid valeant humeri.*

SEDVLITAS AVTEM, STVLTE QVEM D.] ordo est, sedulitas eum vrget, quem stultè diligit. id est, qui stulta sedulitate, studioque inepto, atque intemptiuo officium, operamque suam alicui pollicentur, atque obtrudunt, molesti ei sunt potius, quam grati: vel hoc modo, qui stultè, & ineptè quantumuis sedulo alterum diligunt, molestiam ei exhibent potius, quam placent: sed ij maximè, qui suos versus, suumque artificium venditant. meritò igitur malè precatur Phædra nutrici apud Eurip. in Hippol. his verbis, ὄλοιο ἔσθ', ἄσπετος φίλος Πρόθυμὸς ἔστι μὴ κελεύς ἐνεργετῆϊ, id est, *Dij te perdant, Et quisquis de amicis inuitis studet non honestè bene mereri.*

VRGET] nonnulli libri habent *vrget.*

DISC. ENIM CIVIS, MEM. QVE L. ILL. &c.] sententia hæc latissimè patet. sed si quis eam contrahere, & ad poetas accommodare velit, sic poterit explicari. finge, aliquem poetam esse multis nominibus laudabilem, ac præstantem in quo quamplurimæ virtutes insint poetica: qui denique poema scribat magna ex parte politum, ac perfectum: sed sint in eodem nonnulla reprehendenda, aut ridenda: eueniet ut homines notent, & meminerint magis, quæ reprehensione, aut risu digna videantur, quam, quæ admirati sint, ac probatint. Cum hac sententia congruit illa Ciceronis oratione pro Murena: *cui placet, obliuiscitur: cui dolet, meminit.*

NIL MOROR OFF.] nihil facio, contemno, ac pro nihilo puto, ut sup. epist. ad Valam, *nam vna nihil moror illius ora.* hæc eò pertinent, ut ostendat, indoctorum poemata non admodum esse claris, & laudatis viris expetenda, quippe quæ decori sint potius, quam ornamento.

AC NEQVE FICTO IN PEIVS VVLTV, &c.] id est, quemadmodum nolim imaginem mei ex ære, aut cera fingi, atque in publico proponi, quæ me ore deformiore referat, quam sim natura: sic neque ab indocto poeta laudari velim. *vultu in peius flecto,* id est facie ita ficta, ut deformior sit imago, quam vera figura.

PROPONI CER.] in publico poni ex cera fictus.

NEC PR. FACT. D.] quia mali scriptores carmine fado *Splendida facta linunt,* ut dixit sup. ead. epistol.

RVBEAM] erubeam, pudore afficiar, ἐρυθρίωμι.

PINGVI MVNERE] versibus indoctis, & ineptis, & inertibus. pingue per translationem poni solet pro eo, quod arte, & ingenio caret. ex quo pinguis Minerua, pingue ingenium, pingue argumentum. sup. sat. 6. lib. 2. *Pingue pecus domino facias, & cetera præter Ingenium.*

PORRECTVS] proiectus, seu extentus, quasi cadauer: ut Od. 10. epod. extr.

APERTA] ex eo, quod capsula sit aperta, vult intelligi, chartas, quæ in ea insunt, contemptissimas esse.

IN VICVM, &c.] in quo ex inutilibus, atque ineptis chartis fiunt turis, piperis, & similiarum rerum

A tum inuolucra. tale est illud Catulli. *Et laxas scombris sepe dabit tunicas.* & Persius. *nec scombro mententia carmina, nec tus.* solitos autem esse etiam Græcos, mala carmina tui destinare, ex Athenæo perspicuū esse potest, qui narrat lib. 9. *Συμμοσ*. Alexandridem comicum ita morosum atque amarū in senectute fuisse, ut comædias omnes suas, quæ populo non placuissent, quamuis alioqui essent elegantes, & politæ, tui mandarit.

T v s] sine aspirationis nota scribi iussi, veteres grammaticos secutus, qui à tundendo ductum volunt, quāuis Modestus, ut testatur Carisius, à Græco verbo *ββειν*, quod est immolare, & mactare, tractum esse dicat.

AMICITVR] id est, inuoluitur, in duitur. epist. 16. lib. 1. *an amicta vitibus ulmo.*

AD IVLIVM FLORVM 2.

FLORE, bono, claroque fidelis amice
Neroni,

B Si quis forte velit puerum tibi vendere,
natum

Tibure, vel Gabijs: & tecū sic agat: hic &
Candidus, & talos à vertice pulcher ad
imos:

Fiet, eritque tuus nūmorum millibus octo,
Verna ministerijs ad nutus aptus herileis
Literulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cui libet: argilla quiduis imitaberis vda.
Quinetiam canet indoctum, sed dulce
bibenti.

Multa fidem promissa leuant, ubi plenius
aquo

Laudat, venaleis qui vult extrudere mer
ceis.

C Res urget me nulla: meo sum pauper in
are.

Nemo hoc mangonum faceret tibi, non
temere à me

Quis ferret idem. semel hic cessauit: &
ut fit,

In scalis latuit metuens pēdentis habenæ.
Des nūmos, excepta nihil te si fuga ledat.

Ille ferat pretium, pœna securus, opinor.
Prudens emisti vitiosum: dicta tibi est

lex.

Insequeris tamen hunc, & lite moraris
iniqua.

D Dixi me pigrum proficiscenti tibi: dixi
Talibus officijs propè mancum: ne mea
seuus

Iurgares ad te quòd epistola nulla veni-
ret.

Quid tum profeci, mecum facientia iura
Si tamen attentas? quereris super hoc etiā
quod

Expectata tibi non mittam carmina mē-
dax.

Luculli miles collecta viatica multis
Ærūnis, lassus dum noctu stertit, ad assē

Perdiderat: post hoc vehemens lupus: &
sibi, & hosti

Iratus pariter, ieiunis dentibus acer.
Præsidium regale loco deiecit, ut aiunt,

Summè munito & multarum diuite rerū.
Clarus ob id factum, donis ornatur hone-
stis:

Accipit & bis dena super, sestertia nū-
mum.

Forte sub hoc tempus castellum euertere
prator

Nescio quod cupiens, hortari cœpit eundē
Verbis, quæ timido quoque possent adde-
re mentem. (sto,

I bone, quò virtus tua te vocat: ij pede fau
Grandia laturus meritorum præmia. quid
stas?

Post hæc ille catus, quātūvis rusticus, ibit
Ibit eò, quò vis, qui zonā perdidit, inquit.

Roma nutrir mihi cōtigit, atque doceri,
Iratus Græijs quantum nocuisset Achil-
les.

Adiecere bona paullo plus artis Athenæ:
Scilicet ut possem curuo dignoscere rectū:

Atque inter silvas Academi querere ve-
rum.

Dura sed emouere loco me tēpora grato:
Ciuilisq; rudem belli tulit æstus in arma,

Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
Vnde simul primū me dimisere Philip-
pi,

- A Decisis humilē pēnis, inopēmque paterni
Et Laris, & fundi: paupertas impulit
audax,
Ut versus facerem. sed, quod non desit,
habentem,
Quae poterunt umquā satis expurgare
cicutā,
Ni melius dormire putem, quā scribere
versus?
Singula de nobis anni praedantur euntes:
Eripuere iocos, Venerem, conuiuia, ludū:
Tendunt extorquere poemata. quid faci-
am vis?
Denique non omnes eadem mirantur,
amantque:
- B Carmine tu gaudes: hic delectatur iābis.
Ille Bionis sermonibus, & sale nigro.
Tres mihi conuiuā propē dissentire vi-
dentur,
Poscentes vario multū diuersa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod
iubet alter.
Quod petis, id sanē est inuisum, acidūmq;
duobus.
Praeter cetera, me Romane poemata
censes
Scribere posse, inter tot curas, totque la-
bores?
Hic sponsum vocat: hic auditum scripta,
relictis
- C Omnibus officiis: cubat hic in colle Qui-
rini:
Hic extremo in Auētino. visendus uterq;
Intervalla vides humanē comoda. verūm
Purae sunt plateae, nihil ut meditantibus
obstet.
Festinat calidus mulis, gerulisque redem-
tor.
Torquet nunc lapidem, nunc ingens ma-
china tignum:
Tristia robustis luctatur funera plaustris:
Hac rabiosa fugit canis: hac lutulēta ruit
sus.
- Inūc, & versus tecum meditare canoros. D
Scriptorum chorus omnis amat nemus: &
fugit vrbeis
Ritē cliens Bacchi somno gaudentis, &
umbra.
Tu me inter strepitus nocturnos, atque
diurnos
Vis canere, & contracta sequi vestigia
vatum?
Ingenium, sibi quod vacuas desumpsit A-
thenas:
Et studijs annos septem dedit, insenuitque
Libris, & curis: statua taciturnius exit
Plerumque: & risu populum quatit. hic
ego rerum
- E Fluctibus in medijs, & tēpestatibus vrbis
Verba lyrae motura sonum connectere di-
gner?
Frater erat Romae cōsultor rhetor: ut alter
Alterius sermone meros audiret honores:
Gracchus ut hic illi foret: huic ut Mu-
cius ille.
Quī minus argutos vexat furor iste poe-
tas?
Carmina compono: hic elegos: mirabile
visu,
Calatumq; nouem Musis opus. aspice pri-
mūm,
Quanto cum fastu, quāto molimine circū
Spectemus vacuā Romanis vatibus adē. F
Mox etiam, si fortē vacas, sequere & pro-
cul audi,
Quid ferat: & quare sibi neclat uterque
coronam.
Cadimur: & totidem plagis consumimus
hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcaeus puncto illius: ille meo
quis?
Quis, nisi Callimachus? si plus apposcere
visus:
Fit Mimnermus, & optiuo cognomine
crescit.

- A** Multa fero, ut placem genus irritabile
vatum,
Cum scribo, & supplex populi suffragia
capto.
Idem finitis studijs, & mente recepta,
Obture patulas impune legētib; aureis.
Ridentur, mala qui componunt carmina:
verum
Gaudent scribentes, & se venerantur,
& ultro,
Si taceas, laudant, quicquid scripsere,
beati.
At, qui legitimum cupiet fecisse poema,
Cum tabulis animum censoris sumet
honesti:
- B** Audebit, quaecumque parum splendoris
habebunt,
Et sine pondere erunt, & honore indigna
ferentur
Verba, mouere loco, quamuis inuita rece-
dant:
Et versentur adhuc intra penetralia Ve-
sta.
Obscurata diu populo, bonus eruet: atque
Proferet in lucem speciosa vocabula rerū:
Quae priscis memorata Catonibus, atque
Cethegis,
Nunc situs informis premit, & deserta
vetustas.
- C** Asciscet noua, quae genitor produxerit
usus
Vehemens, & liquidus, puroque similli-
mus amni:
Fundet opes: Latiumque beabit diuite
lingua:
Luxuriantia compescet: nimis aspera sano
Leuabit cultu: virtute carentia tollet:
Ludentis speciem dabit, & torquebitur:
ut, qui
Nunc satyrum, nunc agrestem Cyclopa
mouetur.
Pratulerim scriptor delirus, inersque vi-
deri,
- Dum mea delectent mala me, vel deniq; D
fallant,
Quam sapere, & ringi. fuit haud ignobi-
lis Argis,
Qui se credebat miros audire tragædos,
In vacuo letus sessor, plausorque theatro:
Cetera qui vitæ seruaret munia recto
More, bonus sanè vicin⁹, amabilis hospes,
Comis in uxorem, posset qui ignoscere
seruis,
Et signo laeso non insanire lagenæ:
Posset qui rupem, & puteum vitare pa-
tentem.
Hic, ubi cognatorum opibus, curisq; E
refectus, (raco, E
Expulit elleboro morbum, bilemque me-
Et redit ad sese: pol me occidistis amici,
Nō seruastis, ait: cui sic extorta voluptas:
Et demtus per vim mentis gratissimus er-
ror.
Nimirum sapere est abiectis vtile nugis,
Et tempestiuum pueris concedere ludum:
Ac non verba sequi fidibus modulanda
Latinis: (vitæ.
Sed vera numerosque modosque ediscere
Quocircā mecum loquor hæc, tacitusque
recordor:
Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ:
Narrares medicis. quod, quanto plura F
parasti,
Tanto plura cupis, nulline faterier audes?
Si vulnus tibi, mostrata radice, vel her-
ba
Nō fieret leuius: fugeres radice, vel herba
Proficiente nihil curarier audieras, cui
Rem dij donarent, illi decedere prauam
Stultitiam: & cum sis nihilo sapientior,
ex quo
Plenior es: tamē vteris monitoribus iisdē?
At, si diuitia prudentem reddere possent:
Si cupidum, timidumq; minus te: nempe
ruberes,
Viueret in terris, te si quis auarior uno.

- A Si propriū est, quod quis libra mercatus, Cur alter fratrum cessare, & ludere, & D
& are est: ungui
Quaedam (si credis consultis) mancipat Praferat Herodis palmetis pinguibus:
usus: alter
Qui te pascit ager, tuus est: & villicus Diues, & importunus, ad umbram lucis
Orbi, ab ortu,
Cum segetes occat, tibi mox frumenta Siluestrem flammis, & ferro mitiget a-
daturus, grum.
Te dominum sentit. dat nummos, accipis Scit Genius, natale comes qui temperat
tuam, astrum,
Pullos, oua, cadū temēti: nempe modo isto Naturæ deus humana, mortalis in unum
Paulatim mercaris agrū, fortasse trecētis, Quodque caput, vultu mutabilis, albus,
Aut etiam suprā, nummorum millibus & ater.
emtum.
B Quid refert, viuas numerato nuper, an aceruo
olim? Tollam: nec metuam, quid de me iudicet E
Emitor Aricini quondā, Veientis & arui, heres,
Emitum cenat olus, quamuis aliter putat: Quod non plura datis inuenerit. & ta-
emitis (nepoti
Sub noctem gelidam lignis calefactat Scire volam, quantum simplex, hilarisque
ahenum. Discrepet: & quantum discordet parcus
Sed vocat usque suum, quā pōpulus absita auaro.
certis Distat enim spargas tua prodigus: an ne-
que sumtum
Limitibus vicina refugit iurgia: tanquā Inuitus facias, neq; plura parare labores:
Sit proprium quicquam, pūcto quod mo- Ac potius, puer ut festis quinquatribus,
bilis hora, olim
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc Exiguo, gratōque fruaris tēpore raptim.
sorte suprema, Pauperies immunda domus procul absit.
C Permutet dominos: & cedat in altera ego, utrum F
iura. Naue ferar magna, an parua, ferar u-
& heres nus, & idem.
Heredem alterius, velut vnda superuenit Non agimur tumidis velis Aquilone se-
vndam: cundo:
Quid vici pro sunt, aut horrea? quid ve Non tamen aduersis atatem ducimus
Calabris Austris.
Saltibus adiecti Lucani, si metit orcus Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
Grandia cum paruis, nō exorabilis auro? Extremi primorū, extremis usq; priores.
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrena sigilla, Non es auarus: abi. quid? cetera iam si-
tabellas, mul isto
Argentū, vesteis Getulo murice tinctas, Cum vitio fugere? caret tibi pectus inani
Sunt, qui non habeant: est, qui non curet Ambitione? caret mortis formidine, &
habere. ira?

A *Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,*

Nocturnos lemures, portentaque Thesallarides?

Nataleis gratè numeras? ignoscis amicis?

Lenior, & melior sis accedente senectâ?

Quid te exemta iuuat spinis de pluribus una?

Viuere si rectè nescis, decede peritis.

Lusisti satis: edisti satis, atque bibisti:

Tèpus abire tibi est: ne potù largius equo

Rideat, & pulset lasciuia decentius atas.

FLORE] hic Iulius Florus, comes erat Tiber. Claudij Neronis. exstat ad eundem epistola in lib. I. eius libri 3. *Iuli Flore, quibus terrarum militet oris Claudius, &c.*

NERONI] Tib. Claudio Neroni, Drusi fratri, Liviæ Drusillæ filio: qui successit Augusto.

GABIIS] de Gabiis lege annotat. ad illum locum, *quàm sit Gabiis, &c. epist. II. lib. I.*

TECVM SIC AGAT] tecum sic loquatur. nã, qui loquitur, agit. notauimus sup. ad illum locum, *agit ubi secum, eat, an non, &c. sat. 3. lib. I.*

HIC ET CANDIDVS, &c.] verba sunt venditoris, vsque ad illum versum, *Ille ferat pretium.*

IMOS] extremos, vt lib. de arte poet. *seruetur adimum, Quælis ab incepto processerit. ibid. Primo ne medium, medio ne discrepet imum. & epist. I. lib. I. hac Ianus summus ab imo Prodocet.*

FIET, ERITQUE TVVS NUMM. M] fiet tuus (inquit) octo nummorum millibus numeratis scilicet, id est, soluto pretio. nã lege XII. tabularum rei venditæ mancipium, seu, vt vulgò loquimur, dominiũ, non transferre batur in emptorem nisi soluto pretio. annotatũ infrã, ibi, *Des nummos.*

C VERNAMINISTERIIS AD NVT. APT.] seruus ex ancilla mea natus, aptus ministeriis ad nutus domini, id est, qui cum ex nutu domini voluntatem intelligat, tum omnia ministeria vsitata aptè & concinne obire possit.

LITTERVLIS GRÆCIS IMBVT.] grammaticam enim & simileis artes, docebantur pueri etiam serui, & venales, vt cariùs venderentur, & vt dominis essent vtiliores. Terèt. Eunuch. *fac periculum in literis, fac in palaestra, in musicis: sollertem dabo.* Nam loquitur ibi de Chærea, vt de seruo. Quod autem Aristoteles lib. 8. de rep. tradit, grammaticam, musicam, picturam, gymnasticam solitos esse discere in Græcia pueros, nihil ad hunc locum pertinet, cum de ingenuis loquatur: & suo loco suprã annotauimus. neque verò hæc pugnant cum iis, quæ suprã ad illum locum sat. 7. lib. 2. *Dum qua Crispini docuit me Ianitor, edo,* notauimus.

ARG. QVIDVIS IMITABERIS VDA] sic reperit scriptum in vno cod. Vatic. & in Tornel.

& nuper in hac secunda editione, in Clericano, & Nicotiano: ceteris manuscr. vulgatam lectionem tuentibus: sed tamen ita sine dubio legendum est. hoc enim significat, ætatem puerilem, & teneram ad quamlibet artem flecti, ac torqueri posse, quemadmodum ex argilla molli, & vda quæuis figura conformati, ac fingi potest. Vulgata autem lectio, *quiduis imitabitur*, planè mendosa est: quã ita interpretantur, vt dicat mango, hunc puerum ad artem fingendi aptum esse natura. quæ sententia mihi videtur & inepta, & absurda. Nam cum paullo antè dixerit, eum primùm esse Græcis litteris imbutum, deinde ad quamlibet artem idoneum: & mox dicturus sit, eundem indoctè quidem, sed accommodatè ad delectationem domini accubentis canere, quorsum pertinet hanc laudem interponere, eum quidlibet ex luto simulare, atque exprimere posse? Nunc autem hæc, quam probamus, scriptura, rationem continet eius, quod antecedit, hoc modo. idoneus est arti cuiuslibet, quippe qui sit puer, ingenioque molli, & cereo. nam ex argilla, & simili materia molli, tenera, & flexibili, quiduis fingi potest, &c. atas enim puerilis vda argillæ in eo similis est, quod est molli, tenera, & sequax.

CANET INDOCTVM] id est, canet indoctè: vel subaudiendum *quiddam*, vt sit, canet indoctum quiddam, *quædam dicitur n.*

MVLTAFIDEMPROMISSALEVANT, &c.] qui nimis multa de suis mercibus promittit, easque immoderatè laudat, nomine vanitatis, & mendacij suspectus esse solet emptori, minùsque ei creditur ab emptore: emptor venditori illi nimis effusè suas merces laudanti, minorem fidem habet.

QVI VVLT EXTRVDERE.] id est, qui emptorem quærit, in quem merces suas à se transferat. qui vult quamprimùm pretium mercibus venditis, & in emptorè trãslatis accipere: qui vult quamprimùm merces vèdere. mendosè habent quidã libri, etiam manuscripti, *excludere.*

RES VRGET ME NULLA.] nullum me æs alienum, nulla egestas, nulla vendendi necessitas premit, quidam libri habent, *urguet*

MEOSVM PAVPER IN ÆRE] id est, quamuis pauper sim, nullo tamen ære alieno premor, nihil cuiquã debeo. sic loquitur ferè M. Tul. Verr. de signis, *Video, hominem non modo in ære alieno nullo, sed in suis nummis multis esse, ac semper fuisse. Idem pro Rosc. comœd. Egebat? immo locuples erat. debebat? immo in suis nummis versabatur.*

MANGONVM] mangones sunt propriè, qui homines vendunt, à manu, & agendo nominati.

FERRET] consequeretur, obtineret, vt sæpe aliàs.

HIC] puer, de quo suprã locutus est. nam ferè semper hoc pronomen apud hunc poetã demonstrat eũ, de quo suprã proximè verba facta sunt.

IN SCALIS LAT. MET. PEND. HAB.] P. Victorius admonet hunc esse horum verborũ ordinem, hic puer latuit metuens habenã in scalis pendens. habenã enim, id est, lora, quibus serui vinciebantur, & vinciti ac pendentes flagris.

Ece ij à domi

A à dominis verberarentur, in se alis p̄debant. sciendum est autem, seruos fugitios, & qui delitescere solent, & morbosos, & furaceis, vitiosos denique ab aliquo v̄ditos, redhiberi iure ciuili, vel damnū pr̄stari a dilitio edicto. M. Tull. offic. 3. *qui enim scire debuit de sanitate, de fuga, de furtis, pr̄stat edicto ad dilitum. idem ibidem, in mancipio vendendo dicendane vitia? non ea, quae nisi dixeris, redhibeatur mancipium iure ciuili, sed haec, mendacem esse, aleatorem, furacem, ebriosum, alteri, nempe Antipatro, dicenda videntur. Diogeni non videtur.* verba a dilitij edicti haec sunt, vt refert Paullus iurisc. *Autem adiles, Qui mancipia vendunt, certiozem faciunt emtorem, quid morbi, vitij, ve cuiq; sit, quis fugitiuus, error, ve sit, ea que omnia, cum ea mancipia veniunt, palam, ac recte pronuntiant, quod si mancipium aduersus ea venisset, siue aduersus, quam dictum promissum ve fuit, cum veniret, fuerit, quod eius pr̄stari oportere dicitur emtori, omnibusque, ad quos ea res pertinet, iudicium dabimus, vt id mancipium redhibeatur.*

B DES NUMMOS] emas, & pretium soluas, videlicet octo nummorū millia. Nam non nisi pretio soluto res vendita fit emtoris. M. Varr. lib. 2. de re rust. cap. 2. *Grex venditus dominum non mutauit, nisi sit as adnumeratum.*

EXCEPTA NIHIL TE SI F. LÆD.] si non offendaris serui fuga, quam ego tibi aperui, ac pronuntiaui, & ideo pr̄stare nolo, si fortè te domino fugerit. Excepta igitur, id est, quam ego excepi, ne eam pr̄stem, si fortè fugerit: hunc seruum enim affirmavi tibi omni vitio, & morbo carere, pr̄terquam quod semel fūgit.

ILLE FERAT PRETIUM] mango ille pretium accipiat.

POENÆ SECVS] id est, non metuens, nisi sibi sit p̄na pr̄standa ex a dilitum edicto, etiam si seruus aufugerit. sic loquitur Virgil. lib. 1. *Æneid. securus amorum Germana.*

PRVDENS EMISTI VITIOSVM] sciens emisti seruum, quem fugisse tibi dixi. Verba sunt Horatij ad emtorem, per quem, Florum significat, ac describit: se autem cum seruo vitioso ea lege v̄dito comparat.

DICTA TIBI EST LEX] id est, ea lege tibi seruus venditus est, eo pacto, ea condicione. lex venditionis, id est, pactum & condicio venditionis. verbum est, abest à duobus cod. Vatic. Rain. Card. Tornef. Clericano. & verisimile est fuisse à librariis adiectum.

INSEVERIS] venditorem persequeris iudicio: cum venditore litigas.

DIXI ME] nunc totum illum superiorem sermonem ad se, & ad Florum accommodat.

PIGRVM] pigrum in scribendo: cessatorem.

MANCVM] inutilem atque ineptum ad talia officia, scribendi videlicet. est autem tralatio ab iis, qui manibus carent. sic Aristotel. lib. 1. de morib. ad Nicom. *πῆρω μὲν ἀπέδωκεν*, id est, vt ita dicam, mancos ad virtutem, appellat, homines ad virtutem prorsus ineptos, atque inutiles. M. Tull. offic. 1. *contemplatio natura manca sine actione.*

NE MEA SÆVVS, &c.] ne tu sæuus mecum iurgares, id est, ne me acriter obiurgares, quod nihil tibi rescriberem. In duobus codicibus Vatic. & Rain. Card. Iannoct. Tornef. vno Nicotiano scriptum est *nulla rediret*: non, vt in vulgatis, & alijs manu scriptis, *nulla veniret. rediret* autem, si cui fortè magis probabitur hæc scriptura, id est, remitteretur. dicitur enim remittere literas, qui responderet alterius litteris. hæc altera porro, quamuis videatur probabilis, potest refelli tamen. quid erat enim, cur Lollius de Horatio quereretur, q̄ non mitteret ad se litteras, si nullas ipse ad eum miserat: nunc autem, cum prior scripserit, & Horatius nihil rescripserit, meritò eum accusat. Verum tamē mouit me plurium librorum auctoritas, cum vulgatis contentientium, vt receptam *veniret*, retinere, non improbaturus, si quis *rediret* scribat.

SÆVVS] asper, iratus, χαλεπός, vt supra ad Od. 33. lib. 1. annot. est.

MECVM FACIENTIA] quæ me adiuuant quæ meæ defensionis suffragantur. sup. epist. prox. *& mecum facit, & Ioue iudicat equo.*

ATTENTAS] oppugnare, & labefactare conaris.

SUPER HOC] de hoc, sic Virgil. *Æneid. 1. Multa super Priamo rogans.* Horat. Od. 8. lib. 3. *Mitte ciuileis super vrbe curas.*

NON M. C. MENDAX] in eo sim mendax, quod non mittam carmina, quæ tu expectas, vt à me promissa: non mittam tibi carmina, quæ tu expectas, atque in eo sim mendax.

LVCVLLI MILES, &c.] nunc se cum quodam Luculli milite comparat, significans, se paupertate, atque inopia rei familiaris coactum versus olim facere cœpisse, nempe victis Bruto & Cassio: nunc autem mediocreis facultates consecutus, videri sibi parum sanum futurum, nisi satius esse putet dormire, quàm versus scribere.

COLLECTA] paulatim parta, & comparata: vel simpliciter congesta, & coaceruata.

AD ASSEM] vsque ad assem, id est, ita vt vix ei as vnus restiterit. sestertius duos asseis, & semissem: as quattuor denariolos Gallicos, seu vnum marketum Venetum valet, vt alibi diximus.

VEHEMENS LVPVS] id est, acer aduersarius. metaphora est.

PRÆSIDIUM REGALE] Mithridatis milites aliquot in præsidio collocatos loco depulit, eoque loco potitus est. sic loquitur M. Tull. Philipp. 8. *Non est hostis is, cuius præsidium Claterna deiecit Hirtius.* Et Hirtius, *Deieci præsidium: Claterna potitus sum.* & T. Livius 34. *Præsidium Hispanorum, quod in castello erat, vi deiecit.* & Cæsar lib. 3. de bello ciuili, *Et noctu militibus expositis, præsidium equitum deiecit.* est etiam interdum præsidium locus ipse, vbi præsidij milites collocati sunt. vt apud Lucret. lib. 5. *Condere cœperunt vrbeis, arcem que locare Præsidium.* Reges ipsi sibi, per fugiumq; & apud M. Tull. Tusc. 3. *nec qui propter metum præsidium reliquit, quod est ignorantia.*

MVLT. DIVITERER.] multis rebus referto. sic & Od. 8. lib. 4. nomen *dines* cum patrio casu iunxit. *diuite me scilicet artium, Quas aut Parrhasius*

A rhasius protulit, aut Scopas. cum sexto satyr. 2. lib. 1. Dives agris, dives postis in fanore nummis.

DONIS ORN. HON.] donis ornatur, quæ honorifica sint potius, quàm utilia, aut fructuosa: quales sunt coronæ murales, obsidionales, vallares, civicæ, etiam si argenteæ, aut aureæ sint. quidam libri tamen habent, opimis.

BIS DENA SESTERTIA] viginti millia sestertium nummum. vide annot. ad epist. 6. libr. 1. de sestertio.

SVPER] præterea, præter illa dona: vel si maus, hoc modo: accipit bis dena sestertia, & amplius.

SVB HOC TEMPVS] paullo post hoc tempus, breui post tempore.

ADDERE MENTEM] addere animum: eum exacuere, & excitare.

LATVRVS] consecuturus, accepturus, ut saepe aliàs.

ILLE CATVS] prudens, sollers, acutus: ut sup. Od. 10. lib. 1. Qui seros cultus hominum recentum Voce formasticatus.

B QVI ZONAM PERDIDIT] proverbiū conuenit in hominem pecuniæ inanem, & exhaustum: namque est à veteri militum consuetudine, qui nummos in zona portabant. Gracchus apud Gell. lib. 15. Cum Roma profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli: eas ex provincia inaneis reli. quod item his verbis Plutarchus in Gracchis, μόνος δὲ τῶν στρατευσαμένων πληρὲς τὸ βαλαντιον εἰσενεωχῆς κενὸν ἔξεντοχῆς. Vnde sector zonarius apud Plautū ut βαλαντιοτῆμος, id est, crumena sector.

ATQVE DOCERI, IRATVS GRAIIS QV.] id est, Iliadem Homeri Romæ didici: in qua nihil aliud docet Homerus, nisi quantum Achilles ira Græcis nocuerit.

ADIECERE BONÆ PAVLLO PL. AR.] Athenis paullo plus mihi accessit doctrinæ. Illic enim philosophiæ operam dedi, quæ docet verum à falso, honestumque à turpi distinguere.

SCILICET VT POSSEM] hæc quidam ad geometriæ studium referunt, quæ curuarū, & rectorum linearum doctrinam continet: ego translata curuarum pro prauo accipio, & torum hunc locum ad philosophiæ studium referendum puto. Veri similis est enim Horatium geometriam, & mathematicas artes Romæ didicisse, ut pote artes pueriles, & sine quibus ad philosophiam accedere non oportet.

C ATQVE INTER SILV. ACAD.] scribit M. Tull. Academic. lib. 1. Academicos philosophos, qui erant cum Aristotele, Peripateticos esse dictos, quia disputabant in ambulantes in Lycio: eos autem, qui Platonis instituto in Academia, quod est alterum gymnasium, cætus erant, & sermones habere soliti, ex loci vocabulo nomen habuisse. Academicorum nouorum est de omni questione proposita disputare in utramque partem, nulli rei assentiri, & cohibere assensum, quod illi appellant ἐπιχειν. fuit enim & vetus Academia: cuius princeps Plato (nam inter veteres Academicos, & Peripateticos nihil ferè interest) & noua: cuius auctor Arcesilas. vide M. Tull. libros Acad.

D DVRA SED EMOVERE] dura tempora, difficilia, turbulenta, bella ciuilia me Athenis extruserunt, atque expulerunt. emouere autem habent duo Var. cod. Iann. Torn. Ruffard. quæ scriptura recta est.

ÆSTVS] motus ciuilis. tralatio est à mari. est enim æstus, maris feruor, & incrementum. vide sup. annot. ad Od. 7. lib. 2. fretis æstuosis.

CÆSARIS AVGVSTI NON RESP. LAC.] motus ciuilis me abstulit ad parteis Brutinas, & Cassianas, quæ viribus, & copiis Augusti non erant futura pates, fuit enim Horatius tribunus militum sub Bruto, ut dicit ipse Od. 7. lib. 2. O sæpe mecum tempus in vltimum Deducte Bruto militis duce, &c.

SIMVL] statim ut: simulatque. alibi notatū est.

PHILIPPI] vrbs in Thracia à Philippo condita, apud quam C. Octavianus Cæsar, & M. Antonius aduersus Brutum, & Cassium pugnauerunt, sup. Od. 7. lib. 2. Tecum Philippos, & celerem fugam Sensi, relicta non bene parmula. & Od. 4. libr. 3. Non me Philippis versa acies retro, Denota non exstinxit arbos.

DECISIS HVML. PENNIS] bonis amissis demissum, tristem, atque abiectum. decisus pennis tralatio est ab auibus. sic M. Tull. ad Att. lib. 4. Qui mihi pennas inciderunt, nolunt easdem renasci. Nonnulli libri vet. habent pinnis.

PAVPERTAS IMPVLIT AVD.] audacem paupertatem appellauit aptissimo, & verissimo epitheto. nulla enim res est, quæ magis impellat homines ad facinus, iniuriamque alteri inferendam, quàm paupertas. Itaque, quo modo non facile reperitur in diuite, & potente temperantia: sic haud temere in homine egente, aut paupere iustitiam inuenire possis. Non malè igitur Plato libr. octauo de repub. perspicuum est (inquit) qua in ciuitate mendicos videris, in ea ciuitate fures, cruménarum sectores, sacrilegos, & omnium huiusmodi malorum opifices latitare. verba Platonis sunt hæc. Δὴλον ἄρα, ὡς δ' ἐγὼ, ἐν πόλει, ἢ ἐν ἰδίῃ πτωχὸς, ὅτι ἐστὶ πρὸς τὴν τῶν πτωχῶν κέρηται, καὶ βαλαντιοτῆμοι, καὶ ἰερόσυλοι, καὶ πάντων τῶν πτωχῶν κερῶν δημιουργοί. Et apud eundem lib. 1. senex ille Cephalus, eò sibi magnas opes profuisse dicit, quòd, cum hominem senem ferè pœnarum earum, quæ hominibus iniustis apud inferos dicuntur impendère, cogitatio, metusque maximè terrere soleat, sæpe cum animo suo de inferis cogitantem, & dubitantem vtrum illa, quæ olim, ut fabulosa, irridebat, vera sint, necne: ipse numquam quemquam egestate coactus, iniuste laeserit, neminem fefellerit, nec fraudarit, omnia denique, quæ debuerit tum diis immortalibus, tum hominibus, persoluerit, rei familiaris copiis fretus: ita fieri, ut dulcissima spe futurorum erectus, conscientiaque iuste, & innocenter actæ vitæ sustentatus, tranquillam senectutem traducat. Theognis item fatetur, sese, velir, nolir, multa flagitiosa, ac turpia à paupertate doceri, si modò de se loquitur, ac nò de quouis, qui hoc onere prematur, his verbis, Ἄ δειλὴ πνίη, πῆμοισι καθήμενη ἄμους Σάμα καταρμύεις, καὶ νόον ἡμέτερον? Δίχα δὲ μ' ἐκ ἐθέλοντα βίη, καὶ πνὶ ἀδιδέουσι.

A δόλοικε, Εδολά περ' ἀνδρῶπων, καὶ καλ' ὀπιπίμανον. id est, ὁ misera paupertas, quid meis humeris insidēs, corpus & mentem dedecoras? Turpia autem me non volentem & inuitum multa doces, ea, quæ apud homines honesta sunt, scientē? Verum quæ admodum negari non potest, paupertatem improbos, & ignauos homines natura, ad facinus, ac maleficcium stimulare: quod & Hesiodus confirmat his versibus, ἐργ. καὶ ἦμ. Πολλὰ δ' ἀεργὸς ἀνὴρ κενεὶώ βῆπ' ἐλπίδα μίμων, Χρηζῶν βίῳ πῖο κακὰ πρὸς πλεῖστα θυμῷ. id est multa autem mala homo ignauus inanem spem fouens, egens victu, in animo suo agitare solet: sic dubium non est, quin eadem bonorum virorum animos exsuscitet, industriam acuat, artibus eliciat, atque excitet. nota sunt illa Theocriti ὁν ἀλλεῦσιν εἰδ. κε. Ἀ πνία, Διόφαντι, μόνα τὰς τέχνας ἐξείρει· Ἀυτὰ τῷ μόχθῳ διδάσκαλος· ἔδδ' ἔερ εὐδὲν Ἀνδράσιν ἐργαπύταισιν καὶ παρέχειν μέμναι. id est, Paupertas, ὁ Dio phâte, sola artibus excitat: ipsa laboris magistra est. Neque enim dormiendi facultatem hominibus operarijs præbent improba cura. Itaque hoc loco Horatius se à paupertate impulsam esse ait, vt versibus scribendis operam daret. Cum his congruunt illa Persiana: *Quis expediuit psitaco suum χεῖρε, Picâsque docuit nostra verba conari? Magister artis, ingenique largitor Venter, negatas artijex sequi voces.*

B SED, QUOD NON DES. HAB. QVÆ POTER. &c.] Hunc locum à nemine video satis explicatum. dicitur ergo is habere, quod desit, qui suis bonis ita abstinet, qui que ita eis parcat, vt ei deesse videantur: & qui non explet cupiditates naturales, ac necessarias. contra, habere quod non desit, is, qui non inuitus, qui que liberaliter, & iucundè vtitur iis, quæ habet, cum opus sit, & cum res postulet: qui non defodit ea, quæ quaesierit. Vulgò enim dici solet, auaris tam id, quod habent, deesse, quam, quod non habent, propterea scilicet, quòd iis, quæ habent, non audent vt. ad hunc locum pertinent illa Od. 16. lib. 3. *Magnas inter opes inops.* & Od. 17. epod. *Egens benigne Tantalus semper dapis.* & epist. 2. lib. 1. *Semper auarus eget.* & sat. 3. lib. 2. *Pauper Optimus argenti positi intus, & auri.* Præterea proponatur mihi aliquis quantumuis diues, & copiosus: si is sumtus faciat suis fructibus maiores, huic etiam res suæ deerunt. Luxurioso enim, & profuso homini, quantumuis locupleti defunt omnia, quod elegantissimo carmine declarat Catullus in quendam, quem Mentulam nominat, *Firmano salu non falso Mentula diues Fertur, qui tot res in se habet egregias: Aucupium omne genus, pisceis, prata, arua ferasque. Nequicquam: fructus fructibus exsuperat. Quare concedo sit diues, dum omnia desint: Saltum laudemus, dum tamen ipse eget.* Quòd si cui hæc huius loci explanatio non probetur, afferam alteram, non admodum tamen dissimilem: vt intelligamus, nos habere, quod non desit, vbi certum, & annum vectigal habemus, quod ex fructibus fundi aut villæ alicuius ad nos quotannis redeat, quemadmodum Horatius fundi sui Sabini fructibus sumtus ad victum cultumque necessarios sufferebat. Itaque, quod non desit, sic interpretabimur, quod ad me quotan-

nis redeat, & quod perpetuo suppeditet mihi sumtus necessarios. sed hæc explicatio ad priorem reuoluitur. Nam si qui fructus habeat annuos, id est, è fundo aliquo fertili, & fideli quotannis nascentis, is vel eis non vtetur liberaliter, & libenter: vel sumtus faciet fructibus illis maiores: egebit. Itaque non habebit, quod non desit. Recipienda igitur prior explicatio est, vt intelligamus vno verbo, cum habere, quod non desit, qui sumtus faciat moderatos, & fructibus, aut vectigalibus suis æqualeis. Itaque si dixisset hoc modo Horatius: nunc autem cum ab eodem rebus ad victum, cultumque necessarios: non essem sanus, si versus scriberem: dubitare posset aliquis, vtrum quòd Horatius copiosis rei familiaris auctus sit, iccirco copiosior, & locupletior, beator denique sit habendus, necne, cum plerumque videamus euenire, vt ditissimus, & copiosissimus quisque, vel idè sit illiberalissimus, parcissimus, ac, pene dicā, egentissimus: vel omnia sua profundat, ac perdat. Huic igitur dubitationi statim occurrens, cum habeam (inquit) ea bona non quæ tangere, aut minuere verear, sed quibus libenter vtar: neque rursus, quæ sumtibus immoderatis exhauriam: sed quibus necessarias, aut etiam naturales cupiditates expleam: quæ me cucurbitulæ satis expurgare possent, nisi dormire, quam versus scribere mallè? Od. 1. epod. sic loquitur de se, *haud parauero Quod aut auarus vt Chremes, terra premā: Discinctus aut perdam vt nepos.*

QVÆ POT. VMOV. SAT. EXPVRG. SICVIÆ] scio in omnibus libris excusis legi *cicuta*: Acronemque, & ceteros cicutam accipere pro elleboro. quod ita absurdum est, vt mirer, & illis venire vniquam in mentem potuisse, & à tot viris doctis, qui Acronem vsque ad hæc tempora secuti sunt, approbatum esse. Nam primum cicuta, quam Græci κωνεῖον vocant, immoderato frigore enecat: vt sat. 1. lib. 2. *Sed mala tollet animum vitiatum melle cicuta:* & Od. 3. epod. *Edit cicutis allium nocentius:* ita vt sit medicamentum pestiferum, non salutare. elleborus autem atram bilem exhaurit. Deinde cicuta non adhibetur à medicis ad purgandum, neque vim habet vllam purgandi: elleborus & habet vim purgandi maximam, & quotidie ad hunc vsus solet adhiberi. Quare neque hæc scriptura vllomodo ferenda est, neque hoc nomen huic loco conuenire potest, meo quidem iudicio. Quid igitur dicendum? alterum, opinor, è duobus, vel cicutas hoc loco significare cucurbitulas, quæ corporibus admouentur ad vitiosum sanguinem eliciendum: quod mihi verisimile non sit, cum à nemine Latino hæc vox ad hanc rem significandam sit usurpata: vel legendum *sicua*, siue *sicya*: quæ vox Græca est, Galeno, & ceteris medicis Græcis admodum vsitata: quas Latini cucurbitulas, seu cucurbitas appellant. Corn. Celsus lib. 3. cap. 27. *sed ieiuno, cum benè iam concoxerit, cucurbitula quoque sepe dolenti parti admonenda sunt.* de voce autem σικυῖα exstant exempla a quod Plutarch. Galen. Hippocr. Plutarch. *πρὸς πολυπρωγ. ὡσπερ αἱ σικυῖαι πὶ χεῖρῶν ἐκ τῶν ὀστέων ἐκχυθῶν, ἔτω τὰ τῶν πολυπρωγμῶν ὡπὶ τὸς φαιλοπύτους ἄγγυς ὀπισσάται,* id est, quemadmodum cucurbitula pessimum quicque ex carne, seu ex corpore ducunt:

A ducunt: ita curiosorum aures pessimos quosque sermo-
 nes attrahunt. Galenus libro de cucurb. οὐκ ἔστι δὲ
 κατα τὴν ὕλην κινῶσαι, ὁ δὲ ἴσως κινῶσαι, φλεγματὴν μεταβάλλει, ἐμ-
 πνευμάτων δὲ διασπῆσαι, ὁρῶντας ἀνακτῆσαι, &c. id est,
 cucurbita potest materiam exinanire, dolorem sedare,
 inflammationem minuere, inflationem digerere, ap-
 petitiones recuperare, &c. idem ibid. αἰσθητικὸς ὄντων
 οὐκ ἔστι δὲ οὐδὲν ἔχειν, καὶ ὄντων δὲ, id est, cucurbita
 vim habet eliciendi, & extrahendi ex carne. Nican-
 der θηριακοῖς in extrem. Καὶ μὴ καὶ σινίλευ χαλκήρεα λοι-
 γέει τὴν Πρὸς ἀξας, ἴσως καὶ ἀθρόον αἷμα κενώσας: id est,
 Et verò cucurbita arca, seu ferrea, graui vulnere
 admota, venenum, & densum sanguinem, exina-
 nies, seu exhauries. Neque est quòd quemquam
 moueat, quòd secunda syllaba huius vocis apud
 Nicandrum corripitur, cùm apud Horatium ne-
 cessario hæc syllaba debeat esse longa. nam cùm
 Græci dicant & σινίω, per u in secunda syllaba, &
 σινίω, per diphthogum impropiam, licet eam syl-
 labam in versu vel corripere, vel producere. Solet
B autem Horatius non solum Græcis loquendi ge-
 neribus uti, qualia sunt, *ventis debes ludibrium, pa-
 tiens vocari Caesaris ultor, desine mollium querelarum
 decipitur laborem, Celsò gaudere, &c.* sed etiam no-
 minibus Græcis: qualia sunt hæc, *diota, amyctis, ba-
 lanus, cichoræum, acinaces,* (quamquam hoc est Per-
 sicū potius) *apotheca, cardiacus, lethargicus, lethar-
 gus, colyrium melos, epos, elleborus, onyx, pyga, pyrgus,
 symphonia, persicelis, lachanum, archaici lecti, nomif-
 ma,* & pleraque alia. Quo fit, vt facilius adducar
 ad credendum, eum hic quoque Græco nomine
 σινίω, vsu esse, quòd significat cucurbitā, seu cu-
 curbitulam. Hæc igitur erit huius loci sententia.
 quibus cucurbitis satis expurgari poterò: quæ cu-
 curbitæ sanguinem vitiosum ex vniuerso meo cor-
 pore exhaurire poterunt, nisi melius esse putem
 dormire, quàm versus scribere? est autem tralatio
 perpetua à corpore non sano, & corrupto, ad ani-
 mi (vt ita dicam) insanitatem, qua significat, se pa-
 rum sanæ mentis meritò visum iri, si nunc, cùm ei
 bona suppetāt, quibus uti & velit, & possit, versus
 scribat potius, quàm dormiat. Cùm hæc iam pridē
C scripsissem, aliquot annis post vir doctissimus
 Adrian. Turnebus, collega meus, nuper immatura
 morte nobis & suis omnibus ereptus, lib. 2. cap.
 8. Aduersar. scripsit, Horatium aut posuisse hic ci-
 cutas pro herbis medicatis, & purgantibus: in qui-
 bus omnibus virosus quidam succus inest, & malo
 medicamento proximus, aut respicientem ad feru-
 laceos, & cicutis simileis ellebori cauleis, cicutas
 dixisse, vt intelligamus ex caulium ellebori cicutis,
 elleborum cicutam ab eo esse appellatum: aut
 sermone satyrico, & iocoso vsu, elleborum ci-
 cutam ad medicamentorum infamiam vocasse, aut
 venenatam medicamenti speciem pro salutari ioc-
 ulariter posuisse. Sed ignoscāt mihi Turnebi ma-
 nes. nihil eorum, quæ ille hæsitans, & dubitans af-
 fert probari, aut ferri potest. & miror hæc ei tam
 absurda, & frigida in mentem vniquam venire po-
 tuisse. Nam neque cicuta pro herbis medicatis &
 purgantibus vsurpata sunt vniquam à quoquam
 Latinorum, neque cicuta pro elleboro, neque spe-

cies pro cōtraria specie poni potest. Quòd autem
 Scaliger F. putat hoc ita dictū esse ab Horatio, non
 quòd voluerit morbum suum cicuta expurgari
 posse, aut non posse, sed augendæ rei causa, vt cùm
 dicimus, *Totus Oceanus te non abluerit:* quemadmo-
 dum Persius dixit, *mascula bilis Intumuit, quam nō
 exstinxerit vrna cicuta.* nemo enim sanus (inquit il-
 le) dixerit bilem cicuta deijci posse, sed & Hora-
 tius & Persius cicuta nomen propter illius violentiam
 vsurparūt: pace Scaligeri, iuuenis pereruditi,
 & mihi amicissimi, dixerim, nihil pertinent verba
 Persij ad hunc Horatij locum. Persius enim cùm
 bilis magnitudinē significare vellet, cicutam pro-
 pter eius frigus acerrimum, & violentissimū sum-
 sit, neque solum ita dixit, tātā esse bilem, vt eam
 cicuta exstinguere non possit, sed vt eam vrna ci-
 cuta exstinguere non possit. Hic autem Horatius
 neque de bile agit, neque vtitur verbo exstinguendi:
 sed primū de scribendi scabie, aut pruriginē lo-
 quitur: deinde vtitur verbo purgandi, non exstin-
 guendi. At cicuta exstinguere fortasse bilem po-
 test: purgare autem nullo modo. at si cicuta ne ex-
 stinguere quidem bilem potest, dictum est tamen
 venustè ὑπερβολικῶς, *bilem vrna cicuta non exstinxe-
 rit,* ad significandam bilis magnitudinem: quòd
 ad hunc Horatij locum quadrare non potest. Qui-
 dam alius item doctus putabat per cicutas, cala-
 mos, & cannas significari, quibus veteres non
 letalia solum, verū etiam salutaria condere so-
 lebant, & ex eis sumere medicamentum, & deuo-
 rare, seu exorbere, quemadmodum aiunt Demo-
 sthenem venenum ex calamo hausisse. Equidem
 non negarim, cicutam pro calamis vsurpari, vt apud
 Virgil. Alexid. *Est mihi disparibus septem com-
 pacta cicutis Fistula.* Sed puto veteres solitos esse
 venenum seruare in calamis in rebus dubijs & ad-
 uersis, vt sua voluntate potius, quàm cum cruciatu
 morerentur, aut in aduersariorum potestatem ve-
 nirēt: eos autem, qui incolumi essent fortuna, qui-
 que suis rebus non diffiderent, non puto venenū
 salutate in cannis seruare, neque ex cannis sorbere
 consueuisse.

P R E D A N T V R] quasi prædando carpunt, seu rapiunt potius.

T E N D V N T] contendunt, conantur: vt sæpe aliàs.

E X T O R Q U E R E] tribus verbis lectissimis idē penē significantibus vsus est *predari, eripere, extor-
 quere.* significat tamen hoc postremo, se poemata
 adhuc retinere, neque ea facillè sibi adimi posse,
 quamuis atas cetera abstulerit.

Q U I D F A C I A M V I S ?] quid vis faciam? quid mihi faciendum censes?

D E N I Q U E N O N O M N E S E A D E M M .]
 sententia est tritissima, quam & Pindarus expres-
 sit εἰδ. 1. πῶς καὶ εἰς ἑτέροισιν ἑτέραν ἕρος ἐκνίξο φρένας, id est,
 namque alij alius rebus delectantur. Virg. in Alex.
trahit sua quemque voluptas.

C A R M I N E] heroico, quòd epos appellat
 sat. 10. lib. 1. *forte epos acer, Vt nemo, Varius ducit.* ex
 quo epici poëtæ nominantur, qualis Homerus,
 Antimachus, Apollonius, Ennius, Virgilius. &
 infrà eadē epist. *Carmina compono, hic elegos.* aliàs

A pro quouis carmine, vt Od. 14. epod. *Inceptos olim promissum carmen iambos.*

BIONEIS SERMONIBVS] comædiis, comicis versibus, à Bione Aristophanis patre.

ET SALE NIGRO] & salibus amaris, ac mordacibus, quales sunt veteris comædiæ. satyra 10. lib. 1. de Lucillio, *at idem quod sale multo Urbem defricuit, charta laudatur eadem.*

TRES MIHI CONVIVÆ, &c.] pulcherrima similitudine à conuiuio ducta, qui palato, & gustandi sensu plurimum sepe inter se dissidere solent, iudicij hominum de poetis dissimilitudinem, ac varietatem ostendit.

ACIDVM] acidum, ab acore, aut à verbo acefco ductum est.

PRÆTER CETERA ME] *ἄλλοις ἀλλοις*, alia ratio, propter quam scribendis versibus modum constituere debeat, nempe occupationes, & curarum alienarum. hunc versum autem, qui turbato ordine verborum antea inconcinne ita legebatur, *Præter cetera Romæ mène, &c.* ego & veterum lib. auctoritatem secutus, & à Gabriele Faerno admonitus, in suam pristinam concinnitatem restitui. *Præter cetera me Romæ, &c.*

SPONSVM] fidei iussum, vt sat. 3. lib. 2. *Prodiderit commissa fide, sponsum ve negarit.* & sponfor, fidei iussor satyr. 6. lib. 2. *Roma sponsorem me rapis.* & epist. de arte poet. *Et spondere leui pro pænere.* est autem spondere, iubere sua fide alteri pecuniam credere.

HIC AUDITVM SCRIPTA] criticus enim erat Horatius. epist. de arte poet. *si quid tamen olim Scripseris, in Mecæ descendat iudicis aureis, Et patris, & nostras.*

CVBAT HIC IN COLLE QVIRINI] amplificatio à locorum distantia. nam inter collem Quirinalem, & Auentinum intercedunt forum Rom. templum Iouis Feretrij, Capitolium, Palatium. Quirinalis autem dictus à Curetibus, vel à Quirino.

EXTREMO IN AVENTINO] in extrema parte montis Auentini. Auentinum collem alij ab auiibus: alij ab rege Auentino Albano, quod ibi sit sepultus: alij ab aduentu hominum: Varro ab aduectu, quia olim paludibus ab reliquis erat disclusus, dictum putat. Iam quod addit *extremo*, id non reneret. Auentinus enim omnium collum est longissimus: à ceteris separatus: duobus verticibus sursum erectus.

INTERVAL. VID. HVM. COMM.] vides interualla humano more commoda, hoc est non admodum commoda, vt sunt res humanae, quæ ferè sunt incommodæ potius, quàm commoda.

VERVM PVRE SVNT] sic habent tres cod. Vatic. & Iannoct. Tornes. & vulgati Aldini & Nicot. & Cleric. & Ruff. quam scripturam quidam corruerant, & plures supposuerant. sic igitur hunc locum explico. Verum dicit aliquis? Romæ vias esse puras, id est, non impeditas, sed patentis, & late explicatas, & vacuas: per quas iter facere meo commodo possim, ita vt nihil mihi impedimento sit, aut obster, quo minus meditari, & facere verus queam. sic vtitur hoc nomine. T. Liuius libr.

24. postero die signis collatis dimicaturum puro, ac patenti campo: ubi sine ullo insidiarum metu vera virtute gereres posses. & Varro lib. 4. de Lingua Lat. loca pura appellat, non ædificata. sic ille *loca in vrbe pura, area.* Virg. lib. 12. *Æneid. Sed stirpem Teucris nullo discrimine sacrum Sustulerant, puro vt possent concurrere campo.* Et iuris consulti locum purum appellant; qui neque sacer, neque sanctus, neque religiosus est.

FESTINAT CALIDVS, &c.] respondet superiori illi obiectioni, negatque ita esse.

CALIDVS] audis: vel laboriosus, & in perfecundo labore pertinax: vel studio incensus. ex quo nata sunt hæc loquendi genera, calere & flagrare studio rei alicuius. epist. superiore: *Et calet vno Scribendi studio: & res calet, & calefacere aliquem.* M. Tull. ad Attic. lib. 4. *itaque iudicia calent.* & Verr. 3. de antea. *posteaquam satis calere res Rubrio visa est.* Idem pro Plancio. *illud verò crimen de nummis, quos in circo Flamino deprehensos esse dixisti, calui re recentis.* Idem ad Q. Fratr. lib. 3. *eodem die Gabinium ad populum luculentè calefecerat Memmius.* sic vt Calidio verbum facere pro eo non licuerit, Suet. in August. *forumq; aleatorium calefecimus.* Cæc. ad Cic. lib. 8. epist. *si Parthi vos calefaciunt, nos hic frigore frigesimus.* Idem ad eundem. *Quod tibi supra scripsi, Curionem fringere iam calet.*

REDEMTOR] qui opus faciendum condixit: *ἐργολάβων* vocant Græci. Od. 1. lib. 3. *huc frequens Camenta demittit redemptor Cum famulis operum solutis.*

TORQVET] torquendo attollit, vel ad eum locum, quod opus est, admouet. Nam machinis & saxa ad murorum structuram, & tigna ad tectorum, fastigiorumque contignationem attolluntur, Lucret. lib. 4. *Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis Trudit agens magnam magno molimine nauim: Et manus vna regit quantum impete eunt, Atq; gubernaculum contorquet quodlibet vnum: Multiq; per trochleas, & tympana pondere magno Comouet, atq; leuis sustollit machina nisu.* M. Tull. Verr. 3. *omnes illæ columnæ, quas dealbatas videtis, machina apposita, nulla impesâ, deiecta, ei demq; lapidibus reposita sunt.* & illud apud Græcos, *θεῖς δὲ τὸ μηχανῆς*

TRISTIA ROBUSTIS, &c.] id est, in plateis existunt præterea alia turba, clamores, & angustia propter concursum funerum, & plaustrorum, cum hæc funus procedit, illæc plaustra, & vehicula trahuntur. simile illud est sat. 6. lib. 1. *at hic si plaustra ducenta, Concurrentq; foro tria funera.* &c.

LVCTANTVR] tralatio est, vt Od. 1. lib. 1. *Luctantem Icareis fluctibus Africum.* &c. proprie illud epist. ad Aug. *Psallimus, & luctamur Achivis doctus vnctis.*

RABIOSA CANIS] hoc animal omnium ferè est rabie infectissimum. Itaque rabie aiunt morbum esse canium. Virg. Georg. lib. 3. *Hinc canibus blandis rabies venit.* idem *Æn. 7. Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo Obijcit, & noto nareis contringit odore.*

LVTVLENTA] sup. epist. 2. lib. 1. vel *amica lutofus.* Idem de Lucil. sat. 4. lib. 1. vtitur eodè nomine.

A ne, *Cum fueret Itulentus, erat quod tollere velles.*

I NVNC] ironia est, vt sup. epist. ad Numiciū lib.

.1. *I nunc, argentum, & marmor vetus, arāque, & ar-
teis Suspice.* significat enim his verbis se planè aliud
sentire, quàm quod loquitur: proinde ac si ita diceret.
fieri omninon potest, vt in tanta turba, tantòque
strepitu quisquā versus meditari possit.

SCRIPTORVM CHORVS OMNIS, &c.] poetæ solitudinē,
& loca ab arbitris remota querunt: vrbeis, & celebritatem fugiūt, sic epist. de arte poet. *secreta petit loca, balnea virat.*

CONTRACTA] non admodum latis viis impressa, in angustiis posita, angusta, obscura, quæ
vix apparent, quæ difficile est persequi. notant tamē
veteres interpretes aliās legi contracta: quā scripturā
ego quoq; reperi in sex libris manuscriptis.

INGENIVM, SIBI QVOD VACVAS, &c.] huius loci hæc sententia est: si, qui Athenis
in vrbe tranquillissima, & quietissima septem annos
in studio litterarū, & philosophiæ versati sunt, seniumque
propemodum ex assidua lectione, &

B cura contraxerunt, ita plerumque hebetes, atque
infantes euadunt, vt populo risum moueant: qui fieri
potest, vt ego in vrbe negotiosissima, tot occupationibus,
& curis districtus, versus lyricos scribam? argumentum
est à minori, hoc modo: ex vrbe quietissima & otiosissima
existunt homines muti, qui tamē insenuerunt libris, neque
strepitu, aut turba, aut occupationibus impediti fuerunt,
quo minus scriberent: quanto magis ex vrbe Roma?
vel quanto difficilius est in vrbe Roma versus scribere?
Urbanè autem & latoryce significat, interdum immoderatum
studium, & immodicam librorum lectionem efficere
homines ridiculos atque hebetes.

INSENVITQVE LIBRIS, ET CVRIS] sic epist. ad Mæcen. 2. lib. 1. *Immoritur studiis, &
amore senescit habendi. Insenuit libris autem, id est,
ex librorum lectione senium contraxit.*

STATVA TACITVRNIVS EXIT] significatè *παρρησία*,
immoderato, & intempestiuo studio ingenium obtundi
potius, quàm acui. Prouerbij speciem gerit. Itaque
suprà fat. 5. lib. 2. *Infantes st tuas dixit.*

C RISV POPVLVM QVATIT] omnibus risum excitat
maximum. risum *συγκρόσιον* vocāt Græci, qui ita
multus erumpit, vt totū corpus cōcutiat.

DIGNER?] dignum esse putem connectere verba
sonum lyre motura, id est, carmina ad lyram canenda?

CONSULTI] iurisperiti. lib. de arte poet. *consultus iuris, &
actor Causarum mediocris* Od. 34. lib. 1. *Infantis dum
sapientiæ Consultus erro.*

GRACCHVS VT HICILLI FORET, &c.] id est, vt iurisperitus
fratrem suum oratorem, Gracchum appellaret: orator
iurisperitus, Mucium Scæuulam salutaret. De Mucio sic
M. Tull. de claris orat. *Mucius autem augur, quod
prose opus erat, ipse dicebat, vt de pecuniis repetundis
contra T. Albucium, is oratorum in numero non fuit:
iuris ciuilibus intelligentia, atque omni prudentiæ genere
prestitit.* ibidem de Ti. Graccho, *Vinā in Ti. Grac-*

cho, *Caiog, Carbone talis mens ad Remp. bene gerendam
fuisse, quale ingenium ad bene dicendū fuit. profecto
nemo his viris gloria prestisset.* Hi igitur fratres
(vt innuit Horat.) mutuo testimonium dabant.

CARMINA COMPONO] *ἐπιμ.* loquitur autē Horatius non de se:
sed de stultis, & nimium sua mirantibus poetis,
sub sua tamen persona, vt minore inuidia alios
reprehendar, cum ne sibi quidē parcere videatur:
vt epist. ad Aug. *Multa quidem nobis facimus mala sepe
poete.*

CÆLATVM QVE NOV. MVS. OP.] *ὑπερβολικός, &
εἰρωνικός* dictum: quasi à nouem Musis excultum,
atque elaboratum.

QVANTO MOLIM.] quāto apparatu, quāto operosè,
moliuntur enim, qui quippiam magno labore conantur:
vt lib. de arte poet. *Oppida ceperunt moliri.* & Od. 1. lib. 3. *Cur inuidendis
postibus, & nouo Sublime ritu moliar atrium?* sententia
huius loci hæc est, Primū hoc vide, quā superbè,
quanto cum apparatu circumspectamus bibliothecam
ab Augusto propter ædem Apollinis exstructam,
nobis videlicet assentantes, & ita persuasum habentes,
nisi nostri libri in eam deferantur, à poetis Latinis
vacuam futuram.

ÆDEM] ædem Apollinis, & bibliothecam ei adiunctam,
Musis cōsecratam ab Augusto, in qua recitabantur
noua poëmata Latina, vt fat. 10. lib. 1. *hæc ego ludo,
Quæ nec in ede sonent certantia iudice Tarpa, &c.*

VACAS] ita legendum, & ita scriptum est in cod. Iann. Faern. omnibus Vatic. & Torn. Cleric. Nicot. Ruslard. *si forte vacas* autē valet, si forte
vacuus es, si nihil habes, quod agas.

ET PROCVL AVDI, QVID FERAT, &c.] & audi è loco
longinquo, quid hi poeta, qui sua poëmata in
bibliotheca Apollinis, & æde Musarum recitant,
& locari volunt, noui proferant: & quamobrem
coronam sibi lauream deposcant. *proculdixit*, quia
Lollius longè ab eo aberat.

CÆDIMVR, ET TOTID. PLAG. &c.] id est, aureis
nostras præbemus scriptis alienis audiendis: nos
vicissim alienas aureis nostris poematis recitandis
obtundimus, atque enecamus.

F ducta est similitudo a Samnitibus, id est, gladiatoribus
sic appellatis à Samnitibus illis, qui diu ancipiti
Marte cum Romanis bella gesserunt, vt testatur
T. Liuius sub finem lib. 9. *Et Romani quidem
ad honorem Deū in signibus armis hostium vsi
sunt: Campani ab superbia, & odio Samnitium,
gladiatores, quod spectaculum inter epulas erat, eo
ornati armarunt, Samnitiumque nomine
appellarunt.* Alij à Samnitium armatura dictos
putant. Erant porro hi gladiatores, lenti, & com-
ponebantur cum puocatoribus. Quemadmodum
igitur gladiatores cum interdum totum diem
digladiati fuerint, discedunt ad extremum
incolumes, atque integri: sic cum ego illius
scripta audierim, & laudarim, vel leuiter,
& dicis causa reprehenderim: & ille vicissim
mea: recitatione vsque ad vesperam producta,
atque extracta, discedimus vterque alter
alterius iudicio, ac suffragio, magni, ac præ-
stantes poetæ declarati. Samnites autem gladiatorum

A torum genus fuisse, etiam ex M. Tull. intelligere licet, lib. Tuscul. 2. *Quis mediocri gladiator ingemuit? quis vultum mutavit umquam? quis non modo stetit, verum etiam decubuit turpiter? quis cum decubisset, ferrum recipere iussus, collū contraxit? tantum exercitatio, meditatio, cōsuetudo valet. Ergo hoc poterit Samnis spurcus homo, vita illa digna, locoque? &c. & de orat. lib. 2. Atque eiusmodi illa profusio debet esse, non ut Samnitium, qui vibrant hastas ante pugnam, quibus in pugnando nihil utuntur, sed ut ipsis sententiis, quibus proferunt, vel pugnare possint, & 3. ex Lucillio, quamuis bonus ipse Samnis in ludo, ac rudibus cuius satis asper.*

SUB LUMINA PRIMA] ad vesperam, ut sat. 6. lib. 2. iusserit ad se Macenas serum sub lumina prima venire. lumina igitur hoc loco intellige, lucernarū, ut Od. 6. li. 3. *Cui donet impermissa raptim Gaudea luminibus remotis.* sic Lucret. lib. 3. *Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt Lumina pendentes hœcni, &c.* Idem lib. 6. numero singulari, *Nocturnumque, recens exstinctum lumen.* sic & Hor. epist. 1. lib. 1. *si non Posces ante diem librum cum lumine.*

B **DISCEDO ALCÆVS PUNCTO, &c.**] ita discedimus, ut ego illius suffragio par Alcæo: ille meo, cum Callimacho conferendus esse dicatur: quod si Callimachi nomine contentus non est, fit Mimnermus, id est, appellatur, & salutatur à me Mimnermus. de Mimnermo vide suprā annot. ad epist. 6. lib. 1.

OPTIVO] quod ipse optauerit, atque elegerit.

CRESKIT] fit maior, ornatior, & clarior.

MVLTA FERRO, VT PLACEM, &c.] Cum scribo (inquit Horat.) & cum versus meos necesse habeo recitare, populique benevolentiam, ac suffragium aucupari, multas molestias exorbeo, multasque poetarum ineptias deuoro, ne eos irritem, atque offendam: cum idem ad me redij, cumque insanire, hoc est, versus scribere desij, liberum est mihi meas aureis poetis sua scripta recitantibus obturare.

IRRITABILE] iracundum, ὀξύθυμον, quod facile ad iram impellitur.

C **MENTE RECEPTE**] cum respui, cum ad sanitatem reuersus sum.

OBTUREREM] sine interrogationis nota legendum. obturē igitur, hoc est, obturare ausim, liceat mihi obturare impunē.

SE VENERANTVR] se ipsi ita magni faciūt, ut sibi diuini poetæ videantur.

VLTRÒ] non expectantes dum ab aliis laudentur.

QVICQVID SCRIPSERE, BEATI] id est, suis omnibus scriptis, qualiacumque sint, sibi satis facientes, sibi que placentes, εὐχρηστος, ut cum ita loquimur, forte sua beatus. & epistola ad Loll. 2. lib. 1. *beatus enim iam Cum pulchris tunicis sumet noua cōsilia, & spes.* Catul. de Suffeno. *neque idem umquam Aque est beatus, ac poema cum scribit.* & epist. ad August. *Agricola prisci fortes paruog, beati.*

ANIMVM CENSORIS SVMET HONESTI] id est, ipse se in sua scripta censorem præbebit, suaque esse obliuiscetur: sua scripta notabit tā-

quam censor.

AVDEBIT] id est, inducet animum: non dubitabit: quasi magnum quiddam & arduum sit, hoc facere inquit Porph. quale illud Virgilij est, *Audo hospos contemnere opes.*

QVÆCVNQVE PAR. SPLEND. HAB. &c.] verba humilia, seu fordida, atque inquinata: seu parum splendida, parumue illustria.

SINE POND.] id est, leuia. epist. de arte poet. *Fabula nullius Veneris, sine pondere, & arte.*

QVAMVIS INVITA REC.] id est, quamuis ei ita placeant, & cara sint, ut ea ægrè, grauatèque suo loco moueat.

ET VERS. ADH. INTRA PEN. V.] id est, & quāuis sint adhuc domi, penitus abdita, neque dum in lucem prolata, neque diuulgata. Solent enim nobis mirum in modum nostra, & domestica placere: malumusque aliena reprehendere, & corrigere, quā domi nostræ nata. In templo Vestæ, quam *estia* nominant Græci, seruabatur ignis æternus Romæ. Iam cum Vesta præsit focus, & cum suum quæque domus focum habeat, sequitur, ut suam quisque domi suæ Vestam habeat, id est, Larem. notum Græcorum prouerbium est, *ἀπ' ἑστίας ἀρχομαι*, id est, à Vesta, seu à Lare incipere: quod significat à se, & à suis initium facere. Vtitur & Plato in Eutyphrone, his verbis, *ἀπ' ἑστίας γάρ μοι δοκεῖ ἀπ' ἑστίας ἀρχομαι κακουργεῖν τὸ πῶλον, ὅτι καὶ πᾶσι ἀδικοῦσι.* id est, *planè videtur mihi à Vesta, seu à Lare ledende ciuitatis initium capere, qui tibi iniuriam facere conetur.* Turnebus sic explicat: & quāuis non debeant attingi nec loco moueri, quasi sanctitate loci tuta, munita, ac defensa. Nam è templo & penetrali Vestæ non licebat quemquā extrahere, adde quod supplices, qui ad Vestam supplicabant, locum supplicandi sanctissimum, repellere, ac reiicere nefas erat.

OBSCVRATA DIV POPVLO] id est, prisca, antiqua, & iccirco in usitata, atque ab vsu quotidiani sermonis iam diu intermissa, *quæ* (ut ait M. Tull. lib. 3. de orat. ad Q. fr.) *poetarum licentia sunt liberiora, quam nostra.*

BONVS ERVET] bonus, id est, benignus, & liberalis: benignitate ductus, est enim benigni, ac liberalis hominis, quæ sunt ignota, ac penitus abdita, in lucem proferre, & cum omnibus communicare. *eruet* autem, id est, è tenebris & situ efferet, atque extrahet.

PROFERET] sic de arte poet. *& nouarum Nomina protulerit.*

ASCISCET] id est, noua verba cudet, & finget. in epist. de arte poet. *si forte necesse est Indiciis monstrare recentibus abdita rerum: Fingere cincturi non exaudita Cethegis Continget, &c.*

QVÆ GENITOR PRODVX.] quæ genuerit vsus, *Quem penes arbitrium est, & ius, & norma loquendi.* idcirco genitorem dixit: id est, quasi parentem, & procuratorē vocabulorū. Frustra enim noua verba cuduntur, nisi vsus comprobaret.

VEHEMENS] anapæstum posuit pro spondeo, aut dactylo. sic Virg. Georg. 1. *Fluniorum rex Eridanus.* & Lucret. lib. 2. *Nam tibi vehementer no-*

A *nares molitur ad aureis Accidere.* & Homer. *il. i.* Βορρής, καὶ ζέφυρος, πῶτε Θρήκηθεν ἀήτον. & *il. i.* Στὰς ἀπ' αὐτῶν θεῶν πύρρος δόισι, ἢ ἐστ' ἀνέμοισι Βορρῆ καὶ ζέφυρῳ. vel legendum *vemens.* vt alij malunt, quemadmodum prendo, rependo. vehementem vltum dixit, quia magnopere valet ad auctoritatem verbis, & sermoni comparandam: epist. ad Pison. *Quem penes, &c.* vt supra.

B E A B I T] ditabit, augebit: ex quo beati dicuntur diuites.

L V X V R I A N T I A C O M P E S C E T] quæ redundant, amputabit, limabit, circumcidet, coercet. idem de art. poet. *ambitiosa recidet Ornamenta.*

S A N O L Æ V . C V L T V] ita poliet, & læuia reddet, quæ sunt nimis aspera, vt tamen hic cultus, eaque perpolitio non detrahat eis neruos, & sanitatē. nam, vt idem ait epist. ad Pison. *scētantem læuia nerui Deficiunt.* Est autem tralatio perpetua à corpore animato, ad carmen, seu poema.

L V D E N T I S S P E C I E M D A B I T, &c.] speciem (inquit Horat.) præ se feret hominis parum laboriosè scribentis, ita vt, qui legat, speret se eodem modo scripturam: verum tamen & ille multū in scribendo studij, atque operæ ponet, & quilibet cum æmulabitur, cum experiri cæperit, inanem operam sumet. Non admodum ab his discrepant illa, quæ sunt in epist. de arte poet. *Ex noto fictum carmen sequar, vt sibi quis speret idem, sudet multum frustra que laboret.* sic propemodū M. Tul. scribit de eo oratore, quem summisum appellat. *summissus est, & humilis, consuetudinem imitans, ab indifertis re plus, quam opinione differens. Itaque, eū qui audiunt, quamuis ipsi infantes sint, tamen illo modo confidunt se posse dicere. Nam subtilitas imitabilis quidem illa videtur esse existimanti: sed nihil est experienti minus.* sic Isocr. in Panath. *ἡ γὰρ μὲν τις ἡδὴ πολιὰς ἔχουσι ἀρμόττειν ἕκ ἐκείνων τὸν σφόδρον λέγειν, ἀλλ', ὡς ἀπαντες μὲν ἀνέλπισται, ἢ βυβληθεῖεν, ἐδέεις δ' ἂν διωχθεῖν ῥαδίως πλὴν τῶν ποιεῖν ἐβλόγιτων, καὶ σφόδρα παροτρύντων τὸν νοῦν.* id est, *existimo, iis, qui iam canescere cæperunt, conuenire non illo modo dicere, sed ita, vt omnes quidem sperauerint, aut voluerint, nemo autem facile possit, præter eos, qui laborem suscipere volunt, quiq; vehementer animum ad eam rem attendunt.*

E T T O R Q V E B I T V R] id est, & quamuis ludere, & iocari, & alias res agere videatur, multam diligentiam tamen in scribendo adhibebit, multumque laboris infumet.

N V N C S A T Y R . N V N C A G R . C Y C L . M .] saltare satyrum, saltare Cyclopa dicimus Latine. sic sat. 5. li. i. *Pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat.* quia autem qui saltant, mouetur, eadem ratione moueri Cyclopa dixit. Quod autem alij quidam notarunt tale esse, quale illud Græcorum, *κινεῖσθαι κίνησιν*: id est, moueri motum: & moueri Cyclopa, dictum volunt, quasi moueri Cyclopi motum: & saltare Cyclopa, pro eo quod est saltare Cyclopi saltationem, non placet. Saltantem Cyclopa inducit Euripides, seu Aristius, quem ceteri sunt imitari. Theocrit. *θαλασσοῖσι. Αεζέρι πᾶ τήνον τὸν ποιμένα τὸν ποτ Ἀνάπυ, τὸν κράτερον Πολύφημον, ὡς ὄρεσι λάας ἔβαλλε, Τεῖεν ἔκταρ ἔπεισε κατ' αὐτὰ ποσὶ χροῦσσαι.*

P R Æ T V L . S C R I P T O R D E L I R . &c.] dicuntur hæc ex persona poetarum sibi plus æquo tribuentium, suaque scripta supra modum amantium, ac laudantium, qualis est ille apud Catull. Suffenus. Prætulerim igitur (inquit Horat.) id est, malim esse poeta ineptus, & indoctus, modò mihi mea scripta placeant, quàm, cum sim optimus, ac præstantissimus, de meis scriptis morosè, ac fastidiosè iudicare, eaque planè improbare.

F A L L A N T] lateant, ignota sint: quod annotauimus supra.

Q V A M S A P E R E , E T R I N G I] ringi dicuntur canes, cum irritati rictum diducunt, quasi latraturi, aut morsuri. transfertur ad eos, qui taciti stomachantur, & qui vultu hilaritatem simulant, cum animo, & intimis sensibus angantur, sibi que ipsi magnopere displiceant. Plaut. Capt. *Ne canem quidem irritatam voluit quisquam imitari: Saltem si non arriderent, dentes vt restringerent.* M. Tull. ep. ad Attic. lib. 4. *Et si subringentur, qui villam me moleste ferunt habere, qua Catuli fuerat.* Terent. Phor. *Ille ringitur, tu rideas.* hæc verba igitur, *Quam sapere & ringi.* hoc valent. Quàm optimus quidem poeta esse, sed tamen mihi ipse displicere.

F V I T H A V D I G N O B . A R G . Q V I S E C R .] immò hic fuit Abydi, vt tradit Aristoteles in commentario de rebus admirabilibus si modò auctor eius est Aristoteles. Veruntamen quisquis auctor sit, eius hæc verba sunt. *λέγεται δὲ πινὰ ἐν Δελίδω ἀφ' ἑξακόλωντα τῆ διανοίας, καὶ εἰς τὸ θέατρον ἐρχόμενον, ὅτι πολλὰς ἡμέρας θεωρεῖν, ὡς ὑποκρινόμενον πινὰν, καὶ ὅπισθαι μάλα εὐδαί, καὶ ὡς κατὰ τὴν ἀφροσύνην, ἐφιστὸν ἐκείνον αὐτῶν χρονον ἡδίστα θεωρεῖσθαι.* id est, *aiunt quendam Abydi mente captum fuisse, & in theatrum euntem multos dies spectare, tanquam aliqui in eo actores essent, & apparere solitum esse: qui posteaquam respuit, dixit, totum illud tempus, quo mentis non erat sua iucundissime tractatum esse.* Lucianus autem in libello, *πῶς δὲ ἰσοελασ συγγράφειν*, Abderitis huiusmodi ferè morbum quondam accidisse scribit. & Athenæus lib. 12. narrat, Thrasylæum quendam Axoneum ab atrabili ita fuisse affectum, vt existimaret nauis omnibus, quæ in Pyræum appellerentur, suas esse, quamdiuque eo morbo laborarit, iucundissimè vixisse: posteaquam autem opera medici sanus factus fuerit, dixisse numquam sibi in tota vita melius fuisse, quàm cum insanus esset. Ita Horatius significat, errorem mentis nobis iucundum esse.

B O N V S S A N E V I C I N V S] notum illud Hesiodi Πῆμα κακὸς γείτων, ὅσον γ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειρα. id est, malum est malus vicinus, vt bonus, magna utilitas. Idem poeta vicinos ait ad oportunitates, & utilitates nostras propinquis esse paratiores. *Γεῖτονες ἀζωνοὶ ἐκείνοι, ἴσως αὐτὸ δὲ πνοι.* id est *Vicini discincti vernerunt: propinqui autem se accinxerunt.* Pindarus item Νεμ. ἐδ. ζ. docet maximam utilitatē afferre vicinum, si sit idem & amicus, his verbis, *εἰ δὲ δεύεται ἀνδρὸς ἀνθρ, τί φαίμεν καὶ γείτον ἔμμεν ἰὼφ φιλήσαντ' ἀπνεὶ γείτονι, χάριμα πάντων ἐτάζιον.* i. si autē vir viro eget quid dicamus vicinū esse vicino, qui attento animo diligat? gaudium cum aliis omnibus conferendū. contra, si sit idem inimicus, & malus. Plaut. in Mercat.

Nunc

A Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus, Ali quid mali esse propter vicinum malum.

POSSET QVI IGNOSCERE SERVIS] id est, qui non esset nimium saeuus in seruos: qualis ille est, quem describit lat. 3. lib. 1. *Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussit, Semefos piscis, topidiumque ligurrierit ius, In cruce suffigat: Labeone insanius inter Sanos dicatur: aut qualis ille lat. 2. libr. 2. hic neque seruis AlbucI senis exemplo dum munia di diu, Sauius erit. &c.*

ET SIGNO LÆSO NON INSANIRE] id est, & qui furenter non irasceretur, cum lagenam à se obliuata, comperisset à seruis esse resignatam. solebant autem veteres, lagenas plenas obliuare, ne à seruis furtim exhaurirentur. At mater Ciceronum (vt scribit Qu. Frat. ad Tironem) etiam inaneis obliuabat, ne dicerentur inaneis aliqua fuisse, qua furtim essent exsiccata.

INSANIRE] vsque ad insaniam irasci. Terent. Adelph. *dic mihi, non clamas? non insanis?*

POSSET QVI RVPEM, ET PVT.] lat. 3. lib. 2. *Hic fossa est ingens, hic rupes maxima.*

REFECTVS] recreatus, recuratus.

BILEM QVE] atram videlicet, ex qua, cum redundat, nascitur insaniam. ad purgandam autem atram bilem adhibetur elleborus, quem veratru nominant Latini, vt lat. 3. lib. 2. *Danda est ellebori multo pars maxima auaris.*

ET DEMT. PER VIM MENT. G. E.] sic Sophocli. in Aiace. *En τὰς φρονεῖν ἄρ' μὴ δὲν ἢ δῖος βίος. Τὸ μὴ φρονεῖν ἄρ' κέρτ' ἀνὲρ δύνον κακόν.* id est, in nihil sapiendo iucundissima vita est. Nam non admodum sapere, malum est, doloris expers. ita autem coniuncta inter se, & finitima sunt nimia alacritas, & mentis error, vt ille nescio quis apud Trabeā (vt scribit M. Tullius) voluptatem animi nimiam, summum errorem esse arbitretur. mentis errorem dixit M. Tull. epist. ad Attic. lib. 3. *Nam quod scribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici, &c.*

NIMIR. SAPERE EST ABIECT. &c.] concludit nunc totum hunc locum: & colligit, totam poetiam, totamque in versibus scribendis operam positam, numeros denique, & cantus lyricos, nugae esse, atque iccirco pueris esse relinquendas: sibi verò atate iam prouecta, numeros vitæ benè instituendae esse edificandos, memoriaeque mandandos. sic Diogenes Cynicus musicos mirabatur operam dare, vt chordas in lyra concordis haberent, mores autem in animo vt sint concordis, & compositi, non laborare. Laërtius Graecè melius, *Ἐμὴν ὁ τὰς μουσικὰς, τὰς μὲν ὅν τῆ λυρᾷ χορδαῖς ἀρμόττειν, ἰθαυμάζειν, ἀἀρμόσει δ' ἔχειν ἢ λυρᾷ τὰ ἦθη.*

ET TEMPESTIVVM PVERIS CONCED. LVD.] Od. 1. lib. 4. *Tempestini in domo Paulli purpureis ales oloribus Comissabere Maximi.* Ad sententiam huius loci pertinet illud infra ead. epistol. in ext. *Et pulset lascina decentius atas.*

SI TIBI NULLA SITIM, &c.] duabus similitudinibus docet, nimium pecuniae studium eò esse fugiendum, quia aucta pecunia, non minuitur eius cupiditas, sed propagetur potius, & amplificetur. harum autem similitudinum amborum auctor est Aristippus, extantque apud Plu-

tarchum in libello *ἁεὶ φιλοπλητίας, his verbis, Ἀεὶσιππος ἄρ' εἰώθει λέγειν, ὅτι πολλὰ μὲν πρὸς ἐσθίαν, πολλὰ δὲ πίνων, πληρέμενος δὲ μὴδέποτε, πᾶσι τὰς ἰατρὰς βαδίζει, ὁ πωθάνεται ἢ τὸ πάθος, ὁ πρὸς ἡ διάθεσις, ὁ πᾶσι ἀν' ἀπαλλαγῆν' εἰ δὲ πρὸς πέντε κλίνας, δέκα ζῆτι. ὁ κακτιμένος δύο τραπέζας, ἐπέεας σιωπῶνται ποσάυτας, ὁ χρωλεων πολλὰν παρόντων, ὁ ἀργυρεῖν, ἢ γίνεταί μεσδὸς, ἀλλὰ ἔσ' ἄλλα σιωπῶνται ὁ ἀργυρεῖν, ὁ ἀπλήρωτός ἐστι πάντων, ἢ πρὸς ἐκ οἰεταί δεῖδαι τὸ θεεξεπύσοντος ὁ δεῖξοντος ἢ ἢς αἰτίας τὰ πρὸ πένονθεν.* id est, *Dicere solebat Aristippus, eum, qui, cum multum comedat, multumq. bibat, nunquam expletur tamen, medicos adire, & quis morbus sit, quisq. affectus corporis, & quonam pacto eo leuari, ac liberari possit, consilere: Si quis autem, qui lectos quinque habet, decem quareat: & qui mensas decem possidet, totidem alteras comperet, & cui multum agri, multumq. argenti suppetit, non satietur, sed ad alia plura contendat, & nocteis insomneis traducat, & nullis bonis expleatur: hic non putat se medico egere, a quo curetur, & a quo doceatur, unde hic morbus natus sit.*

QVOD, QVANTO PLVRA PARASTI] sic sup. Od. 16. lib. 3. *Crescentem sequitur cura pecuniam, Maiorumq. famas.*

MONITORIBVS IISDEM?] nihil muto. nō tamē celabo lectorem, in cod. Rain: Card. & Tornes. legi *rationibus iisdem.*

AT SI DIVITIÆ PRVDENTEM R. P.] si in diuitiis (inquit) hæc vis ineffet, vt, qui eas adeptus sit, prudentior, melior, sapientior, ab omnibus denique animi perturbationibus solutior, ac liberior esset, nempe in pecuniae quærendæ studio omnibus esset elaborandum.

NEMPE RVBERES, VIVERET] id est, turpe tibi esse putares, quemquam viuere te auariorem.

SI PROPRIVM EST, &c.] horum versuum hæc sententia est, Si proprium est id, quod quis emit à domino adhibitis iis, quæ iuris ciuilibus ratio postulat: & si, quod longa possessione vsucepimus, nostrum est: certè is ager, cuius fructibus quotidie vitam toleras, quamuis eum agrum nō semel, neque vno tempore, sed singillatim emas, tuus est: & contrà, qui quadraginta ab hinc annos agrum emit: ea olera, id vinum, id triticum, id oleum, & cetera, quæ ex hoc agro percipit, quibusque alitur, emit, ea que emta sunt, non propria.

QVOD QVIS LIBRA MERCATVS, ET ÆRE EST] olim in rebus emendis, ac vendendis intercedebant emtor, venditor, libripens, qui æs pendebat. appendebatur enim pretium, non numerabatur. qua ex forma natum est genus illud testamenti veteribus vsitatum, quod fiebat per æs, & libram, & per venditionem adumbratam, ac simulatam. qua de re vide Institutiones iuris ciuilibus lib. 2. titul. *de testamentis ordinandis.* secutus sum autem hoc loco 2. cod. Vatic. & Rain. Card. Iann. Torn. Nicot. Russ. nam vulgati habent, *mercatur, & ære.*

QVÆ DAM SI CREDIS CONSVLTI MANCIPI.] huius versus structura, & iunctura cū superiore, & sequentibus non satis aperta est. debuerat enim ita dicere, *Si quadam, vt credis consultiis, manc. vsus.*

MANCIPI

A MANCIPIAT] ita propria efficit, quasi sint manu capta: ex quo *usucapere* dicimur, quod *usu* nostrum fecimus: & *usucapta* à iurisconsultis appellantur, *usu* quæ sita. hinc *usucapionis* nomen.

OCCAT] M. Tull. in Catone, quid sit occatio, declarat his verbis, *Terra cum gremio mollito, ac sub acto, semen sparsum exceptit, primum id occacatum cohibet, ex quo occatio, qua hoc efficit, nominata est. Festus, Occare, & occatorem Verrius putat dictum ab occadendo quod cadat grandis glebas terra: cum Cicero venustissime dicat, ab obcacando fruges satas, esse appellatum. Plaut. Capt. Na semper occant prius, quam sarriunt, rustici.*

TRECENTIS NUMM. MILLIB.] sex coronatorum nostratium millibus: vel ut alij, septingentis millibus, & quingentis.

QUAMVIS ALITER PUTAT] putat enim, se suis fructibus ali non emtis. Nam quamvis, quæ emimus, nostra sint, sic tamen distinguere solemus, hi fructus mei sunt, illi sunt emti: & Horat. Od. 2. epod. dapes inemtas appellat, quæ domi nostræ, & in nostro fundo natæ sunt, non aliunde petita.

SED VOCAT VSQVE SVVM] id est, sed id suum appellat, quod usque eò pertinet, ac pater, quæ populus applantata, id est, viti maritata certis limitibus agrum vicini distinxit à suo, ipsumque omni sollicitudine, ac periculo litium liberauit. sic Catullus per arbores aslitas, populos & similes arbores, quæ vitibus maritantur, significat in Manlij & Iulie epichalam. *Lenta quin velut assitas Vitis implicat arbores, Implicabitur in tuum Complexum.* quæ sunt obseruata à Turnebo. huc pertinet illud ex Od. 2. epod. *Altas maritat populos.*

REFUGIT] libri aliquot manuscripti. habent, *refigit.*

TANQUAM SIT PROPRIUM] refellit hoc Horatius à definitione, hoc modo, *Proprium est id, quod nunquam nobis eripi potest, & quod perpetuo retinere licet.* sed fundi, & possessiones puncto temporis à nobis abalienantur: non igitur possunt esse res verè propriæ cuiusquam dici. *Proprium autem, idem valere plerumque, quod perpetuum, aut certè diuturnum, ex probatis linguæ Latinæ autoribus intelligere licet.* Terent. Andr. *ego vitam*

C *Deorum propterea sempiternam esse arbitror, Quod voluptates eorum propriæ sunt.* ibidem supra, *Nihilne esse proprium cuiquam?* idem in Phorm. *abduxi mulierem: curavi, propria ea Phœdria ut poteretur: nam emissa est manus.* Plaut. Mostell. *si tibi acceptum est stilum fore unicum tibi sempiternum, Atque illum amatorem tibi proprium futurum in vita: soli gerundum censeo morem.* Idem Mercat. *satim est, ut quicquid agere cecepi, Proprium nequit mihi euenire, quod cupio? ita mihi mala res aliqua obijcitur, bonumque meum consilium opprimit.* M. Tull. pro Ros. Amer. *tria prædia vel nobilissima Capitori propria traduntur. Idem post redit in senatu, quod verè dixerat, si illud de duobus consulibus, quod ante in repub. non fuerat, peremne, ac proprium manere potuisset.* Virg. in Melib. 10, *si proprium hoc fuerit, leui de marmore tota Punico stabis suras euncta cothurno.* Attius Armor. iudicio, *Nam non facile, sine deum opera, propria hu-*

mana sunt bona. Lucil. lib. 17. satyr. *Cetera contemnit, & in usura omnia ponit Non magna; proprium verò nil neminem habere.* Virg. lib. 6. Æneid. *propria hæc si dona fuissent.* Horat. sat. 2. lib. 2. *Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli Dictus, erit nulli proprius.* Idem sat. 6. lib. 2. *nihil amplius opto, Maiana te, nisi ut propria hæc mihi munera faxis.* & Od. 2. lib. 2. *regnum, & diadema tutum Deferens vni, propriamque, laurum.* quicquam autem, non cuiquam legendum est: & ita scriptum est in omnibus ferè lib. manuscriptis. *non propria esse, siue veritas. Nep. in Thraf.*

PVNCTO QVOD MOBILIS HORÆ] non dixit puncto temporis, sed puncto horæ, ut summam temporis breuitatem significet. sic Lucr. dixit punctum diei, lib. 4. *hæc puncto cernuntur lapsæ diei Per totum cali spatium diffundere sese.*

NVNC PRECE, NVNC PRETIO, &c.] quattuor alienationum genera hoc loco enumerat. Prece autem mutari dominium (liceat mihi hoc verbo uti) intellige, non si quis precario possideat. ea enim possessio dominium non transfert: sed si quis aliquid ab altero precibus impetrarit: quod genus donatio appellatur: quamquæ, quod precibus emtum est, carissimè constare dici solet. alterum genus est emtio. sequitur deinceps vis. quæ quamvis à iure plurimum absit, neque dominium in eum, qui vim adhibuerit, ab eo, cui vis illata sit, transferat, tantisper dum leges valent: tamen, cum ab aliquo potentiore oppressa libertas est, neque æquo iure inter ciueis viuatur, difficile est possessiones iniustas, legibus, & iure coercere, veròque dominos vis spoliatos, ac de sua possessione deiectos in integrum restituerè. Iam verò si ea vis ab hoste sit illata, non dubium est, quin, quem admodum; capita libera, quæ in hostium potestatem venerint, libertatem amittunt: ita & res à prioribus dominis bello subactis, ac superatis, ad victores transferantur. quartum genus est vltima voluntas, per quam dominium heredi, aut legatario quaritur. ad hunc locum pertinent ea, quæ sunt sat. 2. lib. 2. *Nam propria telluris herum natura neque illum, Nec me, nec quemquam statuit nos expulsi ille: Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris: Postremò expellet certè vinacior heres.* exstat epigramma in libr. epigram. Græcorum, quod hanc dominiorum commutationem, rerumque possessionum mobilitatem, ac volubilitatem elegantissimè exprimit: quod si ascripsero, nihil fortasse videbor à meo munere alienum fecisse. *Ἀρχὸς Ἀχαιμείδης γὰρ ἔλεγε πρὸς τὸν δὲ Μενίππῳ, καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσμου εἰς ἑπὶρον. καὶ τὸν εἰκείνος ἔχειν μὲν πρὸς ὧρε, καὶ πάλιν ἔπος Οἰεταί, εἰ μὴ δ' ὄλωσ' ἔδενός, ἀλλὰ πύχης.* quos versus sic verti, *Fundus Achaemenida fueram olim, nuncq; Menippi. Ex aliòque alium transferar in dominum. Hic proprium nunc me esse putat: quondam ille putabat. Sed sum fortuna denique, non hominum.* Ad hunc locum pertinet, quod est in orat. pro Cornel. Balbo, *Prædiorum nullam esse gentem: emtionibus ea solere saepe ad alienos homines, saepe ad infimos, non legibus, tanquam tutelas, peruenire.* sic Euripid. Phœniss. *Οὐ πὶ τὰ χεῖματ' ἰδία κέκλυται βροπὶ. τὰ δ' ἔθεός δ' ἔχοντες, ὀπιμὲν ἡμῶν. Ὁ πὶν δὲ χεῖρ' ὄσ', αὐτὰ ἀφαιροῦνται πάλιν. Ὁ δ' ὄλβος, ἔβέβαιος, ἀλλ' ἐπὶ ἡμῶν.* id est,

A Nequaquam proprias pecunias possident mortales: Sed bona deorum habentes, ea procuramus, & administramus: Et cum opus habent, ea repetunt & adimunt. Diuitiæ porro non sunt stabiles, sed diurnæ.

ET HERES HEREDEM ALT. VEL. VNDA S. V.] id est, & heres alterius heredi succedit, vt vnda vnda. heres heredem alterius statim excipit, vt fluctus fluctum.

QVID VICI PROSVNT,] Gul. Canterus, vir doctus, putat legendum, *Quid vites prosunt, &c.* Sed reclamant codices omnes. quod tamen non me admodum moueret, nisi viderem lectionem receptam ferri posse. M. Tull. epist. lib. 15. *Quod ad me mea Terentia scribis, te vicum venditurâ: quid, obsecro te, me miserum, quid futurum est?*

SALTIBVS] saltus hoc loco campi est spatium, muro septum. Virg. Georg. 3. *Saltibus in vacuis pascent, & plena secundum Flumina.*

SI METIT ORCVS, &c.] id est, si claris & ignobilibus, si magnis & humilibus moriendum est? *metit*, aufert, delet, perimit: tralatio est. sic ferè Euripides Phœnissis locutus est. *τιν δ' ἀναγκάσσει Χει Βιον θεοί; τεν, ὡς κἀπτιμὸν σάχρον:* quem locum sic vertit Cic. Tusc. quæst. lib. 3. *tum vita omnibus Metenda, vt fruges: sic inbet necessitas.* Itaque Græci poëta: *θάνατον* appellant *ὀμοίον*, id est, ad omnes, & omnia similiter euntem.

NON EXORABILIS AVRO] sic suprâ Od. 18. lib. 2. *nec satelles Orci Callidum Prometheus Regnexit auro captus.* & Od. 3. eiusd. lib. *Victima nulmi serantis Orci.* Virgil. Georg. 4. *Nesciâque humanis precibus mansuescere corda.* Orcum autem ab antiquis Virgum esse appellatum, quod is Deus nos maximè vrgueat, dicebat Verrius, vt refert Festus. Eundem etiam Summanum dicebant, quasi manium deum sub terra regnantem: qui quia omnia metit, & rapit, iccirco Plautus in Curculione verbum summanare à se factum vsurpauit pro auidè rapere, & tollere. Sic Plautus, *Quia vestimenta vbi obdormiuit ebrius summano, ob eam rem me omnes summanum vocant.*

TYRRHENA SIGILLA] parua signa ex Etruria.

GETVLO MVRICE] Pomp. Mela, *Nigritarum, Getulorumque passim vagantium ne litora quidem infacunda sunt purpura, & murice efficacissimis ad tingendum: & vbi que, que tinxere, clarissima.* Horatius sup. Od. 12. epod. *Muricibus Tyrus iterata veller a lana Cui properabantur?*

CVR ALTER FRATRVM, &c.] Primum indicat, ita dissimilia esse hominum ingenia, vt ex duobus geminis fratribus alter sit ignauus, iners, sumtuosus, & voluptarius: alter ad rem attentus, parcus, industrius, & in labore perferendo assiduus, ac pertinax: deinde huius varietatis causam Genio assignat: vel certè se non admodum laborare vt sciat, significat. sic autem verbo *cessandi* vsus est epist. ad Mæcen. 2. lib. 1. *Et properare loco, & cessare, & quarere, & vti.*

VNGVI] id est, vngi. sic autem reperi scriptum in XI. cod. antiquis. scribebant enim sic ferè hoc verbum veteres. Lucret. lib. 4. *post eisq; superbos Vn-*

gnit amaracino. Cic. ad Attic. lib. 9. *Nã vt tibi ambulandum, vnguendum: sic mihi dormiendum.*

PALMETIS PINGVIBVS] palmetum, locus palmis confitus, quem admodum myrtetum, myrtis: quercerum, quercubus: salictum, seu salicetum, salicibus, &c. fuit autè hic Herodes rex Syriae, vbi magna palmarum copia est. sententia huius loci hæc est: scit Genius quid sit, quam obrem alter ex fratribus malit cessare, id est, nihil agere, & feriari, animo obsequi, & vnguentis nitere, quam omnia Syriae palmata possidere.

ALTER DIVES] Herodes, cessatoris illius, & luxuriosi frater.

IMPORTVNVS] qui numquam conquiescit: qui nullum intermittit tempus, quin rei augendæ studeat: in suo negotio gerendo pertinax.

SILVESTREM FLAMMIS, ET FERRO M. AGR.] agrum incultum, ac sterilem, fruticibus, & arboribus infelicibus partim succifis, partim incensis, fertilem reddat. Virg. quoque igneis ad agrorum culturam pertinere docet Georgic. 1. *Sape etiam sterileis incendere profuit agros, Atq; leuè stipulam crepitantibus vrere, flammis, idem, seu quis alius auctor Ætnæ. Torquetur flamma terra, ferròq; domantur.* Nonnulli libri veteres habent *aruum*.

ET FERRO] securi, qua succindatur arbores, seu potiùs vomere, quo ager subigatur, atq; aretur.

MITIGET] domet, mitem efficiat, qui erat ferus, & siluestris.

GENIUS] Festus Pompeius scribit *Genium appellatum esse Deum, qui vim rerum genendarum, seu gignendarum obtineret:* (sic enim censeo legendum apud Fest.) Aufustius item (vt ille refert) ait *Geniæ deorum esse filium, hominum parentem, nempe ex quo homines gignuntur.* Pindarus Olympiad. eisd. 17. videtur eum *δαίμονα γενέθλιον* appellare, quem Latini Genium nominant: qui quidem Socratis, ac Platonis sententia simul cum homine nascitur, atque occidit. Iam verò quis tã in litteris hospes est, vt de Socratis dæmonio non audierit: quod eum ad agendum impelleret numquam: ab eo autem, quod agere cogitabat, sæpe reuocaret? Sosipater lib. 1. sic definit Genium, *Genius, ἡ φύξις ἐπέου:* id est, fortuna cuiusque. Postremò Menander ait suum cuique nascenti Genium agnasci, eundemque homini vsque ad extremum spiritum apparere, ac præstò esse.

NATALE COMES Q. T. A.] qui comes nobis adiunctus astrum, quod nos nascenteis aspicit, regit ac moderatur. Iccirco natali die colebatur, & Deus natalis appellabatur. Persius. *Funde merum Genio.* Tibull. *At tu natalis quoniam, deus omnia sentis, Annue.*

NATURÆ DEVS HUMANÆ] sic appellatur Genius. Quin etiam simpliciter *natura deus*, non addita voce *humana*. Plaut. Menæchm. *Nunc ipso natura deo, mihi responde, Adolescens.* dicitur & generis nostri parens à Laberio, vt refert Nonius in voce Genius.

MORTALIS IN VNVM QVODQVE CAPVT] qui vnoquoque nostrum mortuo, moritur.

VULTVMVTABILIS] varius, ac multiplex. videtur innuere, tantam in singulorum hominum

A minum moribus, & fortuna varietatem, ac mobilitatem ab ipsius Genij mutabilitate gigni. Plato quidem hominem vocat *ζῷον ἐπιμηχανόν*. vel hoc tantum dicit, suum cuique esse Genium aliis dissimilem.

ALBUS, ET ATER] bonus, & malus: benignus, ac malignus: commodus, & incommodus. Catull. in Cæf. *Nec scire vtrum sis albus, an ater homo*. Talis erat Genius ille Bruti, cui sese conspiciendum obtulit paullo antequam signa conferrentur, & infelix illud prælium committeretur ad Philippos. Narrat enim Plutarchus, & item alij, cum Brutus in attentissima cogitatione defixus esset, visam ei esse speciem quandam horribilis & inusitati corporis, cubiculum, in quo cubabat ille, ingredi: quæ cum tacita ei astaret, Brutum quidem ex ea querere ausum, quis esset homo, aut quis deus: quid venisset, & quid sibi vellet: illam verò respondisse, ego sum, Brute, tuus malus Genius: me autè hodie videbis ad Philippos: Brutum autem non perturbatum ei retulisse, videbo. Ita suum quisque bonum habet Genium, & malū.

B **VTAR, ET EX M.**] semper vsus bonorum partorum commendat Horat. nimiam autem parsimoniam reprehendit, exagitat, ac detestatur. sat. 3. lib. 2. *Si quis emat citharas, emtas comportet in vinum Nec studio cithara, nec Musæ deditus ulli, &c.* adde versus aliquot, qui deinceps sequuntur.

TOLLAM] sumam, vt sat. 1. lib. 1. *at suauis est ex magno tollere acerno*: & item sæpe alibi.

QVID DE ME IVD. HER.] epist. ad Torq. lib. 1. *Parcus ob heredis curam, nimumque seuerus Assidet insano*.

C **QVOD NON PLURA D. INV.**] id est, quod rem acceptam non auxerim: vel, vt alij, quod plura non sit consecutus heres ex hereditate, quam in me viuum contulerit, dum me muneribus captat: à quibus dissentio: malimque intelligere data, ea quæ dedit Mæcenas, & alij amici potentiores, si qui alij fuerat. Neque verò absurdum fortasse fuerit, si eundem Mæcenatem, Horatij heredem intelligamus, vt augeretur Horatius se ante Mæcenatem moriturum, atque hoc pacto Mæcenatem sibi heredem futurum, à quo quicquid habeat, acceperit. Nam fundum & larem paternum amiserat propterea quod parteis Brutinas secutus erat: vt ait supra hæc epist. *Decisus humilem pennis, inopemque paterni, Et laris & fundi*. A Mæcenate autè locupletem se esse factum testatur ipse ac declarat multis locis. vt epist. 7. lib. 1. *Non quo more piris ve sci Calaber iubet hospes, Tu me fecisti locupletem*. & Od. 1. epod. *Satis superq, me benignitas tua Ditauit, &c.* eodem fortasse pertinet illud epist. 6. lib. 1. *Et amici dona Quiritis*. Quod igitur dicit Horatius *plura datis*, eo significat ea omnia, quæ habeat, sibi esse data, non à patre relicta: non quod à patre nihil acceperit, sed quod à patre accepta, belli ciuili calamitate, Bruto & Cassio deuictis, quos secutus erat, amiserit. *dati* enim dixit, vt intelligamus contrarium ab eo negari. nempe his verbis, *non à patre relicti*. nam nisi paternum fundum amisset dixisset, quod non plura relicti inuenerit, aut tale quiddam, quemadmodum scilicet lex carminis tulisset.

D **ET TAMEN IDEM SCIRE VOL.**] & tamen ego idem, qui parsimoniam nimiam tantopere insector, & vsus suadeo, quæram quid intersit inter eum, qui hilariter, & iucundè viuat, & eū, qui sua bona dissipet, ac profundat: quid item intersit inter parum, & auarum. sic sat. 2. lib. 2. *Sordidus a tenui victu distabit, Ofello Iudice. nā frustra vitium vitaueris illud, Si te alio prauum detorseris*. & sat. 1. lib. 1. *non ego, auarum Cum veto te fieri, vapam iubeo, ac nebulonē. Est inter Tanaim quiddam socrumque Visell.*

DISTAT ENIM, &c.] id est, interest vtrum tua perdas, ac profundas luxuriosorum, ac nepotum in morem, an libenter sumtum facias, neque te quærendi studio excrucies, sed potius, dum licet, iucundè viuas.

AC POTIVS, PVER, &c.] pendent hæc è superioribus. significat autem Horatius à simili, quemadmodum pueri diebus festis toto eo tempore, quod eis datur ad animorum remissionem, & oblectationem, raptim fruuntur, scientes, diebus profestis sibi ad pensum pristinum, vsitatumque studium, ac laborem esse reuertendum: ita & homines debere, dum per atatem licet, & dum vita suppetit, quæ breuissimis terminis continetur, animi tranquillitati, & hilaritati operam dare. sic sup. Od. 9. lib. 1. *Donec virenti canities abest Morosa*.

FESTIS QVINQVATRIBVS] Quinquatrus dies erant quinque festi Mineruæ, qualia apud Græcos *πενταθρῖα*. Appellabantur autem Quinquatrus, non Quinquatria. M. Tull. M. Cælio lib. 2. epist. *solicitus equidem eram de rebus urbanis: ita tumultuose conuisiones, ita molesta Quinquatrus afferebantur*.

OLIM] interdum, *πότε*, vt sæpe aliàs.

EXIGVO, GRATOQVE FR.] sic Lucr. lib. 3. *breuis est hic fructus hominibus: iam fuerit, neque post umquam renouare licebit*.

RAPTIM] sic supra Od. 13. lib. epod. *rapiamus amici Occasionem de die*. raptim valet celeriter, & quasi rapiendo. vtitur Lucretius non semel, lib. 3. *Et raptim plani petit æquora campi*.

PAUPERIES IMM. DOM.] alij sic interpretantur: pauperies domus, immunda, id est, pauperas domus inelegans, ac sordida longè abfit à me: vt domus sit patrij casus: alij legunt *δουρδένος, pauperies immunda domus*, vt domus sit recti casus: alij legunt *domu*, & coniunctim legunt, *Pauperies immunda*. quod postremum non probo.

EGO VTRVM NAVE FERAR, &c.] id est, siue magna, siue parua naue ferar, &c. Nam hoc loco *vtrum*, & an non interrogat: quod est admodum rarum, ac nouum, nisi quis hoc modo malit hunc versus explicare, *ego vtrum naue ferar magna, an parua* (subintellige, nihil refert) *ferar vnu, & idem*.

NON AGIM. TVM. VELIS AQV. s. &c.] *ἀντιπελα* est: cuius hæc est sententia: non sumus admodum fortunati, nec opulenti: non tamen valdè inopes, aut pauperes, aut miseri sumus.

SPECIE] *ἄνθρωπος*, id est persona, & decore quoddam externo, vt epist. ad Numic. lib. 1. *Si fortunatam*

A *tum species, & gratia praestat.* Sc. M. Tul. lib. 1. epist. ad Quint. *Fratr. tamen species ipsa tam gratiosi liberi, aut serui, dignitatem habere nullam potest.* vide, quæ annotauimus ad illum locum, *Si fortunatum species, &c.*

LOCO, RE] gradu, & pecunia, seu copiis rei familiaris.

NON ES AVARVS] innuit eum, qui beatè viuere cupiat, ab omni animi perturbatione vacuum, ac liberum esse oportere: neque satis esse, si vno vitio careat: sed ei operam dandam esse, si sanus viuere velit, vt omnis animi morbos radicitus euellat.

QVID CETERA IAM SIMVL] sic habent libri omnes veteres, longè (opinor) concinnius, & venustius, quàm vulgati, *num simul isto, &c.*

CARET TIBI PECTVS] id est, tibi ne animus ambitione vacuus & solutus est? pectus pro animo posuit, quia pectus animi sedes est, vt alibi notauimus. sic supra epist. ad August. *Mox etiam pectus preceptis format amicis.*

B **INANI AMBITIONE]** sat. 6. lib. 1. *Vita solutorum misera ambitione, grauiq.* sat. 3. lib. 2. *quisquis Ambitione mala, aut argenti pallet amore, &c.*

SAGAS] sagæ mulieres, à sagiendo, quod est acutè sentire, sunt appellatæ inquit M. Tull. vt annotauimus supra ad Od. 27. lib. 1. *Que saga, quis te soluere Thessalis Magus venenis, quis poterit Deus?*

NOCTURNOS LEMVRES] nocturnas animarum species falsas. *Lemures, larua nocturna, & terrificationes imaginum & bestiarum.* Varro de vita pop. Ro. *Quibus temporibus in sacris fabam iactant noctu, ac dicunt se lemures domo extra ianuam euicere.* ex Nonio. Solipater autem lib. 1. Lemures (inquit) *νοκτεροι δαίμονες*, id est, nocturni dæmones.

PORTENTA QVE THESSALA] *τέρατα, θαύματα*, miracula rerum, quæ edunt Thessali carminibus, & venenis.

NATALEIS GRATE NUMERAS?] id est, tui generis auctores, & incunabula tua libenter commemoras? multos enim suorum parentum, & sui generis pudet, ac pœnitet. alij per nataleis, annos & ætatem duntaxat significari volunt. Iam

quia annorum multitudo propinquitatem mortis denuntiat, plerisque pudet de annis suis confiteri. *nataleis* autem subintellige *dies*. Vel dic *nataleis* integrum esse, vt vult Seruius: qui ita scribit ad illum Virgilij versum, *Palam. Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iola: Sanè cum apud maiores natalis plenum fuerit, posteritas natalis dies dicere cepit.* Nam cum Horatius dixerit, *Nataleis grate numeras: Iuuenalis ait, Natali, Coruine, die mihi dulcior hac lux.*

SPINIS DE PLVRIBVS] per spinas, agritudines, angores, vitia denique animorum significantur, vt sup. epist. ad Villicum lib. 1. *Certemus spinas animone ego fortius, an tu Euellas agro.*

DECEDE P.] decede de loco, & de via, seu de statione vitæ: da locum melioribus. sup. Od. 6. lib. 2. *vbi non Hymetto Mella decedunt.* succedere, & decedere inter se opponuntur. dicimus enim, decedere de prouincia, de vita.

TEMPVS ABIRE TIBI EST, NE P. L.] sic Lucret. lib. 3. *Nunc aliena tua tamen etate omnia mitte. A quo animoque, agedum, iam alius concedere necesse est.* Sed pauci sunt, qui tanquam conuiuæ futuri, decedant de vita, vt ait sat. 1. lib. 1. in extrem. atqui nihil est tam secundum naturam, quàm homini seni, emori.

LVSISTI SATIS] diu operam rebus amariis & venereis dedisti, *ἡσυχίας ἢ φροδισίας ας.* hæc enim vis est huius verbi interdum, vt supra diximus ad illum locum, *Nec luisse pudet, sed non incidere ludæ.* Sapenumero autem hæc tria coniungi solent, esse, bibere, ludere. Liuius Andron. *Ad fatim edi, bibi, lusi.* Epigramma Sardanapati apud Athen. lib. 12. *ἐγὼ δ' ἐβασίλευσα, καὶ ἀρχὴς εἶδον τῆς ἡλίου φάος, ἔπιον, ἔφαρον, ἢ φροδισίατα,* id est, ego regnaui, & quædiu solis lumē aspexi, edi, bibi, rebus venereis vsus sum, &c. Plautus Milite glor. *Es, bibe, atque animo obsequere mecum, atque onerata hilaritudine.* Idē Pseudolo. *qui se suamque atatem bene curant: Edunt, bibunt, scortantur.*

LASCIVA DECENTIVS ÆTAS] adolescentia, vel iuuenta, quam magis decet delicias facere, & voluptatibus indulgere.